

ÞJÓÐAR
SPEGILLINN

2026

RÁÐSTEFNA
30. OKTÓBER

FÉLAGSVÍSINDASVIÐ HÁSKÓLA ÍSLANDS

ÁGRIPABÓK

27. ráðstefna

Þjóðarspegilsins

2026

HÍ

FÉLAGSVÍSINDASVIÐ

30 október 2026

Háskóli Íslands, Sæmundargötu 10, 102 Reykjavík
thjodarspegillinn.hi.is

Heimasíðu ráðstefnu Þjóðarspegilsins má finna á eftifarandi slóð:
<https://thjodarspegillinn.hi.is/thjodarspegillinn-2025/>

Efnisyfirlit

Málstofur eftir tímasetningu	5
Líðan, stefnumótun og samfélagsleg inngilding	12
Rannsóknir í þjónustustjórnun I	14
Kennsla, inngilding og faglegt námsumhverfi	17
Starfsumhverfi, stuðningur og líðan í velferðarstörfum	21
Jafnrétti, ójöfnuður og samfélagslegar breytingar	23
Gervigreind og háskólamenntun	26
Börn, ungmenni og stuðningskerfi	29
Migration, Social Networks, and Digital Connections	33
Gervigreind, hlutdrægni og vinnumarkaður	37
Fötlun, taugafjölbreytileiki og inngilding í námi og starfi	41
Byggðir, ferðamál og lífsgæði	45
Kollsteypukosningar 2024? Kjósendur, frambjóðendur og stjórn mála flokkar I	47
Menning, umhyggja og vellíðan	49
Rannsóknir í þjónustustjórnun II	52
Mannauður, vinnustaðamenning og starfsumhverfi	55
Stéttarfélög, stétt og stjórnmál	58
Tekjur, skuldir og fjármál heimila	61
Málstofa um ferðamál I	64
Fjölmiðlar, miðlun og opinber orðræða	67
Fjölskyldulíf, foreldrahlutverk og fóstur	70
Resilience, Care and Resistance Across Societies	74
Kollsteypukosningar 2024? Kjósendur, frambjóðendur og stjórn mála flokkar II	76
Fjármál og samfélag: viðhorf til peninga, fjármála og skulda	79
Réttarríki, lagasetning og lýðræðisleg þátttaka	81
Ótrygg staða, viðurkenning og þátttaka í atvinnulífi	85
Á mörkum heima: Frásagnir, trú og tengsl	88
Málstofa um ferðamál II	90
Afbrot, löggæsla og vinnumenning	92
Menningararfur, landslag og sögulegt minni	95
Libraries and Museums in a Changing Landscape	98
Upplýsingar, vald og pólitísk mótun	101

Fyrirtæki, sjálfbærni og ábyrgur rekstur	105
Símenntun, leiðsögn og háskólamenntun	109
Farsæld barna: staða, lærdómur og næstu skref	112
Áhrif fjárfestinga í jörðum á byggðapróun – viðhorf íbúa eftir nýtingaráformum	115
Þátttakendur	118

Málstofur eftir tímasetningu

Málstofur 9:05–10:35

Líðan, stefnumótun og samfélagsleg inngilding (Lögborg 101)

9:05	Stéttarstaða og tilfinningar	Kristinn Már Ársælsson og Guðmundur Ævar Oddsson
9:25	Staða og líðan kvenna frá Vestur-Afríku sem sækja um alþjóðlega vernd á Íslandi	Auður Ósk Guðmundsdóttir, Ásdís A. Arnalds o.fl.
9:45	Projects and development within EU space: reflections from the policies of Roma inclusion in Rome (Italy)	Marco Solimene

Rannsóknir í þjónustustjórnun I (Lögborg 103)

9:05	Jákvæð upplifun en viðvarandi álag: Langtímavirði íslenskrar ferðaðþjónustu	Hafðís Björg Hjálmarsdóttir og Guðmundur Kristján Óskarsson
9:25	Hlutverk þjónustu í sjálfbærum viðskiptalíkönunum í hringrásartísku	Þórey S. Þórisdóttir
9:45	Þjónustugæði, þjónustumælingar, forgangsöröðun úrbótaþátta og árangur	Magnús Ásgeirsson og Þórhallur Örn Guðlaugsson

Kennsla, inngilding og faglegt námsumhverfi (Háskólatorg 103)

9:05	Tættar bækur, sjúkaðar og sparibækur. Rannsókn á bókakosti í leikskólum	Brynhildur Þórarinsdóttir, Rannveig Oddsdóttir o.fl.
9:25	“Hegðunin fer ekki í taugarnar á mér, hann er bara að segja mér eitthvað með þessu”. Næmni og tengsl kennara og nemenda	Helga Helgadóttir og Edda Óskarsdóttir
9:45	Revising categories in practice: teacher agency in a diverse Danish high school	Akiko HARADA
10:05	“That gave me wings”: Recognition of Internationally Educated Teachers at Icelandic Preschools	Megumi Nishida

Starfsumhverfi, stuðningur og líðan í velferðarstörfum (Oddi 201)

9:05	Endurkoma til vinnu eftir missi á meðgöngu: Sorgarleyfi, sveigjanleiki og stuðningur vinnustaða	Kolbrún Tómasdóttir og Auður Arna Arnardóttir
9:25	Starfsumhverfi sjúkraliða á Landspítala: Tengsl við kulnun og starfsánægju	Haukur Freyr Gylfason
9:45	Líðan og mat erlendra hjúkrunarfræðinga á starfsumhverfi – Könnun á Landspítala	Sigrún Gunnarsdóttir

Jafnrétti, ójöfnuður og samfélagslegar breytingar (Oddi 202)

9:05	Birtingarmyndir ójafnaðar: Þátttökumiðuð ljósmyndarannsókn í Bissá, Gíneu-Bissá	Fatou N’dure Baboudóttir og Geir Gunnlaugsson
9:25	Kynjuð fjárlagagerð á Íslandi: Stofnanvæðing án umbreytingar?	Finnborg Salome Steinþórsdóttir
9:45	Færni til framtíðar? Réttlát og tvíþætt umskipti á vinnu-markaði	Sóllilja Bjarnadóttir og Kristín Heba Gísladóttir
10:05	Andkynjapólitik og orðræðan um karlmennskukrísu	Gyða Margrét Pétursdóttir

Gervigreind og háskólamenntun (Árnagarður 311)

9:05	Aðgengi og notkun háskólanema í Gíneu-Bissá á stafrænni tækni	Geir Gunnlaugsson, Jon Edmund Bollom o.fl.
9:25	AI Use, Learning, and Inequality among Undergraduate Students in Iceland: Trends and Implications for AI Literacy	David Reimer og Thamar Heijstra
9:45	Gervigreind: Prófsteynn á gildi háskólagráða	Kristian Guttesen og Ingibjörg Sigurðardóttir
10:05	Innleiðing spunagreindar í háskóla: Orðræða, ábyrgð og stofnanalegt vald	Nói Kristinsson

Börn, ungmenni og stuðningskerfi (Árnagarður 303)

9:05	Samtöl um fag og fræði – rannsókn á viðhorfum reyndra starfsmanna í æskulýðsmálum	Arni Guðmundsson
9:25	Unglingar í brotthvarfshættu: Ólíkar áskoranir og framtíðarhorfur	Kristjana Stella Blöndal
9:45	Hvernig er stuðningsþörfum einstaklinga að lokinni langtímaferð vegna vímuefnaröskunar mætt á Íslandi?	Erla Björg Sigurðardóttir
10:05	Útvistun matseldar í leikskólum: Hvað hverfur þegar maturinn er ekki lengur eldaður á staðnum?	Kristín Dýrfjörð

Migration, Social Networks, and Digital Connections (Árnagarður 309)

9:05	Belonging and Digital Technologies: Lithuanians in Iceland	Goda Cicėnaitė og Kristín Loftsdóttir
9:25	Digitally Connected Migrants and Their Investment in Learning a Small Language: The Case of Iceland	Lara Wilhelmine Hoffmann og Markus Meckl
9:45	Digital practices and awareness among older native-born Icelanders and residents with foreign backgrounds in Iceland	Goda Cicėnaitė
10:05	Bridging Worlds Through Encounters: The Role of Support Families in Refugee Resettlement	Susan Rafik Hama, Lara Wilhelmine Hoffmann o.fl.

Málstofur 10:50–12:20**Gervigreind, hlutdrægni og vinnumarkaður (Háskólatorg 103)**

10:50	AI and the future of Work: Stakeholders contributions to bias mitigation and fairness	Dilys Sharona Quartey og Thamar Heijstra
11:10	Hlutdrægni í ChatGPT: Þjóðerni, trú, kyn og kynhneigð	Ragna Kemp Haraldsdóttir og Guðbjörg Linda Rafnsdóttir
11:30	Gervigreind, fjármál og óvissa: Hvað breytist þegar vélar taka ákvarðanir?	Gylfi Magnússon, Shyam Sunder o.fl.
11:50	Gervigreind í íslenskum sveitarfélögum: Ójöfn þátttaka í stafrænni umbreytingu	Hjördís Sigursteinsdóttir

Fötlun, taugafjölbreytileiki og inngilding í námi og starfi (Lögborg 101)

10:50	Hver fær að tilheyra heilbrigðisstétt? Um stöðu fatlaðra nemenda í heilbrigðisvísindum íslenskra háskóla.	Hrafnhildur Snæfríðar- og Gunnarsdóttir, Linda Björk Ólafsdóttir o.fl.
11:10	Vinnumarkaðurinn þarf líka að aðlagast: Reynsla einhverfs fólks af kerfislægum hindrunum í atvinnulífi	Ágústa Eva Jósepsdóttir og Þóra H. Christiansen
11:30	Framkvæmd "Individual Placement and Support" í vinnumarkaðstengdum stuðningsúræðum á Íslandi	Stefan C. Hardonk og Eva Jörgensen
11:50	Upplifun einhverfra kvenna af einhverfukulnun á vinnumarkaði	Erla Hlynisdóttir og Arney Einarisdóttir

Byggðir, ferðamál og lífsgæði (Árnagarður 309)

10:50	Beint heim: Áhrif millilandaflugs um Akureyri á lífsgæði heimafólks	Þóroddur Bjarnason
11:10	“We create a nest and then they leave”: Rural Refugee Resettlement and Dynamic Trust in Iceland	Lara Wilhelmine Hoffmann og Magnús Þorkell Bernharðsson
11:30	Byggðabragur í Vesturbyggð - uppbygging og áskoranir fjölkjarna sveitarfélags	Gréta Bergrún Jóhannesdóttir

Kollsteypukosningar 2024? Kjósendur, frambjóðendur og stjórnmálaflokkar I (Oddi 101)

10:50	Getur gervigreindin spáð fyrir um hvaða flokk ég kys?	Hafsteinn Einarsson og Hafsteinn Einarsson
11:10	Hugmyndafræðileg og tilfinningahlaðin skautun: Frambjóðendur íslenskra stjórnmálaflokka	Eva H. Önnudóttir
11:30	Að fylgjast með og koma sér á framfæri: Kjósendur, frambjóðendur og miðlun upplýsinga í kosningabaráttunni 2024	Jón Gunnar Ólafsson
11:50	Hvar er traustið?	Viktor Orri Valgarðsson

Menning, umhyggja og vellíðan (Oddi 106)

10:50	„En hvernig verður prófið?“ Gagnsæi og óvissa í munnlegu námsmati	Vera Kristín Vestmann Kristjánsdóttir
11:10	„Þetta er eins og að fara í góða messu“: Star Trek-aðdáendur og aðdáendamening	Sveinn Guðmundsson
11:30	Kynslóðaskipti í litlum og meðalstórum ferðapjónustufyrirtækjum	Verena Karlsdóttir, Anita Zehrer o.fl.
11:50	Tengsl heilsu, vellíðunar og handverks: Sjónarhorn Evrópu	Soffía Valdimarsdóttir

Rannsóknir í þjónustustjórnun II (Lögborg 103)

10:50	Milliaðilar sem þjónustuveitendur	Runólfur Smári Steinþórsson
11:10	Er fall fararheill þegar kemur að þjónustu	Katla Sigríður M. Líndal og Runólfur Smári Steinþórsson
11:30	Sustainable Tourism Development: The Interplay with Geothermal, Hydropower, and emerging Wind Energy Clusters	Zill-e Huma og Runólfur Smári Steinþórsson
11:50	Ímynd þjónustufyrirtækja út frá sjónarhóli trygðar	Þórhallur Örn Guðlaugsson

Mannauður, vinnustaðamenning og starfsumhverfi (Oddi 201)

10:50	Umönnun aldraðra foreldra samhliða starfi: Úrræði, starfsfyrirkomulag og viðhorf mannauðsfólks	Vala Rún Magnúsdóttir og Auður Arna Arnardóttir
11:10	Þegar vinnuálagið verður of mikið: Starfsaðstæður og starfsviðhorf stjórnenda í almannaðjónustu	Silja Björk Þórðardóttir og Auður Arna Arnardóttir
11:30	Kynþátta- og menningarfordómar á vinnustaðnum	Sema Erla Serdaroglu
11:50	Einelti á vinnustað: Upplifun þolenda af árangri viðbragðsferla hjá hinu opinbera	Hjördís Líney Aðalsteinsdóttir og Þóra Þorgeirsdóttir

Stéttarfélög, stétt og stjórnmál (Oddi 202)

10:50	Hvers vegna Ísland? Hvað skýrir eina hæstu stéttarfélagsaðild í heimi?	Gylfi Dalmann Aðalsteinsson
11:10	Stétt og stjórnmál	Guðmundur Ævar Oddsson og Kristinn Már Ársælsson
11:30	Félagsrými og táknað völd einstaklinga	Jón Gunnar Bernburg
11:50	Four strategies for union renewal in Iceland: Building power in a high union density context	Adam Fishwick

Tekjur, skuldir og fjármál heimila (Árnagarður 303)

10:50	Hve mikið myndu raunvextir lækka með upptöku evru? - Skoðun út frá líklegri ávöxtunarkröfu ríkisskuldabréfa	Jón Þorvaldur Heiðarsson
11:10	Distributional National Accounts for Iceland: Income and Wealth, 1981–2022	Arnaldur Sölvi Kristjánsson og Arnaldur Smári Stefánsson
11:30	Mortgage forgiveness and household expenditure: evidence from a natural experiment	Arnaldur Smári Stefánsson, Anna Birgitta Thoresson o.fl.
11:50	Fjárhagsbreytingar og lífsánægja: Hvað segja gögnin okkar?	Ásthildur Margrét Jóhannsdóttir og Tinna Laufey Ásgeirsdóttir

Málstofur 13:00–14:30

Málstofa um ferðamál I (Háskólatorg 103)

13:00	Breytingar á ferðavenjum, viðhorfum og upplifun gesta: Langtímarannsókn í Þingvallapjóðgarði 2014–2024	Anna Dóra Sæþórsdóttir, Edita Tverijonaite o.fl.
13:20	A wild ride: the journey of wilderness mapping in Iceland	Michaël Virgil Bishop
13:40	Almyrkvinn: Undirbúningur og samhæfing á áfangastöðum	Ása Marta Sveinsdóttir, Eyrún Jenný Bjarnadóttir o.fl.
14:00	“Til að halda áfram af lífa af túrisma, þurfum við að hægja á honum”: Fjöldaferðamennska á Kanaríeyjum	Kristín Loftsdóttir

Fjölmiðlar, miðlun og opinber orðræða (Árnagarður 303)

13:00	Frá áhugamáli til iðnaðar: Greining á viðskiptalíkönnum og verðmætasköpun íslenskra hlaðvarpa	Kristján Hafþórsson
13:20	Norræn blaðamannamenning?	Valgerður Jóhannsdóttir, Birgir Guðmundsson o.fl.
13:40	Fjölmiðlanotkun frambjóðenda í sveitarstjórnarkosningum	Birgir Guðmundsson
14:00	Lýðskrum í íslenskum miðlum – innreið „woke“ frá 2017	Lars Gunnar Lundsten

Fjölskyldulíf, foreldrahlutverk og fóstur (Oddi 202)

13:00	Samræmi, samfella og stuðningur: reynsla fósturforeldra af barnaverndarkerfinu.	Eva Dögg Sigurðardóttir og Ásdís A. Arnalds
13:20	Að opna heimili sitt fyrir barni: Hvaða hvatar liggja að baki því að gerast fósturforeldri?	Ásdís A. Arnalds og Eva Dögg Sigurðardóttir
13:40	Fötlun barns og fjölskyldan: Áhrif heilalömunar (CP) á samband og barneignir foreldra	Guðrún Svavarsdóttir, Johan Jarl o.fl.
14:00	Óvissa, ábyrgð og ótrygg framtíð: Viðhorf ungs fólks til barneigna	Sunna Símonardóttir

Resilience, Care and Resistance Across Societies (Oddi 106)

13:00	Love, Labour and Loss: Posthumous Care and Widowhood in Icelandic Cinema	Xin Chen
13:20	A new non-violence: Students protests in India	Giti Chandra
13:40	Anticipatory resilience and student engagement in a fragile higher education system: Evidence from Guinea-Bissau.	Jon Edmund Bollom, Stefán Hrafn Jónsson o.fl.

Kollsteypukosningar 2024? Kjósendur, frambjóðendur og stjórnmalaflokkar II (Oddi 101)

13:00	Kynjuð stjórnmál á Alþingi	Svanhildur Þorvaldsdóttir og Eva Marín Hlynisdóttir
13:20	Valmengi og kjósendamarkaðir: Tvíþætt ákvarðanataka íslenskra kjósenda 2024	Agnar Freyr Helgason og Ólafur Þ. Harðarson
13:40	Vissu kjósendur hvað þeir vildu 2024?	Ólafur Þ. Harðarson
14:00	Skautun meðal íslenskra kjósenda 1987–2024	Hulda Þórisdóttir og Viktor Orri Valgarðsson

Fjármál og samfélag: viðhorf til peninga, fjármála og skulda (Oddi 201)

13:00	Vantraust á stofnunum fremur en fólki: Viðhorf til peninga í Póllandi og á Íslandi	Már Wolfgang Mixa og Sylwester Białowas
13:20	Ímyndir um fjármálahegðun Íslendinga og Pólverja	Guðrún Sif Friðriksdóttir
13:40	Financial inclusion and morality of debt	Anna Wojtyńska og Már Wolfgang Mixa

Réttarríki, lagasetning og lýðræðisleg þátttaka (Lögborg 101)

13:00	Útlend áhrif á lagahugsun í íslenskum stjórnskipunarrétti	Haukur Logi Karlsson
13:20	Þátttökulýðræði eða sérhagsmunagæsla? Hverjir hafa áhrif á lagasetningu í gegnum samráðsgátt stjórnvalda?	Kári Hólmur Ragnarsson og Elín Ósk Helgadóttir
13:40	Fyrirspurnir almennings til gervigreindarþjónustu Evrópuvefsins í aðdraganda þjóðaratkvæðagreiðslunnar 2026	Hafsteinn Einarsson
14:00	Réttur útlendinga til endurupptöku stjórnsýslumáls	Arndís Anna Kristínardóttir Gunnarsdóttir

Ótrygg staða, viðurkenning og þátttaka í atvinnulífi (Lögborg 103)

13:00	“You feel that there is fear of me.” Skilled Middle Eastern Refugees’ Experiences of Navigating Exclusion	Ragheb A J Besaiso, Erla Sólveig Kristjánsdóttir o.fl.
13:20	„Ég er orðin hálfgerð „legend.““Upplifun háskólamenntaðra sérfræðinga 65 ára og eldri á vinnumarkaði.	Árelía Eydís Guðmundsdóttir og Erla Sólveig Kristjánsdóttir
13:40	Perpetuating harm: Institutional complicity and the experiences of foreign women in Icelandic academia	Telma Marisa Ojeda Velez
14:00	Konur í ótryggum akademískum störfum: Bjartsýni við ótryggar aðstæður	Thamar Heijstra og Gyða Margrét Pétursdóttir

Á mörkum heima: Frásagnir, trú og tengsl (Háskólatorg 102)

13:00	„Svo hélt hann með mig í þennan dal og giftist mér“: Hjónaband og heimilisofbeldi í íslenskum þjóðsögum	Dagrún Ósk Jónsdóttir
13:20	Huldufólkið fór til hofs „eða sem þið kallið kirkju“: Hvernig birtist kristin trú í íslenskum huldufólkssögum?	Þórunn Valdís Þórsdóttir
13:40	What’s the Story? The Narrative Framework of Funerary Ritual Performances in Old Norse Religion	Gerður Halldóra Sigurðardóttir
14:00	„Innilegt og náíð samband“: Kýr og konur í gamla bænda-samfélaginu	Sigurlaug Dagsdóttir

Málstofur 14:45–16:15

Málstofa um ferðamál II (Háskólatorg 103)

14:45	Vinnumarkaður ferðapjónustu á norðurlóðum: Staða, áskoranir og leiðir að "góðri atvinnu"	Gunnar Þór Jóhannesson
15:05	Vistkerfi frumkvöðla og seigla ferðapjónustufyrirtækja í dreifbýli	Íris Hrund Halldórsdóttir
15:25	Public access and 'everyone's right' in the Nordic countries: Histories of belonging	Katrín Anna Lund
15:45	Vöruþróun eða lína á korti? Um þróun ferðamannaleiða á Íslandi	Eyrún Jenný Bjarnadóttir og Ása Marta Sveinsdóttir

Afbrot, löggæsla og vinnumenning (Oddi 101)

14:45	Eru karlar hæfari en konur til að sinna lögreglustarfinu? Kynjaðar staðalmyndir í lögreglu.	Margrét Valdimarsdóttir og Guðmundur Ævar Oddsson
15:05	Fagleg ábyrgð og viðbrögð við kynferðislegri áreitni innan lögreglunnar	Laufey Axelsdóttir, Finnborg Salome Steinþórsdóttir o.fl.
15:25	"Þú getur endað sem einn af þeim grunuðu": Reynsla svartra karlkyns innflytjenda af samskiptum við lögreglu.	Eyrún Eypórsdóttir
15:45	Netglæpir: tegundir, þróun og reynsla Íslendinga 2016-2026	Helgi Gunnlaugsson og Jónas Orri Jónasson

Menningararfur, landslag og sögulegt minni (Háskólatorg 102)

14:45	Frá hversdagsleið til menningararfs: Umbreyting gamalla leiða í Borgarfjarðardölum	Einar Skúlason
15:05	Reki á mörkum (yfir)náttúru, þjóðfræða og samtímalistar	Kristinn Schram
15:25	Sjóhrakningar og samfélagsáfall í hafnleysu suðurstrandarinnar: Manntapar á áraskipum og þilskipum 1818-1945	Sigrún Lilja Einarsdóttir
15:45	Bergmál á Þingvöllum: Menningararfur, staðarsköpun og síkvikar heimsminjar	Anna Hildur Hildibrandsdóttir og Bergsveinn Þórsson

Libraries and Museums in a Changing Landscape (Oddi 106)

14:45	Imagining Iceland: how Chinese tourists construct Iceland on social media	Yixuan Lu
15:05	Beyond Participation: A Rhizomatic Model of Co-Creation in LAM Institutions	Jamie Johnston, Martyna Karolina Daniel o.fl.
15:25	Frá samtali til samstarfs: Söfn og ferðapjónusta á Íslandi	Guðrún Dröfn Whitehead og Vera Vilhjálmsdóttir

Upplýsingar, vald og pólitísk mótun (Oddi 202)

14:45	Foreign Policy Pillars of Greenlandic Independence	Vilborg Ása Guðjónsdóttir og Svanhildur Þorvaldsdóttir
15:05	Launstjórnun hins frjálsa vilja: Um lýðræðisógnir í þjóðar-atkvæðagreiðslu út frá sjónarhorni félagsfræði þekkingar	Viðar Halldórsson
15:25	Mælingar á vinnumarkaði menningar og skapandi greina: Hvað er sýnilegt og hvað ekki?	Erla Rún Guðmundsdóttir
15:45	CSRD–SFDR: Virkar upplýsingaflæði til fjárfesta?	Björg Jónsdóttir og Þröstur Ólafur Sigurjónsson

Fyrirtæki, sjálfbærni og ábyrgur rekstur (Oddi 206)

14:45	Are hackathons a valuable tool to foster rural innovation?	Magdalena Falter og Gunnar Þór Jóhannesson
15:05	Samfélagsleg ábyrgð lítilla og meðalstórra fyrirtækja á Íslandi	Fjóra Björk Karlsdóttir og Kjartan Sigurðsson
15:25	Sjálfbærniupplýsingagjöf íslenskra fyrirtækja: framkvæmd og viðhorf stjórnenda	Jón Arnar Baldurs
15:45	Þróun vistkerfis frumkvöðla á Íslandi 2000–2025: Lykilaðilar, hlutverk og tengsl	Hannes Ottósson, Runólfur Smári Steinþórsson o.fl.

Símenntun, leiðsögn og háskólamenntun (Árnagarður 303)

14:45	Viðbragðsmiðað faglegt lærdómssamfélag doktorsnema og leiðbeinenda: Starfstengd sjálfsrýni á hópleiðsögn.	Svanborg Rannveig Jónsdóttir og Hafdís Guðjónsdóttir
15:05	Hvers vegna stunda ungmennti Gíneu-Bissá háskólanám? Eigindleg rannsókn	Jónína Einarsdóttir, Jon Edmund Bollom o.fl.
15:25	Áhugi en takmarkað svigrúm. Reynsla félagsráðgjafa af sí- og endurmenntun.	Halldór S Guðmundsson
15:45	Sí- og endurmenntun félagsráðgjafa – tækifæri og áskoranir	Hervör Alma Árnadóttir, Halldór S Guðmundsson o.fl.

Farsæld barna: staða, lærdómur og næstu skref (Lögborg 101)

14:45	Þýðing þess að stefnumótun um farsæld barna á Íslandi var formgerð í lögum og samstarfi stjórnvalda	Ragný Þóra Guðjohnsen
15:05	Grunnrannsókn, hvað svo? Innleiðing laga um samþættingu þjónustu í þágu farsældar barna	Halla Björk Marteinsdóttir og Ásdís A. Arnalds
15:25	Heillaspor til farsældar: Innleiðing tengslamiðaðrar nálgunar í íslensku skóla- og frístundastarfi	Kolbrún Þ. Pálsdóttir

Áhrif fjárfestinga í jörðum á byggðapróun – viðhorf íbúa eftir nýtingaráformum (Árnagarður 311)

14:45	Hver á Ísland? Kortlagning á eignarhaldi lands	Tryggvi Már Ingvarsson
15:05	Skiptir nýting lands og uppruni kaupenda máli? Mat íbúa í dreifbýli á áhrifum fjárfestinga í jörðum á byggðapróun	Magnfríður Birnu Júlíusdóttir og Anna Karlsdóttir
15:25	Landnýting til fæðuframleiðslu og mótvægisáðgerða við hlýnun jarðar - rýnt í viðhorf til áhrifa jarðakaupa á byggðapróun	Magnfríður Birnu Júlíusdóttir
15:45	Viðhorf íbúa til fjárfestinga í íslenskum bújörðum til uppbyggingar ferðaþjónustu og nýtingar vatnsauðlinda	Anna Karlsdóttir

Líðan, stefnumótun og samfélagsleg inngilding

Stéttarstaða og tilfinningar

Kristinn Már Ársælsson, Guðmundur Ævar Oddsson

Háskólinn á Akureyri, Félagsvísindadeild

Stétt hefur frá upphafi og er enn kjarni margra kenninga í félagsvísindum. Ýmsar hliðar stéttarstöðu hafa verið rannsakaðar í meira en 100 ár, t.a.m. vitund, samstaða og átök. Fræðafólk deilir enn um skilgreiningar og gangvirki stéttar. Þrátt fyrir þennan mikla áhuga hefur þætti tilfinninga verið gefinn lítill gaumur þegar kemur að stétt. Á undanförunum áratugum hafa rannsóknir sýnt að tilfinningar eru ekki einvörðungu aukaafurð skoðana og hagsmuna. Þá geta tilfinningar haft sjálfstæð áhrif á hegðun. Rannsóknir á t.d. pólitískri skautun benda til að tilfinningar geta orsakað hegðun óháð hagsmunum og hugmyndafræði. Við skoðum tengsl tilfinninga og stéttarstöðu með íslenskum gögnum (N = 2700) sem höfundar söfnuðu árið 2025. Niðurstöður benda til þess að tilfinningar spili mikilvægt hlutverk hvað varðar stéttavitund og -samstöðu eftir að stjórnað hefur verið fyrir huglægum þáttum. Kynntar eru til sögunnar nýjar mælingar á tilfinningalegri stéttastöðu, -vitund, -mikilvægi og -skautun. Helstu niðurstöður benda til þess að - heilt yfir - séu sterk tengsl milli tilfinningalegrar stéttarstöðu og huglægrar félagsstöðu fremur en hlutlægrar stéttarstöðu eða menntunar. Mælingar á tillfinningavídd stéttarstöðu spá marktækt fyrir um t.d. vilja til að fórna eigin hagsmunum fyrir lágtækjuhópa og stuðning við verkföll; jafnvel eftir að stjórnað hefur verið fyrir huglægum mælingum á stéttavitund og -átökum. Tilfinningalegar mælingar á stéttaafstæðum spá oft jafnvel eða betur fyrir um tengda þætti en vitsmunalegar mælingar.

Staða og líðan kvenna frá Vestur-Afríku sem sækja um alþjóðlega vernd á Íslandi

Auður Ósk Guðmundsdóttir¹, Ásdís A. Arnalds¹, Ragnheiður Guðmundsdóttir²

¹ Háskóli Íslands, Félagsráðgjafadeild

² Tengslamat

Nokkuð er til af erlendum rannsóknum sem beina sjónum að tengslasögu flóttafólks. Mæður frá Vestur-Afríku eru þó sjaldan í brennidepli þrátt fyrir að þær hafi oft upplifað alvarleg áföll þar á meðal kynbundið ofbeldi, mansal og nauðungarflutning. Markmið rannsóknarinnar var að auka skilning á því hvernig bernskupplifanir, tengslasaga og áfallareynsla móta stöðu og líðan kvenna frá Vestur-Afríku sem hafa sótt um alþjóðlega vernd á Íslandi. Leitast var við að svara rannsóknarspurningunni: Hvernig mótast staða og líðan kvenna sem sækja um alþjóðlega vernd af samspili bernskupplifana, tengslasögu og áfallareynslu? Í viðtölunum var notast við AAI viðtalsformið (Adult Attachment Interview) sem er staðlað tengslaviðtal, ætlað fullorðnum. Gögnin voru þemagreind þar sem efni viðtalanna voru flokkuð í megin- og undirþemu. Meginþemu sem komu fram við greiningu gagna snéru að uppeldisaðstæðum, frumtengslum, endurteknum áföllum, flótta og von um betra líf. Niðurstöðurnar gefa til kynna að konurnar eru í afar viðkvæmri stöðu. Margar þeirra búa við skerta andlega og líkamlega heilsu, eru ómenntaðar, ólæsar, hafa lítil tengsl við upprunafjölskyldu, búa við félagslega einangrun og skortir getu til að treysta öðrum. Niðurstöðurnar undirstrika mikilvægi samþætts og áfallamiðaðs stuðnings sem tekur mið af lífssögu, félagslegum aðstæðum og menningarlegum bakgrunni.

Projects and development within EU space: reflections from the policies of Roma inclusion in Rome (Italy)

Marco Solimene

Háskóli Íslands, Félagsfræði, Mannfræði og Þjóðfræði

Recent anthropological literature has reflected on the “project form” as the “organizing unit of modern life.” Projects now proliferate across a wide range of spheres, from public policy, humanitarian aid, and development initiatives to scientific research and military operations. This presentation offers a series of reflections on development discourse within the European Union. It does so by proposing a multi-scalar investigation of Roma inclusion policies, which have trickled down to the local level in the form of housing transition policies in Rome. This transition involves moving Roma communities from shanty towns into apartments and has been implemented by municipal authorities with the support and involvement of private actors, particularly organizations in the Third Sector. The paper draws on the collection and analysis of policy documents and administrative proceedings at the EU, national, and local levels, as well as on ethnographic fieldwork conducted among a community currently being displaced by one of these projects. By highlighting parallels with development interventions targeting herding communities outside the EU, the paper traces connections between domestic governance within the EU and development discourse across both the Global North and the Global South. These connections revolve around the hegemony of neoliberal discourse, which, behind the rhetoric of democracy and participation, relies on managerial forms of thinking, imposes specific temporalities, and risks reproducing the very structural inequalities it claims to address.

Rannsóknir í þjónustustjórnun I

Jákvæð upplifun en viðvarandi álag: Langtímavirði íslenskrar ferðaþjónustu

Hafðís Björg Hjálmarsdóttir, Guðmundur Kristján Óskarsson

Háskólinn á Akureyri, Viðskiptadeild

Titill: Jákvæð upplifun en viðvarandi álag: Langtímavirði íslenskrar ferðaþjónustu Ferðaþjónusta er ein mikilvægasta atvinnugrein Íslands, en vöxtur hennar getur aukið álag á náttúru, innviði og samfélög. Árangur áfangastaða verður því ekki metinn eingöngu út frá ánægju ferðamanna; einnig þarf að skoða hvort forsendur jákvæðrar upplifunar og verðmætasköpunar haldist til lengri tíma. Markmiðið er að greina hvernig þjónustugæði, skynjað álag og sjálfbærni tengjast forsendum langtímavirðis í íslenskri ferðaþjónustu. Spurt er hvort stöðug ánægja ferðamanna gefi fullnægjandi mynd af stöðu greinarinnar eða hvort þróun álags og innviða bendi til undirliggjandi áskorana. Erindið byggir á lýsandi samanburðargreiningu á vigtuðum ársmeðaltölum úr brottfararkönnun Ferðamálastofu meðal erlendra ferðamanna árin 2022–2024. Mælikvarðar á þjónustugæði, ánægju, álag, innviði, sjálfbærni og hegðunaráform eru settir í fræðilegt samhengi þjónustustjórnunar og sjálfbærrar þróunar. Greiningin sýnir þróun og hlutfallslega stöðu þáttanna en felur ekki í sér prófun á orsakatengslum. Mat ferðamanna á þjónustugæðum er almennt jákvætt og almenn ánægja og áform um endurkomu haldast stöðug. Á sama tíma mælist skynjað álag á vinsælum ferðamannastöðum viðvarandi mikið og mat á vegum og umferðarmannvirkjum lækkar lítillega. Niðurstöðurnar sýna því að jákvæð skammtímaupplifun og forsendur langtímavirðis eru ekki endilega samstíga. Langtímavirði íslenskrar ferðaþjónustu krefst heildstæðrar áfangastaðastjórnunar þar sem þjónustugæði, dreifing ferðamanna, þolmörk og innviðir eru metin saman. Breiðari, gagnadrifin árangursmæling getur stutt stefnumótun áður en veikleikar í kerfinu draga úr upplifun, sjálfbærni og samkeppnishæfni.

Hlutverk þjónustu í sjálfbærum viðskiptalíkönum í hringrásartísku

Þórey S. Þórisdóttir

Háskóli Íslands, Viðskiptafræðideild

Tískuiðnaðurinn stendur frammi fyrir vaxandi kröfum um að draga úr umhverfisáhrifum og lengja líftíma fatnaðar. Aukin athygli hefur beinst að hringrásarlausnum, svo sem viðgerðum, endurnýtingu, endursölu og endurvinnslu, en minna hefur þó verið fjallað um hvernig þjónusta og þjónustuferlar styðja við innleiðingu slíkra lausna. Markmið rannsóknarinnar er að auka skilning á því hvernig þjónusta og þjónustuferlar móta þróun og framkvæmd sjálfbærra viðskiptalíkana í tískuiðnaði og stuðla að því að fatnaður haldist lengur í notkun innan hringrásarhagkerfisins. Rannsóknin byggist á eiginlegum hálfopnum viðtölum við eigendur fyrirtækja og fagaðila í norrænum tískuiðnaði sem búa yfir sérþekkingu á sjálfbærni og hringrásarlausnum, ásamt greiningu á fyrirliggjandi gögnum, þar á meðal vefsíðum og sjálfbærniskýrslum fyrirtækja. Niðurstöðurnar sýna að þjónusta gegnir lykilhlutverki í að tengja saman hringrásaraðgerðir, innviði og þátttöku neytenda. Viðgerðir, endurnýting, endurdreifing og upplýsingagjöf stuðla að því að fatnaður haldist lengur í umferð, en árangur þessara aðgerða er jafnframt háður virkri þátttöku neytenda. Helstu hindranir felast í ófullnægjandi innviðum, takmörkuðum endurvinnslulausnum og skorti á samstarfi. Jafnframt geta regluverk og efnahagslegir hvatar ýmist stutt við eða hamlað innleiðingu hringrásarlausna. Fræðilegt framlag rannsóknarinnar felst í útvíkkun 9R-rammans með fimm þjónustumiðuðum víddum eins og endurdreifingu, eflingu ábyrgðar, styrkingu innviða, auknu gagnsæi og framkvæmd hringrásarstefnu. Hagnýtt framlag hennar felst í að draga fram mikilvægi aðgengilegra þjónustuferla, innviða og hvata sem auðvelda fyrirtækjum og neytendum þátttöku í hringrásarlausnum í tískuiðnaði. Þannig dýpkar rannsóknin skilning á því hvernig innleiðing sjálfbærra viðskiptalíkana í tískuiðnaði mótast af samspili þjónustuferla, innviða og þátttöku neytenda.

Þjónustugæði, þjónustumælingar, forgangsöröðun úrbótaþátta og árangur

Magnús Ásgeirsson¹, Þórhallur Örn Guðlaugsson²

¹ Háskóli Íslands, Líf og umhverfis

² Háskóli Íslands, Viðskiptafræðideild

Þjónusta gegnir lykilhlutverki í starfsemi margra skipulagsheilda og hefur áhrif á upplifun viðskiptavina, samkeppnisstöðu og árangur. Þjónustugæði eru mikilvægur mælikvarði á frammi-stöðu og þjónustumælingar veita upplýsingar um hvaða þættir skipta viðskiptavini mestu máli. Þar sem auðlindir eru takmarkaðar er mikilvægt að nýta slíkar upplýsingar til að forgangsraða úrbótaverkefnum og styðja við árangursríka ákvarðanatöku. Skoðuð verða tengsl þjónustu-gæða og árangurs í mismunandi atvinnugreinum og greina hvernig þjónustumælingar geta stutt við forgangsöröðun úrbótaþátta. Jafnframt er leitast við að varpa ljósi á hvort vægi þjón-ustupátta og niðurstöður forgangsöröðunar séu mismunandi eftir atvinnugreinum. Byggt er á fyrirbyggjandi gögnum úr fjórum þjónustugreinum: fjármálaþjónustu, kennslu á háskólastigi, gistiþjónustu og farþegaflugi. Niðurstöður eru greindar með aðhvarfsgreiningu og fylgnigreiningu auk mismunandi aðferða við forgangsöröðun úrbótaþátta. Niðurstöðurnar sýna að þjón-ustugæði tengjast árangri í öllum atvinnugreinunum, þó styrkur tengslanna sé mismunandi. Einnig kemur fram að mismunandi mæli- og greiningaraðferðir geta dregið fram ólíka veik-leika og styrkleika þegar forgangsraða á úrbótaverkefnum. Niðurstöðurnar undirstrika mik-ilvægi þjónustumælinga sem stjórnækis við ákvarðanatöku og markvissa nýtingu auðlinda. Jafnframt benda þær til þess að túlka þurfi niðurstöður þjónustumælinga í samhengi við eðli og markmið hverrar starfsemi.

Kennsla, inngilding og faglegt námsumhverfi

Tættar bækur, sjúskaðar og sparibækur. Rannsókn á bókakosti í leikskólum

Brynhildur Þórarinsdóttir, Rannveig Oddsdóttir, Alda Stefánsdóttir

Háskólinn á Akureyri, Hug- og félagsvísindasvið

Börn sem fá virkt lestraruppeldi; sem lesið er fyrir, fá að fletta bókum og sjá bækur í kringum sig eru líklegri til að þróa með sér jákvæð viðhorf til bóklestrar. Aðstæður barna að þessu leyti eru misjafnar, sum börn fá ríkulegt lestraruppeldi en önnur alast upp á bóklausum heimilum. Leikskólarnir gegna því lykilhlutverki í að jafna leikinn. Í erindinu verður greint frá niðurstöðum rannsóknar á barnabókum og lestraruppeldi í leikskólastarfi, sem ráðist var í til að bregðast við ákalli um eflingu læsis. Sjónum verður beint að bókakosti leikskólanna, umfangi bókasafna, umsjón og fjármagni til bókakaupa. Rannsóknin náði til 22 leikskóla vítt og breitt um landið vorið 2026. Skólarnir voru heimsóttir, bókakostur þeirra skoðaður og myndaður, rætt við leikskólastjóra og deildarstjóra, auk þess sem starfsfólk skráði lestur fyrir börnin í eina viku á hverri deild. Á öllum leikskólunum reyndust til barnabækur og lesið var reglulega fyrir börnin, en umfang bókasafnanna var afar misjafnt og talsverður munur á fjárveitingum til bókakaupa. Þá var umsjón með bókasafninu misöflug og bókakostur sums staðar lúinn, en uppbygging bókasafnsins valt gjarnan á eldmóði eins starfsmanns. Rannsóknin hefur hagnýtt gildi fyrir stefnumótun í leikskólastarfi og almenna stefnumótun um eflingu læsis. Leikskólarnir eiga að geta jafnað leikinn þegar kemur að lestraruppeldi og því er mikilvægt að átta sig á hvernig aðstöðumunur birtist milli skóla og sveitarfélaga og hvar tækifæri liggja til úrbóta. Ráða má af rannsókninni að styðja þurfi betur við leikskólana, bæði með fjármagni og fræðslu til að tryggja jöfnuð og samfellu í lestraruppeldinu.

"Hegðunin fer ekki í taugarnar á mér, hann er bara að segja mér eitthvað með þessu". Næmni og tengsl kennara og nemenda

Helga Helgadóttir¹, Edda Óskarsdóttir²

¹ Háskóli Íslands, Deild kennslu og menntunarfræði

² Háskóli Íslands, Deild kennslu og menntunarfræði

Nýlegar niðurstöður TALIS sýna að íslenskir kennarar leggja ríka áherslu á jákvæð samskipti og námsumhverfi sem byggir á öryggi og þátttöku allra. Í vaxandi mæli birtist þessi sama áhersla hjá alþjóðlegum stofnunum, s.s. OECD, sem leggja til að þessir þættir skipti raunverulega máli fyrir farsæld og framtíð barna. Þrátt fyrir það er lítið vitað um hvernig kennarar móta og viðhalda tengslum sem markvissum þætti í kennslu. Rannsóknin byggir á hugmyndum tengslamiðaðrar kennslufræði þar sem traust, gagnkvæmni og virðing mynda grunninn að námi barna. Rannsóknin er eigindleg og byggist á vettvangsathugunum og viðtölum við sex grunnskólakennara – sem markvisst voru valdir til þátttöku. Markmið rannsóknarinnar er að greina hvernig kennslufræði sem stuðlar að tengslum og inngildingu nemenda birtist í starfi kennara. Gögnin voru greind með endurtekinni kóðun og samanburði undir áhrifum af grundaðri kenningu, jafnframt því sem frásagnarmiðuð framsetning var nýtt til að setja reynslu kennaranna í samhengi. Niðurstöður rannsóknarinnar sýna hvernig tengslamiðuð kennslufræði birtist í hversdagslegum samskiptum milli kennara og nemenda. Helstu birtingarmyndir felast í næmni kennaranna gagnvart óyrtri tjáningu nemenda; hvernig þeir beita faglegri dómgreind í að bregðast við hegðun og atferli og byggja upp námssamfélag. Ennfremur er einkennandi að námsrýmið einkennist af trausti, öryggi og félagslegum tækifærum allra. Kennararnir hafa væntingar til nemenda og gera jafnframt kröfur um árangur í námi. Þegar þetta er tekið saman má sjá dæmi um inngildandi starfs- og kennsluhætti og kennslufræði sem stuðlar að tengslum og virku, lýðræðislegu námsumhverfi.

Revising categories in practice: teacher agency in a diverse Danish high school

Akiko HARADA

Tsuru University, Teacher Education

As schools become increasingly socially and culturally diverse, teachers are expected to understand students' backgrounds and needs. Previous studies have shown that fixed understandings based on racial or ethnic categories and colour-blind or race-blind practices may fail to capture minority students' experiences. However, limited attention has been paid to how teachers negotiate these conflicting demands in everyday practice. This study is based on qualitative research at a culturally and ethnically diverse public upper-secondary school in greater Copenhagen, Denmark. Data include interviews with the principal and seven teachers, a focus group with three teachers, participant observation of teachers' meetings, and field notes. The analysis draws on feminist pedagogy, particularly Ellsworth's critique of critical pedagogy. The findings show that white ethnic Danish teachers recognised that they could not fully understand the backgrounds of students with immigrant backgrounds. While seeking to resist prejudice and discrimination, they also acknowledged that they could not entirely avoid categorising students. Teachers therefore treated their understandings as provisional and repeatedly revised them through dialogue, mentoring, collegial information-sharing, and attention to changing circumstances. Their agency was supported relationally through collaboration and professional decision-making. At the same time, their practices also reflected an effort to begin with students' own voices. The Danish case highlights a broader challenge in the Nordic context: how can everyday school practices open up, question, and revise given categories, given teachers' own embeddedness in dominant social discourses and policy frameworks?

“That gave me wings”: Recognition of Internationally Educated Teachers at Icelandic Preschools

Megumi Nishida

University of Iceland, School of Education

The purpose of this study is to illuminate Internationally Educated Teachers' (IETs) experiences of recognition from their colleagues and school directors, and how it enabled them to gain confidence at work. The guiding question of the study is: How do experiences of recognition from colleagues and directors at Icelandic preschools foster IETs' professional confidence? Honneth's concept of recognition frames the study. The concept helps me explore how colleagues and preschool directors value IETs' work and professional contributions. My study draws on qualitative questionnaire data from 16 IETs identified among respondents to a broader questionnaire study of immigrants working at Icelandic preschools. Their narrative data were first organized in Excel spreadsheets and analyzed through iterative inductive coding. Findings revealed that many IETs reported that insufficient Icelandic language proficiency hindered their professional work at the beginning. The more fluent they became in Icelandic, the smoother their communication became. Gaining language proficiency nurtured a sense of mutual trust at work. At the same time, more than half of the IETs described receiving support from colleagues and school directors, whose recognition made them feel safe at work. Their narratives showed how gaining confidence enabled them to become more actively engaged in their practice, such as leading singing time. One of the IETs shared: “When I was more confident, people noticed that and praised me, and that gave me wings.” The study suggests that workplace recognition is critical for IETs to enhance their professional practice in Iceland.

Starfsumhverfi, stuðningur og líðan í velferðarstörfum

Endurkoma til vinnu eftir missi á meðgöngu: Sorgarleyfi, sveigjanleiki og stuðningur vinnustaða

Kolbrún Tómasdóttir¹, Auður Arna Arnardóttir²

¹ HI, Viðskiptafræðideild

² Háskóli Íslands, Viðskiptafræðideild

Missir á meðgöngu getur haft langvarandi áhrif á líðan og starfsgetu foreldra. Með gildistöku laga um sorgarleyfi árið 2023 var sorg þeirra viðurkennd með formlegum hætti, en takmörkuð þekking er á framkvæmd stuðnings þegar starfsfólk snýr aftur til vinnu. Markmið rannsóknarinnar var að kanna hvernig tilkoma laga um sorgarleyfi hefur, að mati mannauðsfólks, mótað viðhorf, framkvæmd og stuðning á vinnustöðum og hvernig stuðningur við starfsfólk sem snýr aftur eftir missi á meðgöngu er útfærður. Rannsóknin byggði á tíu hálfopnum viðtölum við einstaklinga sem báru ábyrgð á mannauðsmálum í meðalstórum og stórum skipulagsheildum. Fimm höfðu reynslu af að taka á móti starfsfólki eftir sorgarleyfi og fimm ekki. Gögnin voru greind með opinni kóðun og þemagreiningu. Viðmælendur töldu lögin hafa aukið viðurkenningu á sorg eftir missi á meðgöngu og auðveldað umræðu um réttindi og stuðning. Sorgarleyfið eitt og sér var þó ekki talið tryggja farsæla endurkomu. Sveigjanleiki og einstaklingsmiðuð nálgun voru gegnumgangandi áherslur, meðal annars varðandi vinnutíma, starfshlutfall, verkefni og hraða endurkomu. Formlegir verkferlar gátu veitt stjórnendum og starfsfólki mikilvægan ramma en þurftu að styðja við, fremur en koma í stað, mannlegra samskipta, trausts og reglulegs samtals. Einnig kom fram þörf fyrir fræðslu og stuðning við stjórnendur og aðgang að utanaðkomandi fagaðilum. Niðurstöðurnar draga fram að lagaleg réttindi og sorgarleyfi eru aðeins hluti af stuðningsferlinu. Vinnustaðir þurfa að tengja skýran en sveigjanlegan ramma við einstaklingsmiðaða framkvæmd. Rannsóknin byggist á sjónarhorni mannauðsfólks, því er mikilvægt að kanna einnig reynslu starfsfólksins sjálfs.

Starfsumhverfi sjúkraliða á Landspítala: Tengsl við kulnun og starfsánægju

Haukur Freyr Gylfason

Háskóli Íslands, Viðskiptafræðideild

Tilgangurinn var að lýsa starfsumhverfi sjúkraliða á Landspítala og kanna tengsl þátta í starfsumhverfi við kulnun og starfsánægju. Rafrænn spurningalisti var lagður fyrir sjúkraliða á Landspítala haustið 2025 og tóku 157 sjúkraliðar þátt. Starfsumhverfi var metið með aðlagðri íslenskri útgáfu Nursing Work Index-Revised (NWI-R) og kulnun með Maslach Burnout Inventory (MBI). Notuð var lýsandi tölfræði, fylgnigreining og fjölbreytuaðhvarfsgreining. Sjúkraliðar greindu almennt frá jákvæðum viðhorfum til starfsins og góðri heilsu, en tæplega fjórðungur hugðist hætta í núverandi starfi innan árs. Allir fjórir þættir starfsumhverfis tengdust minni tilfinningalegri örmögnun, en þegar tekið var tillit til þeirra samtímis var mönnun eini þátturinn sem hafði sjálfstæð tengsl við tilfinningalega örmögnun. Starfsumhverfisþættirnir skýrðu saman marktækan hluta breytileika í starfsánægju, þótt enginn einstakur þáttur hefði sjálfstæð tengsl við hana. Næg mönnun virðist sérstaklega mikilvæg fyrir líðan sjúkraliða, en starfsánægja tengist starfsumhverfinu í heild. Að bæta mönnun og starfsumhverfi getur því stuðlað að betri líðan og starfsánægju sjúkraliða.

Líðan og mat erlendra hjúkrunarfræðinga á starfsumhverfi – Könnun á Landspítala

Sigrún Gunnarsdóttir

Háskóli Íslands, Viðskiptafræðideild

Bakgrunnur: Hjúkrunarfræðingum með annað móðurmál en íslensku hefur fjölgað verulega í íslenskri heilbrigðisþjónustu en takmörkuð þekking liggur fyrir um líðan þeirra, starfsánægju og reynslu af starfsumhverfi. Tilgangur rannsóknirinnar var að varpa ljósi á starfsánægju og líðan hjúkrunarfræðinga á Landspítala miðað við móðurmál og að kanna tengslin við einstaklingsbundna þætti og þætti í starfsumhverfi og í stjórnun. Aðferð: Viðhorf til starfsumhverfis og líðan í starfi voru metin með rafrænum spurningalistum (NWI-R og MBI) sem hafa reynst áreiðanlegir hér landi. Listarnir voru lagðir fyrir á ensku og íslensku fyrir alla starfandi hjúkrunarfræðinga og ljósmæður á Landspítala haustið 2024 (N = 2.150). Alls svöruðu 490 (svarhlutfall 22,8%) og af þeim höfðu 440 íslensku að móðurmáli og 44 annað móðurmál. Notuð voru t-próf, kí-kvaðrat próf og fjölbreytuaðhvarfsgreiningar. Niðurstöður: Ekki var marktækur munur á starfsánægju, almennri heilsu, fjarveru vegna veikinda eða tilfinningalegri örmögnun eftir móðurmáli. Hjúkrunarfræðingar með annað móðurmál en íslensku greindu frá meiri líkamlegri vanlíðan ($p < 0,001$) og meiri andlegri vanlíðan ($p = 0,003$) en mátu stuðning á stofnunarstigi jákvæðari ($p = 0,022$). Starfsánægja og tilfinningaleg örmögnun tengdust stuðningi í starfi. Þegar tekið var tillit til aldurs, fjölskylduaðstæðna og starfsumhverfis tengdist móðurmál aðeins líkamlegri vanlíðan. Ályktanir: Líðan og starfsánægja hjúkrunarfræðinga mótast fremur af starfsumhverfi og aldri en móðurmáli. Aðgerðir sem efla stuðning stjórnenda, mönnun og samstarf starfsstétta geta stuðlað að betri líðan og starfsánægju allra hjúkrunarfræðinga, óháð uppruna.

Birtingarmyndir ójafnaðar: Þátttökumiðuð ljósmyndarannsókn í Bissá, Gíneu-Bissá

Fatou N'dure Baboudóttir¹, Geir Gunnlaugsson²

¹ Háskóli Íslands, Félagsfræði-, mannfræði- og þjóðfræðideild

² Háskóli Íslands, Faculty of Sociology, Anthropology and Folkloristics

Félags- og efnahagslegir áhrifapættir hafa áhrif á heilsu og velferð unglunga, sem og möguleika þeirra til menntunar og þátttöku í samfélaginu. Sjónarhorn unglunga sjálfra hefur þó ekki alltaf fengið nægilegt vægi í rannsóknum á félagslegum ójöfnuði. Markmið rannsóknarinnar var að kanna hvernig unglingar í Bissá, höfuðborg Gíneu-Bissá, upplifa og skilja ójöfnuð í nærumhverfi sínu og hvaða áhrif hann hefur á aðstæður þeirra og framtíðarmöguleika. Þátttökumiðuð ljósmyndarannsókn (e. photovoice) var framkvæmd með sex unglungum á aldrinum 16–19 ára í Bissá frá janúar til mars 2024. Þátttakendur tóku allt að 15 ljósmyndir hver sem endurspegluðu birtingarmyndir ójafnaðar í daglegu lífi og skráðu hugleiðingar um myndirnar samkvæmt PHOTO-aðferðinni. Að tveimur vikum liðnum völdu þeir lykilm myndir og ræddu þær sameiginlega í rýnihópi. Gögnin voru greind með þemagreiningu í ATLAS.ti. Greiningin leiddi í ljós fjögur meginþemu: menntun, heilsa og hreinlæti, umhverfi og efnahagur. Þátttakendur lýstu ójöfnuði í aðgengi að menntun, heilbrigðisþjónustu og hreinlætisaðstöðu, auk umhverfisvanda og efnahagslegra hindrana sem takmarka möguleika þeirra til menntunar og atvinnu. Þeir lýstu jafnframt hvernig ójöfnuður á ólíkum sviðum tengist innbyrðis og er samofinn víðtækari félagslegum og efnahagslegum aðstæðum. Þrátt fyrir kerfislegar hindranir komu einnig fram hugmyndir um mögulegar leiðir til úrbóta. Rannsóknin sýnir mikilvægi þess að gefa sjónarmiðum unglunga rými í rannsóknum á ójöfnuði. Þátttökumiðaðar aðferðir geta dýpkað skilning á reynslu þeirra og stutt við stefnumótun sem stuðlar að jafnari tækifærum og bættri velferð.

Kynjuð fjárlagagerð á Íslandi: Stofnanvæðing án umbreytingar?

Finnborg Salome Steinþórsdóttir

Háskóli Íslands, Stjórnmálafræðideild

Kynjuð fjármál (e. gender budgeting) er ein meginaðferð stjórnvalda til að stuðla að jafnrétti, en innleiðing hennar reynir á samspil stjórnsýslu og pólitískrar forgangsöðunar. Á Íslandi var kynjuð fjárlagagerð fyrst tekin upp í kjölfar efnahagshrunsins árið 2009 og lögfest með lögum um opinber fjármál árið 2016. Eftir rúman áratug af innleiðingu er tilefni til að skoða stöðu kynjaðrar fjárlagagerðar og hvernig hún birtist í núverandi starfsháttum við stjórn ríkisfjármála. Rannsóknin spyr: Að hvaða marki eru hagstæð skilyrði fyrir sjálfbærri og umbreytandi kynjaðri fjárlagagerð til staðar á Íslandi og hvernig endurspeglast þau í framkvæmd? Byggt er á eigindlegri innihaldsgreiningu laga, opinberra gagna og stefnumótunarskjala út frá ramma O'Hagan og Klatzer (2020), með sérstakri áherslu á fjármálaáætlun 2026–2030 og fjárlagagerð fyrir árið 2026. Niðurstöður sýna að kynjuð fjárlagagerð hefur náð sterkri stofnanavæðingu. Skýr lagaleg umgjörð, stjórnsýsluleg ábyrgð og uppbygging þekkingar og greiningargetu hafa gert hana að kerfisbundnum og sjálfbærum hluta fjárlagaferlisins. Greiningin bendir hins vegar til þess að þessi vinna endurspeglar síður í pólitískri forgangsöðun og ráðstöfun fjármuna. Kynjuð fjárlagagerð virðist þannig fyrst og fremst hafa fest sig í sessi sem stjórnsýslulegt verklag. Niðurstöðurnar undirstrika að stjórnsýsluleg stofnanavæðing ein og sér nægir ekki til þess að kynjuð fjármál hafi umbreytandi áhrif í jafnréttisátt.

Færni til framtíðar? Réttlát og tvíþætt umskipti á vinnumarkaði

Sóllilja Bjarnadóttir, Kristín Heba Gísladóttir

Varða - rannsóknastofnun vinnumarkaðarins

Loftslagsbreytingar og hröð tækniþróun kalla á umfangsmiklar breytingar á hagkerfum og á vinnumarkaði. Réttlát umskipti (e. just transition) vísa til þess að kostnaður, áhætta og ávinningur slíkra breytinga dreifist með sanngjörnum hætti og að breytingarnar bitni ekki sérstaklega á þeim sem þegar standa höllum fæti í samfélaginu. Samhliða þessu hefur hugtakið tvíþætt umskipti (e. twin transition) fengið aukið vægi í umræðunni og vísar til samtímis grænnar og stafrænnar umbreytingar samfélags og atvinnulífs. Til að skilja hvernig þessar breytingar geta haft ólík áhrif á stöðu launafólks er stuðst við kenningar um lagskiptingu vinnumarkaðarins. Fyrri rannsóknir benda til þess að tækifæri fólks á vinnumarkaði séu ólík eftir félagslegri stöðu og að jaðarsettir hópar standi þar oft verr að vígi. Rannsóknarspurningin er: Hvaða hópar launafólks telja sig best í stakk búna til að takast á við græn og stafræn umskipti með endurmenntun eða aukinni færni? Sjónum er sérstaklega beint að því hvort launafólk telji sig geta haldið áfram í núverandi starfi eða tekið að sér annað starf á sama vinnustað ef breytingar verða. Greiningin byggir á könnun Vörðu – rannsóknastofnunar vinnumarkaðarins meðal félagsfólks aðildarfélagas ASÍ og BSRB árið 2025. Með tvíkosta aðhvarfsgreiningu er kannað hvernig mat launafólks á eigin aðlögunarmöguleikum tengist meðal annars starfslökkun, aldri, kyni, uppruna og tekjum. Fyrstu niðurstöður benda til þess að uppruni, staða á vinnumarkaði og tekjur hafi sterk tengsl við mat launafólks á eigin möguleikum til að aðlagast breytingunum. Rannsóknin varpar ljósi á félagslegan ójöfnuð í grænum og stafrænum umskiptum og getur nýst við stefnumótun um símenntun og endurmenntun.

Andkynjapólitík og orðræðan um karlmennskukrísu

Gyða Margrét Pétursdóttir

Háskóli Íslands, Stjórn málafræðideild

Andkynjapólitík og hreyfingar gegn félagslegu kyni eða kyngervi (anti-gender mobilizations) birtast með ýmsum hætti. Hér er sjónum beint að Íslandi og skoðað með hvaða hætti þessi hreyfing birtist á vettvangi stjórnmalanna. Á 157. löggjafarþingi var lögð fyrir framkvæmdaáætlun í kynjafnréttismálum fyrir árin 2026-2029. Að ósk Miðflokksins fóru allar tillögur áætlunarinnar fyrir atkvæði sem er nýlunda. Í ferlinu tjáðu þingmenn sig um áætlunina og atkvæðagreiðsluna, og fjöldi þingmanna gerði grein fyrir atkvæði sínu. Í heildina voru því haldnar 109 þingræður um málið. Erindið byggir á greiningu þessara gagna og spurt er: Með hvaða hætti birtist orðræðan um karlmennskukrísu (crisis in masculinity) í umfjöllun þingmanna um framkvæmdaáætlun í kynjafnréttismálum? Helstu niðurstöður eru þær að orðræða um karlmennskukrísu birtist með tvennum hætti. Annars vegar er fjallað um karla sem fórnarlömb. Karlar eru fórnarlömb kyngervishugmyndafræði (gender ideology) sem gerir það að verkum að þeir njóta minni samúðar samfélagsins en konur; karlar verða fyrir ofbeldi sem börn í meira mæli en konur en eru þrátt fyrir það nánast eingöngu sýndir sem gerendur ofbeldis. Að auki er körlum mismunað á vinnumarkaði. Hins vegar er fjallað um karla og menntunarkröfur. Þar kemur fram að skólakerfið, ekki síst framhalds- og háskólar, séu litaðir af kyngervishugmyndafræði og þar séu konur í hærra hlutfalli en karlar. Þetta gerir það að verkum að karlar njóta sín ekki innan þess kerfis, eða í samfélaginu í heild. Þannig birtist orðræðan um karlmennskukrísu í umfjöllun þingmanna um framkvæmdaáætlun í kynjafnréttismálum og niðurstöðurnar því mikilvægur liður í því að fanga birtingarmyndir andkynjapólitíkur á vettvangi stjórnmalanna.

Gervigreind og háskólamenntun

Aðgengi og notkun háskólanema í Gíneu-Bissá á stafrænni tækni

Geir Gunnlaugsson¹, Jon Edmund Bollom², Zeca Jandi³, William Gomes Ferreira⁴, Stefán Hrafn Jónsson¹, Aladje Baldé⁵, Jónína Einarsdóttir²

¹ Háskóli Íslands, Faculty of Sociology, Anthropology and Folkloristics

² Háskóli Íslands, Félagsfræði-, mannfræði- og þjóðsfræðideild

³ Instituto Nacional de Estudos e Pesquisa (INEP)

⁴ Universidade Jean Piaget da Guiné-Bissau, Bissá, Gínea-Bissá

⁵ Jean Piaget University of Guinea-Bissau

Aðgengi að stafrænni tækni í háskólamenntun í Afríku sunnan Sahara er misskipt vegna viðvarandi félags- og efnahagslegs ójafnaðar og veikburða innviða. Markmið rannsóknarinnar er að lýsa og greina notkun háskólanema í Gíneu-Bissá á stafrænni tækni á grunni þriggja vídda stafræns mismunar: aðgengi, hæfni og afrakstri notkunar. Spurningalistakönnun var lögð fyrir í lok árs 2022 í sex helstu háskólastofnunum landsins, tveimur opinberum og fjórum einkareknum. Handahófskennt úrtak náði til 2.255 nemenda sem svöruðu rafrænt eða á pappír í kennslustofunni. Gögnin voru greind með lýsandi tölfræði, tvíbreytuprófum með líkindahlutföllum (OR) með 95% öryggisbili (CI) og fjölþátta aðhvarfsgreiningu fyrir háðu breytuna 'Ég nota internetið vikulega til náms'. Aðgangur að farsímaneti er almennt gott (86,4%) en notkun á borðtölvum (33,5%) og fartölvum (54,0%) er minni. Betri félags- og efnahagsleg staða tengist marktækt meiri netnotkun, en hún er forsenda til að þróa stafræna færni. Þeir nemendur sem nota internetið til náms eru líklegri til að upplifa námið sem gagnlegt og telja sig betur undirbúna í tímum, þó þeim finnst námið erfiðara. Fjölþátta aðhvarfsgreining sýnir að notkun á stafrænni tækni, fyrir utan aðgengi og afþreyingu (samfélagsmiðlar og fréttir), er marktækt meiri hjá efnahagslega vel stæðum kvenkyns háskólanemum og nemendum sem sinna náminu vel. Aðgerðir háskóla til að vinna gegn stafrænni gjá, sem byggist meðal annars á efnahags- og félagslegum ójöfnuði, fela í sér fjárfestingu á breiðbandi á háskólasvæðinu og bjóða upp á kerfisbundna þjálfun og nám í stafrænu læsi til að draga úr langtíma félagslegu misrétti í námi og síðar á sífelld stafrænni vinnumarkaði.

AI Use, Learning, and Inequality among Undergraduate Students in Iceland: Trends and Implications for AI Literacy

David Reimer, Thamar Heijstra

HÍ, FMP

Generative artificial intelligence (AI) has become increasingly embedded in higher education, creating both new opportunities and challenges for learning, teaching, and assessment. This study examines trends in undergraduate students' use of AI in Iceland between 2024 and 2026 and explores how patterns of use and perceptions of AI vary across demographic and socio-economic groups. The analysis is based on three annual cross-sectional surveys of undergraduate students conducted in spring 2024 (n = 483), spring 2025 (n = 417), and spring 2026 (n = 305). Together, these surveys form a trend design spanning a period during which tools such as ChatGPT evolved from a novel technology to a common feature of higher education. The study investigates changes over time in students' use of AI tools. Between 2024 and 2026, students' AI use increased substantially, and the number of tasks they used it for doubled. The study also examines differences in AI use by socio-economic background, and finds that the parental-education gap is widening. In addition, the study employs a repeated list experiment conducted in all three survey waves to estimate the prevalence of AI use in student writing beyond what institutional rules or guidelines permit. Because the method enables respondents to report sensitive behaviours indirectly, it reduces social desirability bias and provides insights that may not be captured through direct questioning. The findings contribute to debates on AI literacy, educational inequality, academic integrity, and the governance of AI in higher education.

Gervigreind: Prófsteinn á gildi háskólagráða

Kristian Guttusen¹, Ingibjörg Sigurðardóttir²

¹ Háskólinn á Akureyri, Kennaradeild

² Háskólinn á Akureyri, Félagsvísindadeild

Hvað staðfestir háskólagráða nú til dags þegar ekki er lengur hægt að ganga út frá því sem vísu að nemandinn hafi sjálfur unnið verkefni? Þegar gervigreind ber á góma snýst umræðan oft um það hvernig megi fyrirbyggja að nemendur svindli. Í þessu samhengi er vert að velta fyrir sér hvaða þekkingu háskólagráða staðfestir og hvernig kennari getur gengið úr skugga um að tiltekinni hæfni sé náð. Í fyrirlestrinum verður fjallað um nokkrar tillögur um námsmat sem taka mið af notkun gervigreindar í háskólanámi. Kynnt verður svokallað „tveggja akreina líkan“ (e. Two-Lane Assessment Model) sem útbúið var í þeim tilgangi að virkja námsmatslæsi nemenda gagnvart gervigreind. Þessu til viðbótar verður fjallað um sérstaka útfærslu við þetta módel sem felst í því að nemendur fylla út skráningarblað um hvernig þeir nota gervigreind í námi. Um leið og þess háttar skráningu er ætlað að kenna nemendum heiðarleg vinnubrögð þá getur hún einnig varið akademískan heiður þeirra. Af þessum sökum telja höfundar nauðsynlegt að fram fari markviss kennsla um gervigreindarlæsi og -hæfni sem geri gagnrýna hugsun og hina siðferðilegu vídd að meginmarkmiði náms með gervigreind.

Innleiðing spunagreindar í háskóla: Orðræða, ábyrgð og stofnanalegt vald

Nói Kristinsson

Háskóli Íslands, Félagsfræðideild

Innleiðing spunagreindar í háskólastarf hefur kallað á stefnumótun um nám, kennslu, námsmat og akademísk heilindi. Slík stefnuskjöl setja reglur um tækninotkun og móta hugmyndir um lögmæta þekkingarframleiðslu, ábyrgð og hlutverk nemenda, kennara og stofnana. Orðræðugreining gerir kleift að skoða hvernig þessi viðmið eru byggð upp í tungumáli og tengjast stofnanalegu valdi og atbeini. Markmið rannsóknarinnar er að kanna hvernig evrópskir háskólar bregðast stofnanalega við spunagreind, hvernig ábyrgð er dreift í stefnum þeirra og hvernig vald birtist í þeirri stefnumótun. Erindið byggir á forrannsókn á aðgengilegum stefnum skjölum og leiðbeiningum 50 háskóla. Nálgunin byggir á gagnrýninni orðræðugreiningu og stofnanakenningum. Þróað var fimm þrepa greiningarferli þar sem stórt mállíkan beitti sömu greiningarspurningum á skjölin, dró fram textabrot og málleg mynstur og samræmdi samburð milli stofnana. Þrjár ráðandi orðræður komu fram. Orðræða um akademísk heilindi og höfundarverk afmarkar spunagreind út frá hættu á að eigið framlag nemandans verði óljóst. Orðræða um ábyrgð og gagnsæi færir ábyrgð á leyfilegri notkun, sannprófun og upplýsingagjöf að verulegu leyti til nemenda. Orðræða um áhættu og varúð réttlætir jafnframt eftirlit og takmarkanir stofnana. Þótt stefnurnar viðurkenni spunagreind sem hluta af háskólastarfi virðast háskólarnir fyrst og fremst laga tæknina að núverandi námsmati og stofnanalegum viðmiðum fremur en að endurskoða þau. Nemendur öðlast þannig skilyrt sjálfræði þar sem þeim er veitt svigrúm til notkunar en innan marka sem stofnunin skilgreinir. Rannsóknin varpar ljósi á hvernig háskólar bregðast við tæknibreytingum með því að viðhalda skilgreiningarvaldi en dreifa framkvæmdarábyrgð til nemenda og kennara. Greiningarferlið verður nýtt í fyrirhugaðri samburðarrannsókn á um 1.000 háskólum.

Samtöl um fag og fræði – rannsókn á viðhorfum reyndra starfsmanna í æskulýðsmálum

Arni Guðmundsson

Háskóli Íslands, Heilsuefingar- íþróttar- og tómstunda

Opið æskulýðsstarf og félagsmiðstöðvar hafa um áratugaskeið verið mikilvægur hluti af uppeldis- og frítímaumhverfi barna og ungmenna á Íslandi. Minna er hins vegar vitað um hvernig faglegur vettvangur starfsins hefur mótast og hvaða hugmyndir hafa orðið þar ráðandi. Í erindinu er fjallað um eigindlega viðtalsrannsókn á sýn ellefu mjög reyndra forsvarsmanna í opnu æskulýðsstarfi. Viðmælendur eiga að baki allt frá tveimur áratugum í starfi til heillar starfsævi. Úrtakið er markvisst (e. purposeful sampling) og valdir voru einstaklingar sem hafa gegnt lykilstöðum og haft mótandi áhrif á þróun félagsmiðstöðvastarfs, faglega umræðu og starfshætti. Markmið rannsóknarinnar er að kanna hvernig þessi hópur skilur og skilgreinir fagið og hvaða þekkingu, gildi og starfshætti hann telur einkenna það. Við greiningu er stuðst við hugmyndir Bourdieu um vettvang, stöðu gerenda og áhrif þeirra á hvaða sjónarmið öðlast vægi. Niðurstöður benda til þess að menntun og faglegur bakgrunnur hafi verulega þýðingu fyrir sýn viðmælenda. Þeir sem höfðu sambærilegan menntunar- og faglegan bakgrunn lýstu gjarnan svipuðum viðhorfum til markmiða starfsins, fagmennsku og þeirrar þekkingar sem eigi að liggja því til grundvallar. Niðurstöðurnar eru jafnframt túlkaðar í ljósi kenninga Abbott og Larson um fagvæðingu, lögsögu, sérþekkingu og stöðu fagstétta. Rannsóknin varpar þannig ljósi á hvernig menntun, starfsreynsla og áhrifamikil staða einstaklinga tengjast mótun faglegra viðhorfa og fagímyndaðar opin æskulýðsstarfs. Hún sýnir jafnframt hvernig sameiginleg fagleg ímynd verður til í samspili menntunar, sérþekkingar, reynslu og valds til að skilgreina verkefni, mörk og tilgang starfsins gagnvart öðrum fagstéttum og samfélaginu og stofnunum sem styðja fagið.

Unglingar í brotthvarfshættu: Ólíkar áskoranir og framtíðarhorfur

Kristjana Stella Blöndal

Háskóli Íslands, Félagsfræði-, mannfræði- og þjóðfræðideild

Brotthvarf ungmenna frá námi er óvenjumikið á Íslandi í evrópskum samanburði. Þótt langflestir unglingar á Íslandi fari beint í framhaldsskóla eftir grunnskóla hefur rúmlega einn af hverjum fimm horfið frá námi 23 ára. Hópurinn er stór og hættir af ólíkum ástæðum en rannsóknir hafa verið gagnrýndar fyrir að líta framhjá margbreytileika hans. Í þessari rannsókn er sjónum beint að þeim ólíku áskorunum sem nemendur í brotthvarfshættu standa fyrir við lok grunnskóla og á framhaldsskólaaldri. Jafnframt eru framtíðarhorfur ólíkra hópa skoðaðar. Rannsóknin byggir á langtímarannsókninni International Study of City Youth þar sem árganginum fæddum árið 1999 var fylgt eftir frá 10. bekk. Ólíkir brotthvarfshópar eru skilgreindir og greindir tölfræðilega byggt á upplýsingum úr könnunum sem þátttakendur svöruðu við 15 og 19 ára aldur, ásamt upplýsingum um námsstöðu þeirra við 21 árs aldur. Sérstaklega er horft til skuldbindingar nemenda til náms og skóla sem er lykilhugtak í kenningum og rannsóknum á brotthvarfi auk fjölskyldu- og félagslegra þátta. Rannsóknin sýnir að unglingar í brotthvarfshættu standa frammi fyrir mjög ólíkum áskorunum, bæði innan skólans, á heimilinu og í félagslegu umhverfi sínu. Einnig kom í ljós að staða þeirra í framhaldsskólanámi við 19 ára aldur var ólík og að þau litu misbjörtum augum til framtíðarinnar. Niðurstöðurnar undirstrika hversu margþætt og flókið brotthvarfsferlið getur verið og hversu mikilvægt er að forvarnir og stuðningur taki mið af ólíkum þörfum nemenda. Ólík einkenni og aðstæður hópanna kalla ekki aðeins á sérsniðinn stuðning heldur einnig mjög mismikinn.

Hvernig er stuðningsþörfum einstaklinga að lokinni langtímameðferð vegna vímuefnaröskunar mætt á Íslandi?

Erla Björg Sigurðardóttir

Háskóli Íslands, Félagsráðgjafadeild

Bati af vímuefnaröskun er langtímaferli sem byggist ekki aðeins á bindindi heldur einnig á aðgangi að félagslegum, persónulegum og efnislegum auðlindum. Rannsóknir sýna að húsnæði, atvinna, menntun og félagslegur stuðningur eru lykilþættir í viðvarandi bata. Takmörkuð þekking hefur þó legið fyrir um hvernig íslenskt stuðningskerfi mætir þessum þörfum að lokinni langtímameðferð. Markmið rannsóknarinnar var að kanna að hvaða marki íslenskt stuðningskerfi mætir þörfum einstaklinga sem lokið hafa langtímameðferð vegna vímuefnaröskunar, með áherslu á húsnæði, atvinnu, menntun, eftirfylgd og jafningjastuðning. Rannsóknin byggði á stigskiptu fjölaðferðasniði. Í fyrri áfanga var framkvæmd meginþeg þversniðsrannsókn meðal 129 einstaklinga í langtímameðferð í Hlaðgerðarkoti og Krýsuvíkurskólanum. Bati var metinn með Recovery Capital Index (RCI). Í síðari áfanga var gerð kerfisgreining á sérhæfðum stuðningsúrræðum að meðferð lokinni og niðurstöður samþættar með bilagreiningu. Niðurstöður sýndu að meðaltal heildarbataauðs var 63,74 stig. Hæst mældist menningarlegur bataauður og næsthæstur félagslegur bataauður, en persónulegur bataauður mældist lægstur. Veikustu þættirnir tengdust fjárhag, atvinnu, menntun og húsnæði. Bilagreining leiddi í ljós verulegt misræmi milli þarfa og þjónustu á sviði húsnæðismála og takmarkað samræmi á sviði starfsendurhæfingar og menntunar. Á móti reyndist gott aðgengi að jafningjastuðningi og eftirfylgd að meðferð lokinni. Rannsóknarniðurstöður benda til þess að íslenskt stuðningskerfi mæti aðeins að hluta þeim þörfum sem einstaklingar hafa að lokinni langtímameðferð vegna vímuefnaröskunar. Helstu þjónustubil liggja á sviði húsnæðis, atvinnu og samþættingar þjónustu. Styrking búsetuúrræða, starfsendurhæfingar og samhæfðrar eftirfylgdar gæti stuðlað að auknum bataauði og bætt langtímahorfur einstaklinga í bataferli. Kerfislægur skortur á stuðningi bendir til félagslegrar jaðarsetningar þessa hóps.

Útvistun matseldar í leikskólum: Hvað hverfur þegar maturinn er ekki lengur eldaður á staðnum?

Kristín Dýrfjörð

Háskólinn á Akureyri, Hug- og félagsvísindasvið, Kennaradeild

Á undanförunum árum hefur útvistun matseldar færst í aukana í íslenskum leikskólum. Þróunin á sér stað á sama tíma og leikskólastjórar glíma við viðvarandi mönnunarvanda, fjarveru starfsfólks og aukið stjórnunarálag. Útvistun getur því verið skiljanleg og jafnvel kærkomin lausn á daglegum rekstrarvanda. Markmið rannsóknarinnar er að greina hvernig leikskólastjórar upplifa útvistun matseldar og hvaða áhrif þeir telja hana hafa á starf sitt og leikskólann. Rannsóknin byggir á landskönnun meðal leikskólastjóra (n=181; 78% svörun), þar sem meginleg gögn eru samþætt þemagreiningu opinna svara. Í 43% leikskólanna er allur matur aðkeyptur og í meira en helmingi þeirra hófst útvistun á síðustu þremur árum. Niðurstöðurnar draga upp tvíbenta mynd. Útvistun felur í sér raunverulegan létti: ábyrgð á mönnun eldhúss, framkvæmd eldunar og matvælaöryggi færist til þjónustuaðila og 72% þeirra stjórnenda sem útvista eru ánægð eða mjög ánægð með fyrirkomulagið. Samt hafa 86% leikskólastjóra miklar eða nokkrar áhyggjur af þróun matarmála í leikskólum og 77% hafa áhyggjur af hlutfalli unninna matvæla. Stjórnendur lýsa jafnframt minni áhrifum á hráefni, matseðla, gæði og sveigjanleika og áhyggjum af því að tengsl matseldar við börnin, máltíðirnar og menningu leikskólans veikist. Niðurstöðurnar vekja því spurningu sem nær út fyrir rekstur eldhússins: Hvað fleira en áhætta og rekstrarvandi fer út með matseldinni og hverju er leikskólinn tilbúinn að sleppa fyrir þann létti?

Belonging and Digital Technologies: Lithuanians in Iceland

Goda Cicėnaitė¹, Kristín Loftsdóttir²

¹ University of Iceland, School of Social Sciences. Faculty of Sociology, Anthropology and Folkloristics.

² University of Iceland, School of Social Sciences. Faculty of Sociology, Anthropology and Folkloristics

Throughout Iceland's years of economic boom and the financial crisis in 2008, many Lithuanian migrants felt a sense of exclusion and hostility. However, during the COVID-19 pandemic, these notions were different, and we argue that the use of digital platforms played an essential role in creating sociality among some members of the Lithuanian community and generating a feeling of Lithuanians as a part of Icelandic society. The data used in this article is based on fieldwork in Iceland and in-depth interviews conducted with Lithuanians during the period from January 2020 to February 2022. In total twenty-three in-depth interviews were conducted by the first author with participants from South, West and Northern parts of Iceland. Our article points at the changed role of the Lithuanian association in Iceland established partly to counteract prejudice toward Lithuanians in Iceland but gaining a new role during the pandemic in generating information and posting it on their Facebook page. They thus took part in the digital sociality of migrants and non-migrants that was important during these times in Iceland.

Digitally Connected Migrants and Their Investment in Learning a Small Language: The Case of Iceland

Lara Wilhelmine Hoffmann¹, Markus Meckl²

¹ Háskóli Íslands, Menntavísindasvið

² Háskólinn á Akureyri, Félagsvísindadeild

Migrants today, described by Dana Diminescu, as connected migrants, sustain continuous ties across borders. This study examines how transnational digital connectedness relates to migrants' investment in learning smaller languages. Focusing on Iceland, a small-language context where English functions widely as a lingua franca, this study integrates digital migration research with sociolinguistic theories of linguistic investment. Using a mixed-methods design, we combine a descriptive, exploratory analysis of survey data from 2,211 immigrants with 11 in-depth interviews that investigate migrants' language-learning trajectories, inclusion, and transnational ties. Survey results show broad normative support for learning Icelandic alongside high levels of digital connectedness. However, qualitative findings reveal substantial variation in how migrants interpret and enact this expectation. We identify five orientations toward learning Icelandic in the interviews: enthusiastic integration-oriented migrants, pragmatic learners, frustrated learners, community-based learners, and globally oriented residents. These orientations can change at different stages of individuals' language-learning trajectories, reflecting different balances between global connectedness and local investment in language learning. The five orientations towards Icelandic identified in our study demonstrate how digital connectivity can facilitate participation, e.g., by providing access to language-learning resources, but can also reduce the perceived need to invest in the local language. By linking digital migration studies with sociolinguistic theories of investment, the article advances understanding of how migrants negotiate language learning, belonging, and participation in small-language societies amid global mobility.

Digital practices and awareness among older native-born Icelanders and residents with foreign backgrounds in Iceland

Goda Cicénaitė

University of Iceland, School of Social Sciences. Faculty of Sociology, Anthropology and Folkloristics.

Ever-advancing digital technologies, including artificial intelligence, emphasize the need for different populations to adapt and keep up. Simultaneously, ongoing technological changes create opportunities for criminals to exploit new vulnerabilities that emerge. Thus, there is a need for more up-to-date studies on digital practices and safety across various demographic groups. This study focuses on older native-born Icelanders and older residents with foreign backgrounds living in Iceland. The main purpose of the study is to assess whether there are differences in digital practices and cybersecurity awareness among these two groups. Additionally, the study seeks to identify gaps in their digital inclusion, to gain a better understanding of the challenges the older population in Iceland face regarding secure online practices, and to explore the influence of digital technologies on their social participation in Iceland and beyond. The findings are based on data from 20-30 in-depth interviews conducted around Iceland. Preliminary findings show that digital connections and social networks matter to both groups in Iceland but often serve different purposes. Furthermore, findings on cybersecurity awareness show how comparative experiences, as well as the knowledge participants with foreign backgrounds bring from their countries of origin, shape their perception of the digital environment in Iceland. The presentation will also contribute to the theme of migration by emphasizing the importance of digital inclusion based on research participants' experiences in Iceland.

Bridging Worlds Through Encounters: The Role of Support Families in Refugee Resettlement

Susan Rafik Hama¹, Lara Wilhelmine Hoffmann¹, Magnús Þorkell Bernharðsson², Hanna Ragnarsdóttir¹

¹ Háskóli Íslands, Menntavísindasvið

² Williams College, US, History Department

Over the past decade, Iceland has welcomed increasing numbers of refugees from Syria and Iraq through a formal resettlement program. Alongside municipal and state services, volunteer “support families” recruited through the Icelandic Red Cross played a significant role in helping newly arrived families navigate everyday life. Few studies have examined how relationships are formed through formal “support families” and how they contribute to processes of inclusion and belonging. This paper analyses encounters between Icelandic volunteers and resettled refugee families, drawing on eight semi-structured interviews with support families and NGO professionals, examining how support is negotiated in everyday interactions, and relationships develop over time, informed by theories of social support, social capital, expanded notions of familyhood and Steven Vertovec’s notion of encounter, representation, and configuration. Findings show that support families act as cultural mediators, advocates, and sources of emotional, practical, and informational support. While these relationships can facilitate social participation and foster belonging, they are also shaped by asymmetries of power, differing expectations, and cultural understandings of family and parenting. Encounters in some cases evolved into long-term friendships resembling extended family ties. In other cases, encounters remained within the frame of the “support family” programme, posing the question what is required to develop sustainable social relationships. Challenges such as volunteer burnout, limited training, and navigating boundaries complicated these connections. We argue that support families play a crucial yet understudied role in refugee resettlement, creating pathways from initial encounters to belonging while highlighting the relational dimensions of inclusion and social cohesion.

AI and the future of Work: Stakeholders contributions to bias mitigation and fairness

Dilys Sharona Quartey¹, Tamar Heijstra²

¹ University of Iceland, Sociology

² HÍ, FMP

The proliferation of AI-based systems in the labour market has raised significant concerns. The EU AI-Act classifies such systems adopted in human resources management (HRM) practices as high-risk, as they can perpetuate diversity bias and impact people's career prospects and livelihoods. AI-based systems tend to amplify and perpetuate existing societal inequalities by extending their reach beyond traditional human biases and entrenching historical biases in institutional decision making. This study adopts a qualitative approach by undertaking 45 semi-structured expert interviews with Civil society representatives, HR managers and AI developers in Iceland and the Netherlands. Data is analysed thematically with NVIVO, utilising an organisational justice framework. The study aims to answer two main research questions; a) How do stakeholders perceive the concept of bias and fairness in HRM practices? b) How does this understanding influence their perception of stakeholders' roles in fairness and bias mitigating strategies? Findings indicate that stakeholders perceive bias as unequal treatment on the bases of race, sex, age, disability etc. Fairness is viewed not merely as the opposite of bias. Stakeholders highlight the interplay of human and AI bias and fairness in the labour market and society. Promoting fairness and mitigating bias was perceived as a conscious effort, a process that requires continuous education, training and evaluation with each stakeholder playing unique roles in achieving this. We conclude that stakeholder awareness and collaboration are essential for mitigating bias and promoting social equality.

Hlutdrægni í ChatGPT: Þjóðerni, trú, kyn og kynhneigð

Ragna Kemp Haraldsdóttir, Guðbjörg Linda Rafnsdóttir

Háskóli Íslands, FMP

Gervigreind og spjallmenni á borð við ChatGPT eru að umbreyta vinnuferlum í ráðningum og stjórnun mannauðs. Þó sýna rannsóknir að slík kerfi geti endurskapað samfélagslega hlutdrægni (e.bias). Lítið er þó vitað um hvernig slík hlutdrægni birtist á íslensku. Rannsóknin nýtir örtungumálið íslensku í samanburðar við þýsku. Byggt á samskiptatilgátunni (e. Contact Hypothesis Framework) eru settar fram þrjár tilgátur: (H1) að fordómar aukist eftir því sem hlutfallsleg stærð samfélagshópa minnkar, (H2) að framfarir í mállíkönnum dragi úr hlutdrægni í GPT-5 samanborið við GPT-3.5, og (H3) að hlutdrægni sé meiri í íslensku en þýsku vegna takmarkaðrar framsetningar íslensks tungumáls í þjálfunargögnum mállíkana. Gögnum var safnað með kerfisbundnu matsferli fyrir tvær útgáfur ChatGPT, þá fyrstu 3,5 og núverandi útgáfu 5.0 og unnið með forskrifaðar staðhæfingar (e. prompts) um þjóðerni, trú, kyn og kynhneigð. Rannsóknarefnið var síðan sett í samhengi við kenningar um samskipti, tengsl og hlutdrægni og kannað hvernig stór mállíkön endurskapa félagslega hlutdrægni í íslensku og þýsku. Niðurstöður styðja tilgáturnar aðeins að hluta. Hlutdrægni eykst ekki með samræmdum hætti eftir því sem hópar minnka. Nýrri útgáfa, GPT-5 dreifir hlutdrægni fremur en að draga úr henni. Hærra hlutfall hlutlausra bendir þó til aukinnar tilhneigingar til að forðast staðalímyndir eða fordómafullar birtingarmyndir. Íslenska sýnir almennt meiri hlutdrægni en þýska þótt það mynstur veikist lítillega í GPT-5. Hlutdrægni í mállíkönnum viðhelst þrátt fyrir tæknilegar framfarir, sem undirstrikar þörf á virkum mótvægisáðgerðum við ráðningar og stjórnun mannauðs.

Gervigreind, fjármál og óvissa: Hvað breytist þegar vélar taka ákvarðanir?

Gylfi Magnússon¹, Shyam Sunder², Vivek Chaudhri³

¹ Háskóli Íslands, Viðskiptafræðideild

² Yale University, School of Management

³ Melbourne School of Business

Gervigreind er að umbreyta fjármálakerfinu með hraðari upplýsingavinnslu, sjálfvirkni og sífelld sjálfstæðari ákvörðunartöku. Ný kynslóð gervigreindar getur ekki aðeins greint gögn heldur einnig framkvæmt aðgerðir sjálfstætt (agentic AI). Þessi þróun vekur mikilvægar spurningar um stöðugleika fjármálakerfisins, ábyrgð, regluverk og mörk tækninnar. Markmið rannsóknarinnar er að meta hvernig gervigreind breytir starfsemi fjármálakerfisins og hvort aukin geta reiknilíkana leiði sjálfkrafa til betri ákvarðana, skilvirkari markaða og aukinnar samfélagslegrar velferðar. Sérstök áhersla er lögð á að greina muninn á mælanlegri áhættu (risk) og raunverulegri óvissu (uncertainty) í anda Frank Knight. Erindið byggir á greiningu þar sem hugmyndir úr hagfræði, fjármálafræði og reikningshaldi eru tengdar þróun gervigreindar. Fjallað er um kenningar Knights um áhættu og óvissu, hugmynd George Sorters um upplýsingakerfi reikningshalds, rannsóknir á markaðshönnun og kerfisáhættu, auk nýlegra dæma um innleiðingu gervigreindar í fjármálaþjónustu. Gervigreind getur skapað verulegan ávinning í verkefnum þar sem markmið eru skýr, gögn endurtekin og árangur auðmælanlegur, svo sem við svikagreiningu, bókhald, reglufylgni og fjárhagsráðgjöf. Ávinningurinn er hins vegar mun óvissari á samkeppnismörkuðum þar sem þátttakendur hafa aðgang að sambærilegri tækni og væntingar markaðsaðila móta sjálfar framtíðina. Þar getur gervigreind aukið kerfisáhættu. Meiri reiknigeta leiðir ekki sjálfkrafa til betri dómgreindar, stöðugri markaða eða meiri samfélagslegs ávinnings. Stærstu áskoranirnar sem gervigreind skapar eru ekki fyrst og fremst tækni-legar heldur stofnanalegar. Ábyrgð, markaðshönnun og regluverk verða mikilvægari þegar sjálfstæði gervigreindarkerfa eykst. Framtíð fjármálakerfisins mun því ráðast ekki aðeins af tækniþróun heldur einnig því hvernig samfélagið ákveður að setja vélunum mörk, skilgreina ábyrgð og móta þær stofnanir sem þær starfa innan.

Gervigreind í íslenskum sveitarfélögum: Ójöfn þátttaka í stafrænni umbreytingu

Hjördís Sigursteinsdóttir

Háskólinn á Akureyri, Viðskiptadeild

Gervigreind hefur á skömmum tíma orðið hluti af starfsumhverfi fjölmargra vinnustaða og getur haft áhrif á vinnubrögð, verkefni og hæfnikröfur starfsfólks. Innleiðing nýrrar tækni er þó ekki endilega jöfn meðal ólíkra hópa. Mismunandi staða starfsfólks og ólíkur aðgangur að fræðslu og stuðningi vinnuveitanda geta mótað hverjir taka þátt í stafrænni umbreytingu vinnustaða. Markmið rannsóknarinnar var að kanna notkun gervigreindar meðal starfsfólks íslenskra sveitarfélaga og greina hvaða einstaklings-, starfs- og stofnanatengdu þættir tengjast notkun hennar. Rannsóknin byggir á þversniðskönnun meðal starfsfólks íslenskra sveitarfélaga árið 2025. Alls svöruðu 4.045 spurningu um notkun gervigreindar í starfi. Notkun var greind eftir bakgrunns- og starfstengdum þáttum. Með tvíkosta aðhvarfsgreiningu var annars vegar kannað hvaða þættir tengdust því að starfsfólk hefði tekið gervigreind í notkun og hins vegar hvaða þættir tengdust reglulegri notkun hennar. Alls höfðu 68,6% notað gervigreind í starfi en 25,3% notuðu hana oft eða mjög oft. Fjölbreytugreiningar ($N = 3.552$) sýndu skýran ójöfnuð í þátttöku. Fræðsla eða þjálfun tengdist sterkast því að hafa tekið gervigreind í notkun ($OR = 6,58$) og tengdist einnig reglulegri notkun ($OR = 3,41$). Meiri menntun tengdist aukinni notkun en starfsfólk í almennum störfum var ólíklegra til að nota gervigreind en stjórnendur. Stefna eða leiðbeiningar vinnuveitanda tengdust einnig meiri notkun. Niðurstöðurnar benda til þess að þátttaka í stafrænni umbreytingu sveitarfélaga mótist bæði af stöðu starfsfólks og stofnanalegum skilyrðum. Jafnt aðgengi að fræðslu, þekkingu og stuðningi er því mikilvægt svo innleiðing gervigreindar auki ekki ójöfnuð milli starfshópa.

Fötlan, taugafjölbreytileiki og inngilding í námi og starfi

Hver fær að tilheyra heilbrigðisstétt? Um stöðu fatlaðra nemenda í heilbrigðisvísindum íslenskra háskóla.

Hrafnhildur Snæfríðar- og Gunnarsdóttir¹, Linda Björk Ólafsdóttir², Sigrún Kristín Jónasdóttir², Sara Stefánsdóttir²

¹ Háskóli Íslands, Hjúkrunar- og ljósmóðurfræðideild

² Háskólinn á Akureyri, lðjupjálfunardeild

Þrátt fyrir að heilbrigðisþjónusta er að stórum hluta veitt fötluðu og langveiku fólki er þátttaka þessa hóps sem nemendur, fræðafólk og heilbrigðisstarfsfólk enn mjög takmörkuð. Á undanförunum árum hefur krafa um aðgengi að menntun orðið sífellt meira áberandi, meðal annars með lögfestingu samnings Sameinuðu þjóðanna um réttindi fatlaðs fólks (SRFF) (Lög nr. 80/2025), sem kveður á um rétt fatlaðs fólks til menntunar án aðgreiningar og til jafns við aðra. Þessar skuldbindingar kalla á gagnrýna skoðun á stöðu mála; hvað gengur vel, hvað gengur síður og hvers vegna. Fyrirlestrinum er ætlað að vera innlegg í umræðu um stöðu fatlaðra háskólanemenda og fagfólks í heilbrigðisvísindum. Markmiðið er að greina hvernig normatífar hugmyndir um hæfni og ríkjandi skipulag heilbrigðisvísindanáms skapa og viðhalda hindrunum fyrir fatlaða nemendur. Greiningin byggir á innlendum og erlendum fræðilegum rannsóknum og opinberum heimildum um reynslu fatlaðra nemenda og heilbrigðisstarfsfólks. Stuðst er við sjónarhorn gagnrýnnar fötlunarfræði og hugtök á borð við ableismi, læknisfræðileg og félagsleg sýn á fötlun og fötlunarstrit til að varpa ljósi á hvernig kerfisbundnar hindranir móta tækifæri fatlaðs fólks til náms og starfa innan heilbrigðisvísinda sem og þátttöku í þróun fagþekkingar greinanna. Fyrirlesturinn er gagnrýnið framlag til umræðu um inngildingu í háskólanámi, þróun háskólamenntunar og framtíð heilbrigðisþjónustu sem tekur mið af margbreytilegri reynslu og þekkingu fólks. Færð eru rök fyrir því að takmörkuð þátttaka fatlaðs fólks í menntun, rannsóknum og fagþróun hafi áhrif á hvaða þekking verður til, hvaða reynsla fær vægi og hvernig heilbrigðisþjónusta þróast til framtíðar.

Vinnumarkaðurinn þarf líka að aðlagast: Reynsla einhverfs fólks af kerfislægum hindrunum í atvinnulífi

Ágústa Eva Jósepsdóttir, Þóra H. Christiansen

Háskóli Íslands, Viðskiptafræðideild

Þrátt fyrir aukna áherslu á fjölbreytileika og inngildingu á vinnustöðum er lítið vitað um hvernig einhverft fólk upplifir íslenskan vinnumarkað og hvaða áhrif ráðningarferlar, vinnustaðamenn-ing og félagslegar kröfur hafa á þátttöku þess og líðan. Markmið rannsóknarinnar var að varpa ljósi á reynslu og líðan einhverfs fólks á íslenskum vinnumarkaði, með sérstakri áherslu á ráðn-ingarferla, samskipti í starfi og aðlögun að félagslegum væntingum. Rannsóknin byggir á eig-indlegri aðferðafræði, grundaðri nálgun og hálfstöðluðum viðtölum við sex einhverfa einstak-linga. Niðurstöður benda til þess að helstu hindranir felist ekki eingöngu í kröfum starfsins sjálfs heldur einnig í því hvernig hæfni er metin og félagslegar væntingar eru innbyggðar í ráðningarferla og vinnustaðamenningu. Óljósar spurningar, áhersla á framkomu, sjálfsmark-aðssetningu og óskráðar reglur geta lagt megináherslu á félagslega frammistöðu fremur en raunverulega starfsgetu. Eftir ráðningu eru svo sambærilegar kröfur gerðar í formi óbeinna samskipta, félagslegrar þátttöku og þrýstings til möskunar. Þátttakendur lýstu jafnframt tak-mörkuðu félagslegu „batteri“, þar sem fundir, símtöl, óvænt samskipti og stöðug félagsleg úrvinnsla tæmdu orkuforða þeirra og höfðu í sumum tilvikum áhrif á heilsu, einkalíf og starfs-getu. Þessar frásagnir benda til ferla sem samræmast fræðilegum lýsingum á einhverfukulnun. Rannsóknin undirstrikar þörfina fyrir skýrari samskipti, aukinn fyrirsjáanleika, fræðslu, sveigj-anleika og kerfisbundinn stuðning. Ef inngilding er markmiðið, þarf byrgðin á aðlögun því í auknum mæli að færast frá einhverfu starfsfólki yfir á vinnustaðinn sjálfan.

Framkvæmd "Individual Placement and Support" í vinnumarkaðstengdum stuðningsúrræðum á Íslandi

Stefan C. Hardonk, Eva Jørgensen

Háskóli Íslands, Félagsfræði-, mannfræði og þjóðfræðideild

Atvinnupátttaka er lykilatriði í inngildingu fatlaðs fólks og aðildarríkjum samnings Sameinuðu þjóðanna um réttindi fatlaðs fólks ber að veita fötluðum einstaklingum viðeigandi stuðning við þátttöku í vinnu á almennum vinnumarkaði. Individual Placement and Support (IPS) er gagnreynt stuðningskerfi sem er hluti af hugmyndafræði um atvinnu með stuðningi en hún leggur áherslu á að einstaklingar komist sem fyrst í vinnu í stað þess að vera í vinnutengdri endurhæfingu utan vinnumarkaðar. Árangur IPS við að styðja fólk til þátttöku á almennum vinnumarkaði hefur veitt íslenskum yfirvöldum og fagaðilum innblástur við framkvæmd atvinnu með stuðningi en ekki liggur fyrir heildarmynd af framkvæmd og árangri úrræða sem byggja íhlutun sína á IPS. Markmið rannsóknarinnar var að kortleggja framkvæmd IPS í vinnumarkaðstengdum úrræðum á Íslandi með áherslu á yfirfærslu IPS-kerfisins. Rannsóknin byggist annars vegar á heimildarvinnu þar sem rýnd var í fyrirliggjandi gögn, skýrslur og upplýsingar á vefsíðum vinnumarkaðstengdra úrræða sem starfa samkvæmt IPS í einhverri mynd, og hins vegar á eigindlegum viðtölum við fagfólk og stjórnendur í þessum úrræðum. Einnig var haldið rýnihópaviðtal við fulltrúa samtaka fatlaðs fólks. Þemagreining var beitt til að setja fram helstu þætti sem birtast í gögnunum. Niðurstöður benda til þess að framkvæmd IPS er sjaldnast í fullu samræmi við grunnreglur, leiðbeiningar og matstæki IPS-kerfisins. Framkvæmd miðast við aðstæður svo sem samstarf við aðila vinnumarkaðarins og önnur úrræði til að auka sveigjanleika og styðja við einstaklingsmiðaða þjónustu. Jafnframt myndast áskoranir í tengslum við samstarf og samræmingu þjónustunnar. Þá benda niðurstöður til skorts á samræmdum mælikvörðum og áreiðanlegum gögnum um árangur.

Upplifun einhverfra kvenna af einhverfukulnun á vinnumarkaði

Erla Hlynisdóttir, Arney Einarsdóttir

Háskólinn á Bifröst, Viðskiptadeild

Margt bendir til þess að einhverfir einstaklingar séu í aukinni hættu á kulnun vegna þeirra krafna sem felast í daglegri aðlögun að vinnumhverfi sem ekki er hannað með þarfir þeirra í huga. Þrátt fyrir vaxandi áhuga á einhverfukulnun skortir rannsóknir tengdar vinnumhverfi, sérstaklega þegar kemur að reynslu kvenna. Markmið rannsóknar var að varpa ljósi á upplifun einhverfra kvenna af einhverfukulnun á íslenskum vinnustöðum og greina hvaða þættir í vinnumhverfi stuðla að einhverfukulnun eða geta verndað konur gegn henni. Hálfstöðluð viðtöl voru tekin við átta einhverfar konur sem höfðu reynslu af vinnumarkaði og höfðu upplifað einhverfukulnun í tengslum við vinnu. Reynsla þátttakenda náði yfir fjölbreytt störf og vinnustaði, bæði opinbera og einkarekna, og af ólíkum stærðum. Við greiningu gagna komu í ljós ákveðin þemu þar sem konurnar upplifðu að það sem stuðlaði að einhverfukulnun væri félagslegar væntingar og óskrifaðar reglur, skynáreiti og hönnun vinnumhverfis, möskun og orkurýrnun, og stuðningsskortur frá stjórnendum og kerfum. Verndandi þættir birtust í sjálfræði og sveigjanleika. Seinkuð einhverfugreining kom fram sem sameiginlegur bakgrunnspáttur sem virðist hafa áhrif á það hvernig þátttakendur skildu eigin þarfir og upplifun þeirra af álagi á vinnustað. Þetta tengist stöðu einhverfra kvenna á vinnumarkaði því án greiningar geta einstaklingar síður leitað eftir formlegum stuðningi eða sértækri aðlögun á vinnustað. Niðurstöður benda til þess að vinnumhverfi sem býður upp á sveigjanleika, skýrleika og raunverulega inngildingu geti minnkað líkur á einhverfukulnun og skapað aðstæður þar sem einhverfar konur þrífast í starfi. Slíkt starfsumhverfi, sem tekur mið af taugafjölbreytileika getur þó í raun nýst öllu starfsfólki.

Beint heim: Áhrif millilandaflugs um Akureyri á lífsgæði heimafólks

Þóroddur Bjarnason

Háskóli Íslands, Félagsfræði-, mannfræði- og þjóðfræðideild

Staðsetning Keflavíkurflugvallar og erfitt aðgengi að honum hafa skapað umtalsverðan ójöfnuð í tækifærum landsmanna til utanlandsferða. Ferðatími milli fjarlægari landshluta og annarra landa er margfaldur á við höfuðborgarsvæðið og kostnaður við að komast til Keflavíkurflugvallar getur verið umtalsvert meiri en fargjaldið þaðan til útlanda. Þótt ýmsar opinberar áætlanir miði að því að efla millilandaflug frá Akureyri og Egilsstöðum snýst slík stefnumótun yfirleitt um jafnari dreifingu ferðamanna um landið fremur en aðgengi heimafólks að millilandaflugi vegna atvinnu, fjölskyldu eða afþreyingar sem mikilvæg lífsgæði. Í þessari rannsókn eru áhrif millilandaflugs frá Akureyrarflugvelli metin á grundvelli tveggja spurningalistakannana meðal almennings á Norður- og Austurlandi. Niðurstöður sýna að nærri tveir af hverjum þremur íbúum telja að beina flugið sé mikilvægt fyrir lífsgæði sín en það hlutfall er þó misjafnt eftir búsetu, ýmsum bakgrunnsþáttum og nýtingu flugsins. Hlutfallið er þannig hæst á Akureyri en fer lækkandi til austurs og vesturs og þau sem hafa nýtt sér flugið eru líklegri til að telja það mikilvægt fyrir lífsgæði sín. Að teknu tilliti til þess hvort fólk hafi nýtt sér flugið tengjast jákvæð áhrif þess á lífsgæði hærri aldri en ekki kyni, hærri þjóðfélagsstöðu og hærri tekjum en háskólamenntun virðist ekki hafa sjálfstæð áhrif. Niðurstöður rannsóknarinnar eru ræddar í tengslum við stefnumótun ríkisins í samgöngu- og byggðamálum.

“We create a nest and then they leave”: Rural Refugee Resettlement and Dynamic Trust in Iceland

Lara Wilhelmine Hoffmann¹, Magnús Þorkell Bernharðsson²

¹ Háskóli Íslands, Menntavísindasvið

² Williams College, US, History Department

Policy makers increasingly promote refugee resettlement in rural areas. Despite trust being widely recognized as central to successful resettlement, little attention has been given to how trust is manifested in rural regions and whether urban-based understanding of trust-building governance practices requires adaptation for rural settings. We ask: How does trust manifest itself in relationships and encounters of resettled refugees from Syria and Iraq in rural communities? How can actors involved in the resettlement process in rural areas improve their communication and work practices to foster and develop trust? Is the homogeneity of rural communities a hindrance for resettling refugees or does the smallness entail opportunities and advantages not present in urban settings? We draw on 111 interviews (2023–2024) with refugees, teachers, municipal social services employees and volunteers involved in resettling Syrian and Iraqi refugees in Iceland (2015–2021). Situating our findings within trust and migration governance debates, we show how small localities manage responsibilities typically handled by larger bureaucracies. Our analysis reveals several distinctive characteristics of trust-building in rural resettlement contexts: Rural trust develops under conditions of temporality, memory, and mobility, as refugees and local actors navigate short-term arrangements and geographical transitions.; Trust in rural areas is shaped by hypervisibility and lack of anonymity, and limited expertise in trust-building and addressing mistrust can hinder effective responses when tensions arise, showing the need for targeted training and resources and clear support structures and responsibilities. These features suggest that urban-oriented understandings of trust-building require adaptation to the realities of rural resettlement.

Byggðabragur í Vesturbyggð - uppbygging og áskoranir fjölkjarna sveitarfélags

Gréta Bergrún Jóhannesdóttir

Háskólinn á Bifröst, Rannsóknarsetur í byggða- og sveitarstjórnarmálum

Byggðabragur samfélaga getur skipt sköpum þegar kemur að vellíðan, byggðafestu og búsetu-ánægju íbúa. Sveitarfélagið Vesturbyggð er þar ekki undanskilið og hafa ýmsar áskoranir undanfarin ár sett mark sitt á byggðarlögin sem sveitarfélaginu tilheyra. Kynntar verða niðurstöður rannsóknar sem framkvæmd var vorið 2026, þar sem tekin voru rýnihópaviðtöl og send út netkönnun. Markmiðið var að skoða hvernig nýsameinað sveitarfélag getur bætt ímynd sína og unnið með íbúum að því að móta framtíðarsýn. Þá var einnig markmið að ná fram skoðun íbúa á ýmsum samfélagslegum þáttum og þjónustu. Niðurstöður leiða í ljós almenna ánægju með búsetu á staðnum og sterk tengsl við byggðarlagið. Sú ánægja og tengsl við staðinn var þó meiri á meðal kvenna en karla. Mikil ánægja er með að sjá loks fyrir endann á fólkfækkun þar sem atvinnulíf hefur tekið stakkaskiptum undanfarin ár, að stæstum hluta tengt laxeldi. Tímabil uppbyggingar býður þó upp á ýmsar hindranir sem íbúarnir takast á við. Mikil ánægja er með langþráðar umbætur í vegasamgöngum og aukin sókn til Ísafjarðar hefur breytt ákveðnu þjónustumynstri. Farið verður yfir ýmsar áskoranir og sigra, sem og samfélagslega þætti sem sveitarfélagið stendur frammi fyrir sem fjölkjarna sveitarfélag.

Kollsteypukosningar 2024? Kjósendur, frambjóðendur og stjórnmalaflokkar I

Getur gervigreindin spáð fyrir um hvaða flokk ég kys?

Hafsteinn Einarsson¹, Hafsteinn Einarsson²

¹ Háskóli Íslands, Stjórnmalafraeðideild

² Háskóli Íslands, Iðnaðarverkfræði-, vélaverkfræði- og tölvunarfræðideild

Þessi rannsókn fjallar um notkun vélnáms til að spá fyrir um hvaða flokk íslenskir kjósendur kusu í Alþingiskosningunum 2024 byggt á kjósendakönnun Íslensku kosningarannsóknarinnar (ÍSKOS). Við veltum fyrir okkur samspili gervigreindar og stjórnmála, hvernig vélnámslíkön virka og hvernig spár byggðar á slíkum líkönum eru frábrugðnar hefðbundinni tölfræði. Við byrjum á einföldum líkönum og vinnum okkur í átt að flóknari líkönum til að skilja hvort og hvernig þau geta bætt getu okkar til að spá fyrir um útkomuna (flokksval). Líkönin notast við ólíkar tegundir breyta, svo sem lýðfræðilegan bakgrunn, stjórnmálahegðun og viðhorf. Vélnámið leitar uppi mynstur í gögnunum til að útbúa spár fyrir ný gögn. Með því að skoða líkönin getum við líka áttað okkur á því hvaða breytur veita sterka forspá um hvaða flokkur varð fyrir valinu í kosningunum. Niðurstöður benda til þess að flóknari líkön veiti að jafnaði betri spár, en að ekkert líkan geti veitt fullkomna skýringu á því hvað veldur því að tiltekinn flokkur er valinn. Við ræðum niðurstöðurnar í samhengi hraðrar þróunar gervigreindarlíkana á undanförunum misserum og fjöllum um siðferðileg álitamál sem tengjast notkun þeirra. Þegar á heildina er litið má sjá að gervigreindarlíkon geta verið gagnleg á ýmsum sviðum stjórnmálafræðinnar, en að þau hafa einnig mikilvægar takmarkanir sem verður að hafa í huga við túlkun.

Hugmyndafræðileg og tilfinningahlaðin skautun: Frambjóðendur íslenskra stjórnmálaflokka

Eva H. Önnudóttir

Háskóli Íslands, Stjórnmalafraeðideild

Í erindinu verður tekið fyrir hversu mikil hugmyndafræðileg (e. ideological) og tilfinningahlaðin (e. affective) skautun er meðal frambjóðenda íslenskra stjórnmálaflokka. Byggt á niðurstöðum úr frambjóðendakönnun Íslensku kosningarannsóknarinnar (ÍSKOS), er greint hvort að skautun eða aðgreining á hugmyndafræði (vinstri-hægri) og málefnaafstöðu frambjóðenda flokkanna hafi aukist á milli 2009 og 2024. Jafnframt er beint sjónum að niðurstöðum úr frambjóðendakönnun ÍSKOS 2024 þar sem sérstaklega var spurt um þætti sem endurspelga tilfinningahlaðna skautun (t.d. hversu vel þeim líkar við hvern og einn stjórnmálaflokk) og mögulegar afleiðingar hennar, þ.e. hvort að frambjóðendur fjarlægji sig þeim sem þeim líkar verst við (e. social distancing) og telji jafnvel að þeir sem þeim líkar illa við í pólitík séu ekki einlægir í að vilja það sem þeir telja vera best fyrir landið. Niðurstöður benda til þess að frá 2009 hefur hugmyndafræðileg skautun meðal frambjóðenda stjórnmálaflokkana lítið breyst, en að skautun eða aðgreining á málefnum frjálslyndis og íhaldssemi hafi aukist. Jafnframt virðist tilfinningahlaðin skautun meðal frambjóðenda í kosningunum 2024 vera tiltölulega lítil í samanburði við önnur ríki, en sjá má merki um frambjóðendur á vinstri væng séu líklegri til að telja það geta komið í veg fyrir venskap ef fólk styður þann flokk sem þeim á vinstri væng líkar verst við sam-anbórið við frambjóðendur á hægri væng stjórnmálanna.

Að fylgjast með og koma sér á framfæri: Kjósendur, frambjóðendur og miðlun upplýsinga í kosningabaráttunni 2024

Jón Gunnar Ólafsson

Háskóli Íslands, Stjórnmálafræðideild

Fjölmiðla- og upplýsingaumhverfi kosningabaráttu hefur breyst hratt á undanförunum árum. Framboð upplýsinga hefur aukist verulega, samfélagsmiðlar hafa orðið mikilvægur vettvangur stjórnmálaumræðu og kjósendur geta fylgst með kosningabaráttu eftir mun fleiri leiðum en áður. Á sama tíma hefur orðið flóknara fyrir frambjóðendur að ná til kjósenda og vekja á sér athygli, þar sem boðleiðir eru fleiri og athygli kjósenda dreifist yfir ólíka miðla. Í þessari rannsókn er skoðað hvernig íslenskir kjósendur fylgdust með kosningabaráttunni fyrir alþingiskosningarnar 2024 og hvernig frambjóðendur reyndu að koma sér á framfæri. Sérstök áhersla er lögð á hvaða fjölmiðla kjósendur notuðu, hversu miklum tíma þeir voru í að fylgjast með og hvernig miðlanotkun var ólík eftir aldri. Einnig er skoðað hvaða samfélagsmiðla kjósendur og frambjóðendur notuðu og hvaða aðrar leiðir frambjóðendur fóru til að ná til kjósenda. Rannsóknin byggir á gögnum úr kosningabaráttukönnun, kjósendakönnun og frambjóðendakönnun Íslensku kosningarannsóknarinnar (ÍSKOS) frá 2024, auk samanburðar við alþingiskosningarnar 2021. Niðurstöðurnar sýna talsverða samfellu milli kosninga. Fréttasíður á netinu og sjónvarp héldu sterkri stöðu, sérstaklega meðal eldri kjósenda, á meðan yngra fólk notaði samfélagsmiðla í mun ríkari mæli. Facebook var áfram helsti sameiginlegi vettvangur kjósenda og frambjóðenda, en samfélagsmiðillinn TikTok var mun sýnilegri 2024 en árið 2021. Frambjóðendur beittu jafnframt fjölbreyttum aðferðum utan samfélagsmiðla, meðal annars með símtölum til kjósenda og dreifingu kynningarefnis. Þá virðast kjósendur hafa fylgst nokkru meira með kosningabaráttunni 2024 en þremur árum fyrr.

Hvar er traustið?

Viktor Orri Valgarðsson

Háskóli Íslands, Stjórnmálafræðideild

Í þessu erindi verður skoðað hvort traust kjósenda til stjórnmálafólks á Íslandi tengist því hvort og þá hvernig þeir kjósa. Farið verður yfir hvernig traust hefur þróast á tímabilinu 1983 til 2024 og hvort traust hafi verið minna meðal tiltekinna hópa kjósenda en annarra. Sérstaklega verður beint sjónum að því hvort kjósendur flokka sem komust í ríkisstjórn beri meira traust til stjórnmálaflokks en kjósendur stjórnarandstöðuflokka, sem og hvort kjósendur nýrri stjórnmálaflokka beri minna traust en aðrir. Í því skyni nota ég gögn úr Íslensku Kosningarannsókninni (ÍSKOS), sem hefur mælt traust svarenda til stjórnmálafólks allar götur síðan árið 1983, til að skoða hvernig það tengist lýðræði, flokkaflakki og stuðningi við stjórnmálaflokka hér á landi – með sérstökum áhuga á þeim flokkum sem hafa komið fram eftir hrun og hrist ræki-lega upp í stjórnmálakerfi landsins. Niðurstöður benda til þess að kjósendur með lítið traust til stjórnvalda séu mun líklegri til þess að hafa kosið nýja stjórnmálaflokka – bæði í þeim skilningi að kjósa ekki sama milli tveggja kosninga og í þeim skilningi að kjósa frekar flokka sem hafa ekki verið til lengi. Lýðræðið virðist vissulega enn standa styrkum fótum á Íslandi en þó eru ákveðnar viðvörunarbjöllur sem við ættum ekki að hundska: fyrir utan nokkuð minnkandi þátttöku fólks í kosningum þá virðist uppbrot flokkakerfisins og svakalegar fylgissveiflur drifið áfram af fólki sem tekur þátt en treystir ekki lýðræðislega kjörnum stjórnvöldum.

Menning, umhyggja og vellíðan

„En hvernig verður prófið?“ Gagnsæi og óvissa í munnlegu námsmati

Vera Kristín Vestmann Kristjánsdóttir

Háskólinn á Akureyri, Viðskiptadeild

Munnleg próf hafa fengið aukna athygli í háskólakennslu á undanförunum árum, ekki síst með aukinni notkun gervigreindar. Þau gefa kennurum tækifæri til að meta með beinum hætti skilning nemenda, rökhugsun og hæfni þeirra til að miðla þekkingu. Munnleg próf geta þó valdið kvíða, sérstaklega þegar nemendur hafa litla reynslu af slíku námsmati. Óvissa um hvernig prófið fer fram getur aukið þann kvíða. Markmið rannsóknarinnar er að skoða hvaða þættir í framkvæmd munnlegs lokaprófs valda nemendum mestri óvissu og hvaða upplýsingar og undirbúningur þeir telja geta hjálpað þeim að takast á við munnleg próf. Rannsóknin byggir á könnun meðal nemenda í grunnnámskeiði við Háskólann á Akureyri að loknu munnlegu lokaprófi. Alls svöruðu 32 af 62 nemendum könnuninni. Spurt var um kvíða, undirbúning, reynslu af munnlegum prófum og hvaða stuðningur nemendur teldu gagnlegan. Niðurstöðurnar benda til þess að óvissa um hvernig spurningar yrðu lagðar fyrir og takmarkaður umhugsunartími væru meðal helstu kvíðavaldar. Nemendur kölluðu meðal annars eftir dæmum um spurningar, skýrari upplýsingum um framkvæmd og fleiri tækifærum til að æfa munnleg svör. Áherslan var því fremur á að vita við hverju mætti búast en að fá lokaprófsspurningarnar fyrir fram. Niðurstöðurnar benda til þess að aukið gagnsæi um námsmatsferlið þurfi ekki að draga úr fræðilegum kröfum. Skýrari leikreglur geta þannig dregið úr óþarfa óvissu án þess að breyta því hvaða þekkingu og hæfni er verið að meta.

„Petta er eins og að fara í góða messu“: Star Trek-aðdáendur og aðdáendamening

Sveinn Guðmundsson

Háskóli Íslands

Í erindinu verður greint frá niðurstöðum eiginlegrar rannsóknar meðal Star Trek-aðdáenda á Íslandi. Star Trek-þættirnir og kvikmyndirnar hafa verið í framleiðslu í nær 60 ár og eiga sér fjölmarga aðdáendur víða um heim. Fjöldi erlendra rannsókna sýnir fram á sterkt aðdáendasmfélag á alþjóðlegum vettvangi þar sem aðdáendur lýsa boðskapnum, aðdáendaklúbbum og ráðstefnum sem helgaðar eru Star Trek-heiminum sem öruggu rými þar sem þau finna hlýju, samstöðu, huggun og von. Markmið rannsóknarinnar er að kanna hvort íslenskir aðdáendur upplifi hið sama og greint hefur verið frá í erlendum rannsóknum. Niðurstöðurnar byggjast á 13 viðtölum við íslenska Star Trek-aðdáendur og þremur vettvangsathugunum á Star Trek-ráðstefnum. Sérstakri athygli er beint að aðdáendum sem skilgreina sig sem hinsegin, fatlað fólk eða fólk með erlendan bakgrunn. Samkvæmt þátttakendum er boðskapur Star Trek um „óendanlegan fjölbreytileika í óendanlegum samsetningum“ meðal þess sem heillar þau mest við þættina og kvikmyndirnar. Áhersla Star Trek á mannréttindi og styrkleika fjölbreytileikans birtist með margvíslegum hætti í reynslu aðdáenda og veitir þeim von og haldreipi til að takast á við aðstæður sínar í heimi sem getur verið útilokandi fyrir ýmsa hópa.

Kynslóðaskipti í litlum og meðalstórum ferðaþjónustufyrirtækjum

Verena Karlsdóttir¹, Anita Zehrer², Stefanie Haselwanter³, Florian Sexl²

¹ University of Akureyri, Viðskiptadeild

² MCI, Family Business Center

³ MCI, Tourism Business Studies

Kynslóðaskipti og eigendaskipti eru vaxandi áskorun fyrir lítil og meðalstór ferðaþjónustufyrirtæki í Evrópu. Í fjölskyldufyrirtækjum snýst yfirfærsla ekki aðeins um eignarhald heldur einnig um þekkingu, tengsl, sjálfsmynd fyrirtækisins og traust starfsfólks og nærsamfélags. Þrátt fyrir mikilvægi slíkra fyrirtækja fyrir atvinnu og byggðaðróun hefur undirbúningur arftaka í ferðaþjónustu fengið takmarkaða athygli. Erindið byggir á Erasmus+ verkefninu Next GEN Tourism og skoðar hvaða hæfni og undirbúningur þarf að vera til staðar til að styðja farsæl kynslóðaskipti í ferðaþjónustufyrirtækjum. Sérstök áhersla er á hvernig varðveita megi sérkenni og þekkingu fyrirtækisins á sama tíma og ný kynslóð fær svigrúm til breytinga og þróunar. Niðurstöðurnar byggja á fjölþjóðlegri rannsókn sem fól meðal annars í sér rýnihópa í Íslandi, Austurríki og Slóveníu og könnun meðal hagaðila í ferðaþjónustu. Gögnin voru nýtt til að þróa hæfniramma og námskrá um undirbúning eigenda, arftaka og starfsfólks fyrir kynslóðaskipti. Greiningin sýnir að árangursrík kynslóðaskipti krefjast mun víðari hæfni en fjárhagslegs og lagalegs undirbúnings. Sérstaklega skipta máli leiðtogaskipti, miðlun óskráðrar þekkingar, samskipti innan fjölskyldu og fyrirtækis, stefnumótandi endurnýjun, fjárhagslegt öryggi og tengsla við starfsfólk og nærsamfélag. Niðurstöðurnar geta nýst fyrirtækjum, ráðgjöfum og menntastofnunum til að styðja betur við kynslóðaskipti og stuðla að áframhaldandi rekstri og þróun ferðaþjónustufyrirtækja, ekki síst í dreifðum byggðum.

Tengsl heilsu, vellíðunar og handverks: Sjónarhorn Evrópu

Soffía Valdimarsdóttir

Háskóli Íslands, Félagsfræði-, mannfræði- og þjóðfræðideild

Þessi rannsókn skoðar tengsl handverks, heilsu og vellíðunar í Evrópu með það að markmiði að veita traustar og hagnýtar niðurstöður sem geti stutt framtíðarmótun stefnu á þessu sviði. Rannsóknin var unnin fyrir European Crafts Alliance (ECA) og byggir á fjölbreyttri aðferðafræði, fræðilegu yfirliti árána 2010–2025, spurningakönnun og viðtölum við fagfólk í handverki, á sviði menntunar og heilbrigðis og fulltrúa handverksamtaka í sex Evrópulöndum. Gagnaöflun og greining var unnin í ljósi handverksfræða með félagslega mótaðan skilning á handverki í forgrunni. Niðurstöðurnar sýna að þátttaka í handverki styður við sálræna, líkamlega, félagslega, menningarlega og umhverfislega vellíðan. Handverksiðkun bætir tilfinningastjórnun, dregur úr streitu, styrkir einbeitingu og vekur jákvæðar tilfinningar. Jafnframt örvar hún skynjun, viðheldur hreyfifærni og stuðlar að félagslegum tengslum, þátttöku og samfélagslegri samkennd. Handverksiðkun styður einnig varðveislu menningararfs, eflir staðbundin hagkerfi og hvetur til sjálfbærra framleiðslu- og neysluháttá. Fagfólk sem nýtir handverksiðkun í starfi með skjólstæðingum sem standa frammi fyrir ýmsum líkamlegum, efnahagslegum og kerfislægum áskorunum sem hafa áhrif á heilsu þeirra og afkomu greindu frá tengslum handverksiðkunar og bættrar sjálfsmyndar, upplifaðs tilgangs og almennrar vellíðunar. Niðurstöðurnar undirstrika einnig mikilvægi handverks fyrir símenntun og virka öldrun, meðal annars með því að styðja við vitræna færni, draga úr félagslegri einangrun og efla tilgang og virkni á efri árum. Niðurstöðurnar benda þannig til þess að handverk geti verið mótvægi við samfélagslegar áskoranir á borð við hnignandi geðheilbrigði, félagslega einangrun og sjálfbærniþróun. Að efla forsendur til handverksiðkunar er því ekki aðeins menningarlegt viðfangsefni heldur einnig mikilvægt lýðheilsu, samfélags- og sjálfbærnimál fyrir Evrópu.

Rannsóknir í þjónustustjórnun II

Milliaðilar sem þjónustuveitendur

Runólfur Smári Steinþórsson

Háskóli Íslands, Viðskiptafræðideild

Milliaðilar eru hér skilgreindir sem þær skipulagsheildir sem finna má í sniðmengi milli helstu geira yfir skipulagsheildir í samfélaginu. Þeir geirar eru einkageirinn, opinberi geirinn og þriðji geirinn. Tilgangurinn er að rýna í hlutverk milliaðila og varpa ljósi á þá þjónustu sem þeir veita. Rannsóknin sem er gerð er tvíþætt. Annars vegar er gerð rannsókn á heimildum til að stilla upp fræðilegum ramma svo mögulegt sé að túlka niðurstöður. Hins vegar er stuðst við gögn úr raundæmisrannsóknum sem höfundur hefur átt þátt í að afla og sýnt fram á með dæmum hvers konar þjónustu þessar skipulagsheildir veita. Raundæmisrannsóknirnar sem greint er frá afmarkast við þjónustu við atvinnulíf og frumkvöðla og gögnin eru bæði fyrirliggjandi gögn og viðtalsgögn. Niðurstöður og umræður snúast um tvennt. Útlistun á fræðiramma sem skerpir hvernig megi sjá og skilgreina milliaðila sem þjónustuveitendur og svo eru fjallað um dæmi úr raunrannsóknunum sem byggt er á. Umræðan tekur á því hvaða lærdóm megi draga af rannsóknarvinnunni og hvernig megi nálgast þetta rannsóknarviðfangsefni nánar. Rannsóknin miðar að hagnýtu gildi og fræðilegu framlagi. Hagnýta gildið er að rannsóknin dregur fram hlutverk og verkefni aðila í atvinnulífinu sem vinnur mikilvægt starf sem fyrst og fremst er í þágu annarra en þess sem sinnir hlutverkinu. Þessi aðili - þ.e. milliaðilinn - er oft lítt sýnilegur en engu að síður 'þúfa sem veltur þungu hlassi'. Fræðilega framlagið felst í þeirri þekkingu sem dregin er fram, ekki síst á sviði þjónustustjórnunar þar sem mjög lítið hefur verið fjallað um þessar skipulagsheildir frá því sjónarhorni.

Er fall fararheill þegar kemur að þjónustu

Katla Sigríður M. Líndal¹, Runólfur Smári Steinþórsson²

¹ OK

² Háskóli Íslands, Viðskiptafræðideild

Eitt megineinkenni í nútímasamfélagi er að fyrirtæki og stofnanir eru að bjóða upp á þjónustu og eru þess vegna þjónustufyrirtæki. Í skilgreiningu á þjónustufyrirtæki felst að þau leitast við að mæta viðskiptavininum þar sem hann er staddur og gera honum kleift að fá þá þjónustu sem hann er að sækjast eftir. Veiting þjónustu er ferli og viðskiptavinurinn er jafnan þátttakandi í ferlinu. Þrátt fyrir vandað þjónustutilboð fyrirtækisins eru mörg dæmi um hnökra í þjónustu fyrirtækja sem skilgreina má sem þjónustufall. Hér er greint frá rannsókn sem varpar ljósi á viðhorf fyrirtækja með ánægðustu viðskiptavinina til þjónustufalls og þjónustubjörgunar. Rannsóknin byggir á eigindlegri aðferðafræði í anda grundaðrar kenningar. Gögnin byggja á hálf-stöðluðum viðtölum sem tekin voru við 6 stjórnendur í jafn mörgum fyrirtækjum sem sigrðu í Íslensku ánægjuvuginni 2024. Niðurstöður leiða í ljós að fyrirtæki með ánægðustu viðskiptavinina taka þjónustufalli alvarlega og reyna hvað þau geta að koma í veg fyrir að þjónustufall eigi sér stað. Aðgerðunum er lýst. Þá skiptir þjónustubjörgun þessi fyrirtæki miklu máli til að koma í veg fyrir að viðskiptavinurinn hætti í viðskiptum og deili neikvæðu umtali. Rannsóknin varpar ljósi á mikilvæga þætti í upplifun leiðtoga í þjónustu hjá fyrirtækjum sem hafa náð framúrskarandi árangri í að tryggja ánægju viðskiptavina sinna, sem aðrir geta lært af. Umræðan um rannsóknina skilar dýrmætri innsýn í viðfangsefnið á Íslandi og leggur grunn að frekari rannsóknum á sviði þjónustufalls og þjónustubjörgunar.

Sustainable Tourism Development: The Interplay with Geothermal, Hydropower, and emerging Wind Energy Clusters

Zill-e Huma¹, Runólfur Smári Steinþórsson²

¹ University of Iceland, School of Business

² Háskóli Íslands, Viðskiptafræðideild

Iceland produces 100% of its electricity from renewable energy sources and attracts millions of tourists who visit the country for its natural beauty. Although they share the same landscapes and resources, however, Iceland's tourism and renewable energy sectors are managed as if in two distinct worlds. This study investigates why and what needs to change. The design used in this MS thesis study was qualitative research, which involved semi-structured interviews with six key stakeholders and systematic analysis of six policy documents. Thematic analysis was used to analyze the data, resulting in six themes that represent the main aspects of the tourism-energy relationship in Iceland. The results show that the tourism and renewable energy sectors are well connected in terms of infrastructure, landscapes and economic systems, but are regulated almost entirely separately. Geothermal energy has been successfully applied to tourism, as part of Iceland's green destination brand. Development in hydropower, however, has caused a considerable landscape conflict and in the case of wind energy, new challenges on the subject of visual aspects are arising. According to the Porter's Diamond Model, governance fragmentation is the key obstacle to achieving potential synergies between the two sectors, both in each of the two clusters and in the two together. It is concluded that sustainable development at the tourism-energy interface is possible only if there is greater coordination across the different sectors involved, some formal representation of the tourism sector in energy governance and an increased focus on operational sustainability commitments rather than aspirational ones.

Ímynd þjónustufyrirtækja út frá sjónarhóli tryggðar

Þórhallur Örn Guðlaugsson

Háskóli Íslands, Viðskiptafræðideild

Flest af því sem við höfum vitneskju um hefur einhverja stöðu í huga okkar. Þetta er gjarnan kallað ímynd en um er að ræða þá stöðu sem viðfangið hefur í huga eða minni þess er metur og er því jafn raunverulegt og þær tilfinningar sem viðkomandi upplifir hverju sinni. Markmið rannsóknarinnar er að skoða ímynd þjónustufyrirtækja út frá sjónarhóli þeirra sem nota tiltekna þjónustu mest eða eingöngu. Skoðaðar eru tvær atvinnugreinar, annars vegar matvöruverslanir og hins vegar bankastarfsemi. Þjónusta matvöruverslana er sambland áþreifanlegra vara og óáþreifanlegrar þjónustu á meðan að bankaðjónusta einkennist af óáþreifanleika. Af þeim sökum er áhugavert að skoða þessar tvær greinar. Byggt er á könnunum úr þessum tveimur atvinnugreinum þar sem lagt hefur verið mat á ímynd um árábil. Í báðum greinunum eru notuð gögn úr tveimur mælingum, 2024 og 2025 frá matvöruverslunum ($n = 2.313$) og 2023 og 2025 frá bönkum ($n = 1.129$). Til að skoða ímynd og samanburð milli greinanna er stuðst við aðferðafræði vörukorta (perceptual mapping) sem sýnir hvort tiltekið vörumerki hafi sterka, jákvæða og einstaka stöðu í huga eða minni þeirra sem svara. Niðurstöður benda til þess að í báðum greinum hafi einstök vörumerki mismunandi tengingu við eiginleika og aðgreini sig þannig frá öðrum. Mikill munur er þó á milli greinanna hvað þetta varðar. Í matvöru er lítill munur á ímynd verslana út frá því hvort svarendur tilheyri tryggðarhópnum eða ekki á meðan að í bankageiranum eru þeir mun líklegri til að tengja „sitt“ vörumerki við jákvæða ímyndareiginleika.

Mannauður, vinnustaðamenning og starfsumhverfi

Umönnun aldraðra foreldra samhliða starfi: Úrræði, starfsfyrirkomulag og viðhorf mannauðsfólks

Vala Rún Magnúsdóttir, Auður Arna Arnardóttir

Háskóli Íslands, Viðskiptafræðideild

Öldrun þjóðarinnar og vaxandi umönnunarþörf aldraðra auka líkur á að starfsfólk þurfi að samræma launaða vinnu og umönnun foreldra. Slík ábyrgð getur haft áhrif á líðan, streitu og atvinnuþátttöku, en lítið er vitað um hvernig íslenskir vinnustaðir bregðast við henni. Markmið rannsóknarinnar var að kanna hvaða stefnur og úrræði íslensk fyrirtæki og stofnanir hafa til að styðja starfsfólk sem annast aldraða foreldra, hvernig starfsfyrirkomulag mótar aðgengi að stuðningi og hver viðhorf stjórnenda eru til frekari stefnumótunar. Rannsóknin byggði á níu hálfstöðluðum viðtölum við mannauðsstjóra og mannauðssérfræðinga á sex einkareknum vinnustöðum og þremur opinberum stofnunum. Gögnin voru greind með aðferðum grundaðrar kenningar. Enginn vinnustaðanna hafði sett sértæka umönnunarstefnu. Stuðningur byggði þess í stað einkum á óformlegum og einstaklingsmiðuðum lausnum, svo sem sveigjanlegum vinnutíma, fjarvinnu, leyfi og tímabundinni breytingu á starfshlutfalli. Að mati viðmælenda mótaðist aðgengi að þessum úrræðum verulega af eðli og skipulagi starfs. Skrifstofufólk og starfsfólk með sveigjanleg störf átti almennt fleiri kosti en fólk í vaktavinnu, framleiðslu og störfum sem krefjast staðbundinnar viðveru. Viðmælendur voru almennt jákvæðir gagnvart skýrari stefnumótun en lögðu áherslu á sameiginlega ábyrgð vinnuveitenda, stéttarféлага og stjórnvalda. Niðurstöðurnar draga fram togstreitu milli sveigjanlegra einstaklingslausna og formlegra viðmiða um jafnræði. Þær benda til þess að stuðningur sem hvílir aðallega á mati einstakra stjórnenda og sveigjanleika starfa geti viðhaldið ójöfnu aðgengi starfsfólks að úrræðum.

Pegar vinnuálagið verður of mikið: Starfsaðstæður og starfsviðhorf stjórnenda í almannabjónustu

Silja Björk Þórðardóttir¹, Auður Arna Arnardóttir²

¹ HÍ, Viðskiptafræðideild

² Háskóli Íslands, Viðskiptafræðideild

Álag í starfi stjórnenda getur haft áhrif á líðan þeirra og starfsemi skipulagsheilda. Stjórnendur í almannabjónustu starfa jafnframt við fjölbættar kröfur, ábyrgð gagnvart mörgum hagsmunaaðilum og takmarkað svigrúm til forgangsröðunar. Takmörkuð þekking er þó á því hvaða starfsaðstæður tengjast vinnuálagi þessa hóps á Íslandi. Markmiðið var að kanna hvaða skipulags- og starfsaðstæður tengjast upplifun stjórnenda í almannabjónustu af vinnuálagi og hvernig vinnuálag tengist tryggð, starfsánægju og tilfinningalegri hollustu þeirra gagnvart vinnustaðnum. Rannsóknin var meginleg þversniðs- og fylgnirannsókn sem byggðist á svörum 1.997 stjórnenda úr vinnumarkaðskönnuninni Stofnun ársins 2025. Notuð voru krosstöflur, kí-kvaðratpróf, tvíkosta aðhvarfsgreining og stigskipt línuleg aðhvarfsgreining. Fræðilegur rammi rannsóknarinnar byggðist á starfskröfu- og úrræðalíkaninu (JD-R) og hlutverkakenningu. Alls töldu 56,8% stjórnendanna vinnuálag sitt heldur eða alltof mikið. Þegar stjórnað var fyrir bakgrunnspáttum og öðrum starfsaðstæðum tengdust meiri yfirsýn yfir kröfur starfsins og aukinn sveigjanleiki minni líkum á of miklu vinnuálagi. Upplifað vinnuálag tengdist minni fyrirætlun um að vera áfram á vinnustaðnum, en tengslin veiktust þegar starfsaðstæður og starfsánægja voru teknar inn í líkanið. Tengsl vinnuálags við starfsánægju og tilfinningalega hollustu héldust ekki marktæk þegar tekið var tillit til starfsaðstæðna. Upplýsingaflæði, sjálfræði og skýr markmið tengdust fremur jákvæðum starfsviðhorfum en vinnuálaginu sjálfu. Niðurstöðurnar sýna að vinnuálag stjórnenda þarf að skoða í samhengi við skipulag starfs og aðgengi að úrræðum. Þær benda sérstaklega á mikilvægi yfirsýnar og sveigjanleika við þróun vinnuumhverfis stjórnenda í almannabjónustu. Vegna þversniðssniðs rannsóknarinnar verður þó ekki ályktað um orsakasambönd.

Kynþátta- og menningarfordómar á vinnustaðnum

Sema Erla Serdaroglu

Háskóli Íslands, Menntavísindasvið

Samkvæmt fjölda erlendra rannsókna eru kynþátta- og menningarfordómar á vinnustaðnum ein algengasta vinnutengda mismununin sem tilkynnt er. Þrátt fyrir margvíslegar tilraunir til þess að sporna gegn slíkum fordómum á vinnustaðum er vandinn enn útbreiddur um allan heim. Það er áhyggjuefni vegna þeirra alvarlegu afleiðinga sem slík mismunun getur haft á einstaklinga sem og á vinnustaðinn. Mannréttinda- og ofbeldisvarnarráð Reykjavíkurborgar ákvað árið 2022 að framkvæma úttekt á kynþátta- og menningarfordómum og birtingarmyndum þeirra innan stofnana Reykjavíkurborgar. Úttektin var unnin af borginni í samstarfi við Sema Erlu Serdaroglu, aðjúnkt á Menntavísindasvið Háskóla Íslands, og lauk í janúar 2026. Markmiðið með rannsókninni, sem byggir á eigindlegum sem og megindlegum aðferðum, var að afla upplýsinga um reynslu og upplifun starfsfólks borgarinnar af kynþátta- og menningarfordómum í starfi í þeim tilgangi að bæta aðstæður og vellíðan á vinnustaðnum. Úttektin leiddi í ljós að finna má fordómafull viðhorf og hegðun, útilokandi starfshætti og vinnustaðamenningu sem umber fordóma og mismunun innan stofnana Reykjavíkurborgar. Í ljósi þess að Reykjavíkurborg er bæði stærsta sveitarfélag og vinnustaður landsins veitir rannsóknin mikilvæga innsýn í reynslu og upplifun starfsfólks af erlendum uppruna af kynþátta- og menningarfordómum á íslenskum vinnumarkaði og er fordæmisgefandi fyrir aðra vinnustaði á landinu, stóra sem og smáa. Rýnt verður í helstu niðurstöður rannsóknarinnar og velt upp leiðum til þess að sporna gegn kynþátta- og menningarfordómum á íslenskum vinnumarkaði.

Einelti á vinnustað: Upplifun þolenda af árangri viðbragðsferla hjá hinu opinbera

Hjördís Líney Aðalsteinsdóttir, Þóra Þorgeirsdóttir

Háskólinn í Reykjavík, Viðskipta- og hagfræðideild

Einelti á vinnustaðum er viðtækt vandamál og telja 1 af hverjum 5 sig hafa orðið fyrir einelti á starfsferli sínum. Rannsóknir hafa hingað til beinst að algengi eineltis, áhættuþáttum og afleiðingum þess, en sýnt hefur verið fram á margvísleg skaðleg áhrif á heilsu og starfsgetu þeirra sem verða fyrir einelti. Minni þekking liggur fyrir um upplifun þolenda af viðbrögðum vinnustaða eftir að einelti hefur verið tilkynnt. Markmið rannsóknarinnar var að skoða upplifun þolenda eineltis hjá hinu opinbera af viðbragðsferli vinnustaðarins við tilkynningu sinni og því sem fylgdi í kjölfarið. Notast var við eigindlega rannsóknaraðferð og tekin viðtöl við 12 þolendur. Þemagreining leiddi í ljós þrjú meginþemu: Hindranir við tilkynningu, Þolandi tekinn til skoðunar, og Þolandinn fer, gerandi situr eftir. Þrátt fyrir að vinnustaðurinn hafi í 11 af 12 tilvikum þegar vitað af vandanum mættu þolendur gjarnan hindrunum við tilkynningu. Nafnleynd var ekki tryggð og vernd eftir tilkynningu þolenda var takmörkuð. Þá beindist málsmeðferð gjarnan frá hegðun gerandans og skoðaði frekar þolanda. Einelti var oft endurskilgreint sem samskiptavandi, en gögn og vitnisburðir voru sjaldan tekin til skoðunar. Þá lágu niðurstöður ýmist ekki fyrir eða voru ekki kynntar þolendum. Ráðningarsambandi þolenda lauk í 11 tilvikum, í engum tilvikum lauk því við gerendur. Formlegar aðgerðir beindust fremur að þolendum og leiddu oftast til brotthvarfs þeirra frekar en gerenda. Niðurstöðurnar nýtast við stefnumótun um viðbrögð opinberra vinnustaða við tilkynningum um einelti og sýna mikilvægi þess að viðbragðsferli tryggi vernd þolenda, að upplýsinga- og gagnaöflun sé fullnægjandi og gerðar séu viðeigandi úrbætur.

Stéttarfélög, stétt og stjórnmál

Hvers vegna Ísland? Hvað skýrir eina hæstu stéttarfélagsaðild í heimi?

Gylfi Dalmann Aðalsteinsson

Háskóli Íslands, Viðskiptafræðideild

Inngangur og bakgrunnur Ísland sker sig úr í alþjóðlegum samanburði fyrir óvenjulega háa og stöðuga stéttarfélagsaðild. Á sama tíma og aðild að stéttarfélögum hefur víða dregist saman á undanförunum áratugum hefur hún haldist mjög há á Íslandi. Þessi sérstaða vekur spurningar um hvaða sögulegu, stofnanalegu og félagslegu þættir skýri geti skýrt þessa þróun. Markmið og rannsóknarspurning Markmið erindisins er að greina íslensku sérstöðuna og svara eftirfarandi rannsóknarspurningu: Hvaða stofnanalegu og sögulegu þættir skýra hvers vegna stéttarfélagsaðild á Íslandi er meðal þeirrar mestu í heiminum? Aðferð Erindið byggir á greiningu á fyrirliggjandi rannsóknum og opinberum gögnum um einkenni íslenska vinnumarkaðslíkansins og samanburði við þróun stéttarfélagsaðildar annars staðar á Norðurlöndum og í Evrópu. Sérstaklega er horft til stofnanalegrar umgjörðar. Niðurstöður og fræðilegt framlag Greiningin dregur fram sjö þætti sem geta skýrt íslensku sérstöðuna: (1) forgangsréttarákvæði í kjarasamningum, (2) skyldu atvinnurekenda til innheimtu félagsgjalda, (3) sérstaka stofnanalega stöðu stéttarfélaganna opinberra starfsmanna, (4) markvissa uppbyggingu þjónustu og ávinnings af félagsaðild, (5) áherslu stéttarfélaganna á að ná til ungs launafólks, (6) söguleg tengsl stéttarfélagsaðildar og uppbyggingar lífeyrissjóða og (7) Ghent-kerfið, þar sem réttur til atvinnuleysisstryggingar tengdust stéttarfélagsaðild. Ályktanir og samfélagslegt gildi Há stéttarfélagsaðild á Íslandi skýrist af samspili stofnanalegra, félagslegra og sögulegra þátta. Þrátt fyrir sterka stöðu standa íslensk stéttarfélög frammi fyrir ýmsum áskorunum s.s. vegna alþjóðavæðingar, breytts vinnumarkaðar, félagslegra undirboða og svokallaðra „gulra“ stéttarfélaganna. Skilningur á íslensku sérstöðunni getur varpað ljósi á hvaða stofnanir og starfshættir stuðla að viðvarandi sterkri stöðu stéttarfélaganna.

Stétt og stjórnmál

Guðmundur Ævar Oddsson, Kristinn Már Ársælsson

Háskólinn á Akureyri, Félagsvísindadeild

Stéttaskipting hefur lengi mótað íslensk stjórnmál, þar með talið þróun flokkakerfisins, uppbyggingu velferðarkerfisins, dreifingu valds og bjarga sem og kosningahegðun. Söguleg gögn benda þó til þess, líkt og í öðrum vestrænum ríkjum, að vægi stéttaskiptingar í flokkastjórnmálum hérlandis hafi minnkað frá lokum 20. aldar. Í þessum kafla skilgreinum við stétt með víðum hætti og förum yfir rannsóknir á stéttaójöfnuði, stéttavitund og stéttastjórnmálum á Íslandi. Því næst skoðum við mynstur stéttakosningar (e. class voting) á tímabilinu 1983–2021 með gögnum úr Íslensku kosningarannsókninni. Niðurstöður okkar benda til þess að tengsl stéttar og kosningahegðunar hafi styrkst á síðari árum, einkum árin 2017 og 2021, í kjölfar breytinga á flokkakerfinu. Að lokum greinum við í fyrsta sinn tengsl huglægrar stéttarstöðu og kosningahegðunar á Íslandi, byggð á spurningalistagögnum frá árinu 2025. Við notum, sem fyrr segir, víða skilgreiningu á stétt og undirstrikum að ólíkar skilgreiningar, mælingar og aðferðir við tölfræðilega greiningu geti leitt til ólíkra svara við sömu spurningu: Hefur stétt áhrif á kosningahegðun? Í ljósi vísbendinga um aukin áhrif stéttar á kosningahegðun í seinni tíð á Íslandi hvetjum við fræðimenn til að prófa ólíkar kenningar með áherslu á að grafast fyrir um orsakir með betri og samræmdari gögnum.

Félagsrými og táknræn völd einstaklinga

Jón Gunnar Bernburg

Háskóli Íslands, Félagsfræði

Umfjöllun franska félagsfræðingsins Pierres Bourdieu um auðmagn (capital), svið (field) og félagsrými (social space) felur í sér almenna kenningu um margþætt eðli valdatengsla. Samkvæmt Bourdieu mótast „hlutlæg“ valdatengsl af efnahagslegu, menningarlegu og félagslegu auðmagni einstaklinga. Þessi grunnform auðmagns skapa forskot í samkeppni um stöður og gæði og hneigjast því til að safnast saman í félagsrýminu. Ennfremur leggur Bourdieu áherslu á að grunnform auðmagns skapi „táknræn“ valdatengsl. Táknræn völd myndist vegna menningarbundinna ferla sem leiða til þess að tiltekin auðmagnsform (til dæmis æðri menntun eða „fágaður“ lífsstíll) geta fært eigendum þeirra upphefð eða virðingu. Þeir sem eiga mikið af slíku auðmagni geta öðlast táknrænt völd: rödd þeirra fær aukið vægi í átökum um lögmæt sjónarmið á tilteknum sviðum samfélagsins. En þrátt fyrir mikilvægi þessarar víddar í kenningu Bourdieus er lítið til af meginlegum rannsóknum á því hvernig auðmagn einstaklinga tengist táknrænu valdi þeirra. Í erindinu fjallar höfundur um nýtt rannsóknarverkefni sem leitast við að skoða meginlega hvernig staða einstaklinga í félagsrými (þ.e. hvernig efnahagslegt, menningarlegt og félagslegt auðmagn) tengist sviðsbundnum mælingum á táknrænu valdi. Fjallað verður um hirlenda könnun sem leiðir í ljós hvernig skynjun einstaklinga á þeirra eigin táknrænum völdum tengist stöðu þeirra í íslensku félagsrými. Þar kemur í ljós að menntun, lífsstíll og elítutengsl hafa öll tengsl við skynjun á táknrænum völdum á sviðum stjórnmála og fjölmiðla. Loks verður fjallað um næstu skref í verkefninu.

Four strategies for union renewal in Iceland: Building power in a high union density context

Adam Fishwick

Háskóli Íslands, Stjórn málafræðideild

Iceland has the highest union density in the world, but labour market changes since the 2010s have revealed gaps in the capacity of unions. Increasing difficulties faced by low-wage, often migrant, workers have created new challenges for Icelandic unions. Since 2018, and particularly after 2022, Efling – the country’s second largest that represents low-wage workers in Reykjavík – has responded with a new organising model aimed at building union power with its members. Through analysis of qualitative interviewing with union leaders, shop stewards, and active union members, this paper identifies four union renewal strategies: (1) building member capacity for participation in the union; (2) opening and modernising internal union structures; (3) expanding workplace representation and union visibility; (4) establishing a nascent union identity with community activities centred on active members. In analysing these strategies, the paper contributes to debates on renewal and the organising of low-wage workers in high-density Nordic and European economies, shedding light on pathways not just for increased recruitment but also for building power for members through an adapted organising model. These findings have important implications for the role of labour unions in Icelandic society in the context of continuing social and demographic change.

Tekjur, skuldir og fjármál heimila

Hve mikið myndu raunvextir lækka með upptöku evru? - Skoðun út frá líklegri ávöxtunarkröfu ríkisskuldabréfa

Jón Þorvaldur Heiðarsson

Háskólinn á Akureyri, Viðskiptadeild

Með inngöngu í ESB og upptöku evru er líklegt að ávöxtunarkrafa ríkisskuldabréfa lækki og verði svipuð og sambærilegra evrulanda. En hvaða lönd eru sambærileg í þessu tilliti? Eru það löndin með svipaða landsframleiðslu á mann eða löndin með svipað skuldahlutfall og Ísland eða eru það löndin með svipað láns hæfi? Síðasta leiðin er farin. Lagt er mat á raunávöxtunarkröfu (ávöxtunarkröfu að frádreginni verðbólgu) ríkisskuldabréfa í þessum löndum. Þetta er þó vandasamt því ávöxtunarkrafa horfir fram á veginn en verðbólga er mæling á verðbreytingum fortíðar. Niðurstaðan er borin saman við annað sem tiltækt er svo sem verðtryggð erlend ríkisbréf sem og skuldabréf íslenska ríkisins í evrum sem eru þó ekki á „opnum“ markaði. Niðurstaðan er að líklegt sé að raunvextirnir sem ríkið þarf að greiða af skuldum sínum myndu lækka um u.þ.b. 1,5 prósentustig með upptöku evru. Hvað þýðir það? Það myndi væntanlega þýða að raunvextir á öllum öðrum lánum myndu lækka um svipaða prósentu. Fjármagn yrði almennt ódýrara fyrir alla á Íslandi sem þurfa að fjármagna sig með íslenskri krónu. Sem dæmi má nefna að sveitarfélag eins og Akureyrarbær myndi spara um 400 Mkr á ári í lægri vaxtagjöldum. Beinn sparnaður ríkissjóðs yrði líklega um 25 til 30 milljarðar króna á ári. En hvað með fjármagnseigendur? Munu þeir ekki missa spón úr aski sínum? Brugðist verður stuttlega við þeirri spurningu.

Distributional National Accounts for Iceland: Income and Wealth, 1981–2022

Arnaldur Sölvi Kristjánsson, Arnaldur Smári Stefánsson

Háskóli Íslands, Hagfræðideild

A growing literature estimates income and wealth distributions using national accounts definitions, enabling internationally comparable inequality measures. The World Inequality Database reports results for Iceland, but these rest on crude approximations. We construct the first comprehensive estimates for Iceland over 1981–2022 by combining administrative tax records with national accounts. Following the Distributional National Accounts (DINA) framework, we estimate pre-tax factor income, pre-tax national income (which adds pension and social security benefits and subtracts the corresponding contributions) and post-tax disposable income. Wealth is estimated with the capitalization method and reconciled with aggregate household wealth in the national accounts. Preliminary results show that moving from fiscal to national income changes the measured distribution considerably. Tax records miss most capital income accruing to households – retained earnings, imputed rent and pension fund returns – so capital accounts for about 9% of fiscal income but nearly 30% of national income, and the missing components are far more evenly distributed. Income inequality rose from the early 1980s to around 2000 and has been broadly stable since, with the top 10% receiving just under 30% of pre-tax income. The spike in fiscal income inequality during the 2003–2008 boom, when the top 1% share approached 20%, reflects realized capital gains and is absent in the national income series, where that share stays below 10%. By 2022 both measures give similar inequality (Gini about 0.40). Including corporate and payroll taxes, the tax system is more progressive at the top than fiscal data suggest.

Mortgage forgiveness and household expenditure: evidence from a natural experiment

Arnaldur Smári Stefánsson¹, Anna Birgitta Thoresson², Marco Francesconi³, Gylfi Zoega⁴

¹ Háskóli Íslands, Hagfræðideild

² Reykjavik University

³ University of Essex

⁴ University of Iceland

Using population-wide administrative data, we study Iceland's 2015 mortgage debt forgiveness program, which permanently canceled a portion of the principal on eligible households' mortgages, to examine how wealth shocks affect household spending. We identify the response using two parallel difference-in-differences strategies: one comparing households that received debt forgiveness with those that were not eligible, and one additionally matching households that share similar demographic and financial characteristics but differ in the timing of their mortgage. From both strategies we find that, following debt forgiveness, total household debt declined by more than the amount forgiven. Households responded primarily by amortizing more, and the increase in amortization exceeded the room created by lower interest costs, the direct liquidity effect of the forgiveness, while disposable income was unaffected in the year of the reform. This suggests that households reduced consumption to finance the additional amortization. The results are not in line with standard consumption theory, which predicts that debt forgiveness should instead raise current consumption, but can be rationalized by mental accounting or models with debt in the utility function.

Fjárhagsbreytingar og lífsánægja: Hvað segja gögnin okkar?

Ásthildur Margrét Jóhannsdóttir¹, Tinna Laufey Ásgeirsdóttir²

¹ Háskóli Íslands, Hagfræðideild

² Háskóli Íslands, Hagfræðideild

Hver eru áhrif tekna á lífsánægju? Þetta er ein af grundvallarspurningum hagfræðinnar. Þetta samband er þó flókið að meta með áreiðanlegum hætti þar sem breytingar á tekjum fara oft saman við aðrar breytingar í lífi fólks. Í þessari rannsókn skoðum við hvort miklar breytingar á fjárhagi fólks, til dæmis að vinna í lottóinu eða að verða gjaldþrota, séu góður mælikvarði á samband tekna og lífsánægju. Við skoðum einnig og berum saman þær tölfræðiaðferðir sem notaðar hafa verið til að meta þetta samband í öðrum rannsóknum. Við notum gögn frá árunum 2002–2022 úr áströlsku HILDA-rannsókninni sem fylgir eftir sömu heimilunum yfir áratuga skeið. Niðurstöðurnar sýna mikinn mun eftir því hvaða mæliaðferð er notuð og hvort fjárhagsstaða fólks batnar eða versnar. Það að fjárhagsstaða versni virðist koma í kjölfar lækkandi lífsánægju og vera nátengt breytingum í lífi fólks svo sem skilnað við maka, starfsmissi eða að lenda í slysi. Þessir atburðir geta því haft áhrif á bæði fjárhagsstöðu og lífsánægju á sama tíma og því er erfitt að einangra áhrif fjárhagsbreytinganna á lífsánægju. Batnandi fjárhagur fólks virðist hins vegar vera mun áreiðanlegri mælikvarði á samband tekna og lífsánægju. Niðurstöðurnar benda því til þess að fara þurfi varlega í notkun fjárhagslegra breytinga og vanda þurfi val á tölfræðilegum aðferðum þegar metin eru áhrif tekna á lífsánægju.

Málstofa um ferðamál I

Breytingar á ferðavenjum, viðhorfum og upplifun gesta: Langtímarannsókn í Þingvallabjórðgarði 2014–2024

Anna Dóra Sæþórsdóttir¹, Edita Tverijonaite¹, Anna Helga Jónsdóttir²

¹ HÍ, Líf- og umhverfisvísindadeild

² HÍ, Raunvísindadeild

Stjórnendur friðlýstra svæða standa víða frammi fyrir áskorunum sem tengjast hraðri fjölgun ferðamanna og þörfinni fyrir að samræma verndun náttúru- og menningarverðmæta, upplifun gesta og uppbyggingu innviða. Þingvallabjórðgarður er eitt fjölsóttasta friðlýsta svæði Íslands og því mikilvægt að greina hvernig aukin aðsókn hefur áhrif á upplifun gesta og meta árangur af stjórnunaraðgerðum. Markmið erindisins er að greina breytingar á einkennum, viðhorfum og upplifun gesta í Þingvallabjórðgarði á tímabilinu 2014–2024. Greinin er byggð á langtímarannsókn þar sem stöðluð spurningakönnun var lögð fyrir gesti þjóðgarðsins sumrin 2014, 2019 og 2024. Alls bárust 6.883 gild svör. Niðurstöðurnar sýna að aðsókn að þjóðgarðinum jókst verulega á rannsóknartímabilinu samhliða breytingum á samsetningu gestahópsins. Bandaríkjamenn urðu fjölmennasti hópurinn en hlutfall Íslendinga lækkaði aftur á móti verulega og heimsóknir gesta urðu styttri. Gestir upplifðu marktækt meiri mannþröng en áður og hlutfall þeirra sem töldu fjölda ferðamanna of mikinn meira en tvöfaldaðist, úr um 20% árið 2014 í rúm 40% árið 2024. Þrátt fyrir þessa þróun fannst gestum þjónustan betri en áður og færri töldu að ferðamennska hefði neikvæð áhrif á umhverfi þjóðgarðsins. Heildaránægja gesta minnkaði engu að síður lítillega. Niðurstöðurnar benda til að uppbygging innviða og markviss stjórnun geti haft áhrif á hvort gestum finnst þjónustan góð og dregið úr sýnilegum áhrifum ferðamennsku en dugi ekki ein og sér til að koma í veg fyrir aukna upplifun mannþröngar þegar aðsókn vex hratt. Rannsóknin undirstrikar mikilvægi reglulegrar langtímavöktunar á fjölsóttum friðlýstum svæðum þannig að hún geti orðið grundvöllur að stefnumótun og stjórnun.

A wild ride: the journey of wilderness mapping in Iceland

Michaël Virgil Bishop

Háskóli Íslands, Land og ferðamálafræði

Since being first legally defined in 1999, uninhabited wilderness has been mapped using different approaches to support its integration into land use planning in Iceland. During that time, the concept and its legal basis have evolved and been subject to interpretation, while better data and capabilities allowed for new methods to emerge, resulting in differences between maps. Furthermore, wilderness degradation has resulted from infrastructure development in remote areas. To address this, more specific criteria and methods have been proposed in a new regulation, laying groundwork for what could become the first official map of uninhabited wilderness in Iceland and is expected in 2027. Yet, the implications of this soft planning construct are still unclear, as the map will not be legally binding and is only intended for informative and advisory purposes. The objective of this talk is to present the different wilderness mapping methods used in Iceland and the approach outlined in this new regulation, to better understand the characteristics of this unusual planning tool, with its strengths and limitations. This is based on a comparative analysis of regional- to country-wide maps of uninhabited wilderness produced in Iceland, and on the content of the regulation. The discussion will take a remote tourism attraction, such as Landmannalaugar, as an example to illustrate the mapping process, the characteristics of the map as a planning tool, and its implications for land-use planning in a relatable manner. This will seek to address whether more clearly defined spatial boundaries can contribute to effective land-use planning.

Almyrkvinn: Undirbúningur og samhæfing á áfangastöðum

Ása Marta Sveinsdóttir, Eyrún Jenný Bjarnadóttir, Vera Vilhjálmsdóttir

Rannsóknamiðstöð ferðamála

Þann 12. ágúst 2026 gekk almyrkvi á sólu yfir Vestfirði, Vesturland, höfuðborgarsvæðið og Suðurnes. Í aðdraganda viðburðarins ríkti mikil óvissa um aðsókn gesta á þessum svæðum, þótt ljóst væri að áhuginn væri mikill. Rannsóknin beindist að því að kanna hvernig sveitarfélög og aðrir lykilaðilar stýrðu aukinni aðsókn þegar fyrirsjáanlegur stórviðburður setti verulegan þrýsting á áfangastaði, innviði og þjónustu í dreifðum byggðum. Um er að ræða svæði þar sem innviðir og þjónusta eru að jafnaði skipulögð fyrir daglega notkun, en ekki skyndilega aðsókn af þessari stærðargráðu. Markmið rannsóknarinnar er að greina hvernig skipulagning og samhæfing milli sveitarfélaga, markaðsstofa, almannavarna, lögreglu, Vegagerðar, ferðaþjónustu og landeigenda fór fram í aðdraganda viðburðarins og hvernig hlutverk og ábyrgð skýrðust í ferlinu. Gagnasöfnun fólst í þátttökuathugun á fundum samráðs- og stýrihópa fyrir viðburð, könnun meðal undirbúningsaðila á almyrkvaslóðinni og viðtölum við lykilaðila sem komu að skipulagi og framkvæmd. Niðurstöður benda til þess að umfang verkefnisins hafi reynst meira en margir gerðu ráð fyrir. Óvissa um fjölda gesta, dreifingu þeirra og áhrif veðurs setti mark sitt á undirbúninginn auk þess sem áhyggjur beindust að umferð, bílastæðum, fjarskiptum, salernum og grunnþjónustu. Í viðtölum eftir viðburðinn kemur fram að staðbundin þekking hafi reynst mikilvæg þegar á reyndi og að gott samstarf milli ólíkra aðila skipti sköpum. Einkum virðist hafa gagnast að hafa rætt mögulegar aðstæður fyrirfram þannig að hægt væri að bregðast hratt við þó ekki reyndi á allar áætlanir.

“Til að halda áfram af lífa af túrisma, þurfum við að hægja á honum”: Fjöldaferðamennska á Kanaríeyjum

Kristín Loftsdóttir

University of Iceland, School of Social Sciences. Faculty of Sociology, Anthropology and Folkloristics

Rannsóknir hafa sýnt að áfangastaðir verða til í samspili fjölbreyttra geranda, en oft litið fram hjá ójafna möguleika til að hafa áhrif á þessa þróun. Í seinni tíð má sjá gagnrýni á hvernig áhersla rannsókna á ferðamálum hefur ekki skoðað nægilega afleiðingar ferðapjónustu á daglegt líf ferðafólks. Nýleg mótmæli sem tengjast hröðum vexti skammtímaleigu fyrir ferðafólk sem og almennrar stefnumótun í ferðapjónustu undirstrika þverstæðukennd áhrif ferðapjónustu. Kanaríeyjar hafa um áratuga skeið verið meðal helstu ferðamannastaða Norður-Evrópubúa, en á síðastu árum hafa stórfelld mótmæli gegn ferðapjónustu á Kanaríeyjum orðið mjög sýnileg. Í fyrirlestrinum beini ég sjónum að upplifun íbúa Kanaríeyja á ferðapjónustu og stöðu eyjanna sem fjöldaferðamannastaður. Spurt er hvernig heimamenn upplifa Kanaríeyjar sem áfangastað fjöldaferðamennsku og hvaða áhyggjur og áskoranir þeir sjá í framtíðinni. Byggt er á frumniðurstöðum rannsóknar þar sem etnógrafískum aðferðum er beitt, meðal annars viðtölum við 25 íbúa. Niðurstöður sína vaxandi áhyggjur af framtíð eyjanna sem áfangastaðar, samhliða kröfu um aukið félagslegt og efnahagslegt réttlæti fyrir starfsfólk ferðapjónustunnar og íbúa almennt. Margir óttast markaðsvæðingu menningaminja og eyðileggingu náttúrusvæða. Jafnframt sýna að niðurstöður að Covid-19 faraldurinn markaði að ákveðnu leyti ákveðin tímamót: stöðvun ferðapjónustunnar skapaði rými fyrir gagnrýnna endurmat á ríkjandi þróunarlíkani, á sama tíma og nýjar birtingamyndir fjöldaferðamennsku komu fram.

Fjölmiðlar, miðlun og opinber orðræða

Frá áhugamáli til iðnaðar: Greining á viðskiptalíkönum og verðmætasköpun íslenskra hlaðvarpa

Kristján Hafþórsson

Peppandi, Fyrirlestrar + vinnustofur

Hlaðvörp eru orðin stór hluti af miðlum manna í nútíma samfélagi. Hlaðvörp hafa þróast hratt í stuttri sögu sinni og þau eru enn að þróast. Þau hafa þróast úr áhugamáli yfir í iðnað á síðustu árum. Markmið rannsóknarinnar var að fá innsýn í hvernig nýsköpun hefur mótað verðmætasköpun íslenskra hlaðvarpa. Einnig var markmiðið að fá innsýn í hvernig lýðræðisvæðing og útbreiðsla nýsköpunar hefur mótað þróun íslenskra hlaðvarpa og hvernig nýsköpun í viðskiptalíkönum hefur mótað þróun íslenskra hlaðvarpa. Leitast var við að svara þessu. Við framkvæmd rannsóknarinnar var notast við eiginlega rannsóknaraðferð. Tekin voru viðtöl við átta einstaklinga. Einstaklingarnir starfa við: framleiðslu á hlaðvarpi, hlaðvarpsstjórnun, nýsköpun og auglýsingar og markaðsmál. Þeir tengjast allir viðfangsefni rannsóknarinnar. Niðurstöður rannsóknarinnar sýndu að lýðræðisvæðing farmleiðslunnar, útbreiðsla sem ein-kennist af nánd og trausti milli hlaðvarpsstjórnenda og neytenda og þróun viðskiptalíkana yfir í fjölbreytta tekjustofna hafi spilað stórt hlutverk í því að hlaðvörp færðust úr því að vera áhugamál yfir í iðnað. Framlag rannsóknarinnar er að leggja grundvöll að því að hlaðvarpsiðnaðurinn stækki og hafi sterkari stöðir. Rannsóknin inniheldur dýrmæta þekkingu frá fagfólki sem getur hjálpað komandi kynslóðum hlaðvarpsstjórnenda að búa til atvinnu úr áhugamáli sínu.

Norræn blaðamannamenning?

Valgerður Jóhannsdóttir¹, Birgir Guðmundsson², Jón Gunnar Ólafsson¹

¹ Háskóli Íslands, Stjórn málafræðideild

² Háskólinn á Akureyri, Félagsvísindadeild

Því er iðulega haldið fram í alþjóðlegum samanburði á fjölmiðlakerfum og fjölmiðlamenningu að sérstök norræn vídd sé til staðar og að líta megi á Norðurlöndin sem samstæða heild þegar kemur að því sem stundum hefur verið kallað norrænt velferðarkerfi fjölmiðlunar. Fullyrðingar af þessu tagi hafa gjarnan byggst á samanburði á almennum menningarlegum og kerfislegum þáttum, en síður á beinum rannsóknarniðurstöðum á einstökum þáttum fjölmiðlunar og blaðamennsku í þessum löndum. Í þessu erindi er tekið á við þá rannsóknarspurningu hvernig blaðamenn á Norðurlöndum sjá hlutverk sitt sem blaðamenn og bera það saman. Þessi megin hlutverk eru: eftirlits- upplýsinga- og aðhaldshlutverk, erindreki breytinga, þjónustumiðað hlutverk, og samvinnuhlutverkið. Með því að draga fram hvort líkindi eða ólíkindi séu hvað þetta varðar milli landanna segir það okkur hvort sameiginleg norræn blaðamannamenning sé til staðar. Stuðst er við gögn úr þriðju umferð alþjóðlegu blaðamannakönnunarinnar Worlds of Journalism Study (WJS3) sem endurspeglar vel þýði blaðamanna í Noregi, Svíþjóð, Finnlandi, Danmörku og Íslandi. Í könnuninni var m.a. spurt um mikilvægi rúmlega 20 hlutverka blaðamanna og með þáttagreiningu var þessum hlutverkum skipt upp í fjögur meginhlutverk sem eru þau sem að ofan greinir. Niðurstöður sýna að þrátt fyrir að nokkurn áhugaverðan blæbrigðamun milli landanna hvað varðar einstaka meginhlutverk er munurinn í heildina ekki mjög mikill og því styður rannsóknin hugmyndir um norræna vídd hvað varðar blaðamannamenningu.

Fjölmiðlanotkun frambjóðenda í sveitarstjórnarkosningum

Birgir Guðmundsson

Háskólinn á Akureyri, Félagsvísindadeild

Erindið fjallar um þróun í fjölmiðlanotkun frambjóðenda í íslenskum sveitarstjórnarkosningum 2014–2026 og hvernig sú þróun endurspeglar breytingar á hinu blandaða fjölmiðlakerfi (hybrid media system). Meginrannsóknarspurningin er: Hvernig hefur fjölmiðlanotkun frambjóðenda í sveitarstjórnarkosningum breyst og hvað segja þær breytingar um samspil hefðbundinna fjölmiðla og samfélagsmiðla í kosningabaráttunni? Rannsóknin byggir á könnunum meðal frambjóðenda sem framkvæmdar voru í tengslum við sveitarstjórnarkosningar árin 2014, 2018, 2022 og 2026. Frambjóðendur voru spurðir um notkun ólíkra fjölmiðla og samfélagsmiðla í kosningabaráttunni, auk viðhorfa til hlutverks fjölmiðla í pólitískri miðlun og lýðræðislegri umræðu. Niðurstöður sýna skýra endurskipulagningu á fjölmiðlanotkun frambjóðenda. Facebook heldur sterkri stöðu en hefur gefið nokkuð eftir, á meðan Instagram hefur vaxið hratt og TikTok kemur fram sem nýr og ört vaxandi vettvangur. Samhliða minnkar notkun Twitter/X og notkun hefðbundinna fréttamiðla, einkum netmiðla og staðbundinna miðla, dregst saman. Þá virðist sú skoðun veikjast að samfélagsmiðlar geri frambjóðendum kleift að kynna sig óháð hefðbundnum fjölmiðlum. Niðurstöðurnar benda til aukinnar vettvangsvæðingar og persónuvæðingar kosningabaráttunnar, þar sem sjónræn og sjálfstýrð miðlun frambjóðenda fær aukið vægi, en mörkin milli „hefðbundinna“ og „nýrra“ miðla verða jafnframt sífellt óskýrari.

Lýðskrum í íslenskum miðlum – innreið „woke“ frá 2017

Lars Gunnar Lundsten

Helsingfors universitet, Svenska social- och kommunalhögskolan

Erindið gerir grein fyrir því hvernig notkun á orðinu „woke“ hefur þróast í íslenskum fjölmiðlum. Verkefnið er partur af samnorrænni úttekt sem kallast „Polarization, Affect, Identity (POL-AID)“ og nær frá 2024 til 2027. Hið samnorræna samanburðarverkefni varðandi „woke“ byggir á megindlegri aðferðafræði, þ.e. innihaldsgreiningu (e. content analysis). Höfundur þessa erindis hefur séð um greiningu íslenska hlutans. Heitið „woke“ tengist upphaflega réttinda-baráttu amerískra blökkumanna. Frá upphafi þriðja áratugarins á þessari öld hefur „woke“ tekið stakkaskiptum þar sem ameríska öfgahægrið tók upp á að nota orðið í niðrandi merkingu. Greiningin tekur til notkunar orðsins „woke“ annars vegar í Morgunblaðinu og hins vegar á fréttavefnum visir.is frá upphafi, þ.e. 2017, til ársins 2024. Ekki er gert grein fyrir sögulega þróun hugtaksins woke á erlendum né á innlendum vettvangi. Heitið „woke“ er því skilgreint einungis sem einkenni (signifier) popúliskrar orðræðu. Markmið greiningarinnar er að svara eftirfarandi rannsóknarspurningum: 1. Hvernig kemur „woke“ við sögu í greinum og fréttum Morgunblaðsins og fréttavefsins visir.is fram til ársloka 2024? 2. Hvaða merkingar eru tengdar við „woke“ og hvers konar gerendur? 3. Hvaða aðilar nota helst „woke“ í íslenskum miðlum*? Helstu niðurstöður greiningarinnar eru að þróun notkunar á „woke“ hafi verið mjög lík því sem gerðist á hinum Norðurlöndunum. Í íslenskum gögnum má hins vegar sjá að notkun heitisins tengdist mjög þröngum hópi álitsgjafa og stjórnmalafólks á hægri kantinum.

Fjölskyldulíf, foreldrahlutverk og fóstur

Samræmi, samfella og stuðningur: reynsla fósturforeldra af barnaverndarkerfinu.

Eva Dögg Sigurðardóttir, Ásdís A. Arnalds

Háskóli Íslands, Félagsráðgjafadeild

Fósturforeldrar gegna lykilhlutverki í velferð barna í fóstri. Til að efla nýliðun og stuðning er mikilvægt að skilja hvernig þau upplifa samskipti sín við barnaverndarkerfið og þann formlega stuðning sem því er ætlað að veita. Erindið byggir á fyrri hluta blandaðrar rannsóknar, þar sem tekin voru hálfopin viðtöl við 22 fósturforeldra með það að markmiðið að varpa ljósi á reynslu þeirra af formlegum stuðningi frá barnaverndarkerfinu. Niðurstöður sýna að upplifun fósturforeldra af formlegum stuðningi mótast að verulegu leyti af samfellu í samskiptum, upplýsingagjöf og utanumhaldi barnaverndarkerfisins. Þótt margir lýsi jákvæðri reynslu virðist stuðningur ekki alltaf samræmdur eða fyrirsjáanlegur og að reynsla fósturforeldra virðist breytileg eftir aðstæðum, skipulagi þjónustunnar og þeim starfsmönnum sem fara með mál þeirra. Þá koma fram vísbendingar um að aðgangur að upplýsingum, stuðningsúrræðum og faglegri eftirfylgd sé ekki alltaf skýr, meðal annars vegna þess að fósturforeldrar hafa ekki endilega yfirsýn yfir þann stuðning sem þeim stendur til boða. Niðurstöðurnar draga einnig fram spennuna milli trúnaðarskyldu gagnvart barni og fjölskyldu þess annars vegar og upplýsingagjafar sem fósturforeldrar telja nauðsynlega til að mæta þörfum barnsins hins vegar. Jafnframt benda þær til þess að upplifun stuðnings ráðist oft af framkvæmd einstakra barnaverndarþjónusta og samfellu í samskiptum fremur en samræmdri umgjörð kerfisins. Í heild benda niðurstöðurnar til þess að þörf sé á samfelldari, aðgengilegri og kerfisbundnari umgjörð utan um stuðning við fósturforeldra. Erindið dregur fram mikilvægi þess að þróa samræmdari og fyrirsjáanlegri stuðningskerfi sem styrkja stöðu fósturforeldra og þar með aðstæður barna í fóstri.

Að opna heimili sitt fyrir barni: Hvaða hvatar liggja að baki því að gerast fósturforeldri?

Ásdís A. Arnalds, Eva Dögg Sigurðardóttir

Háskóli Íslands, Félagsráðgjafadeild

Vaxandi þörf fyrir fósturheimili á Íslandi hefur aukið mikilvægi þess að skilja hvað hvetur fólk til að gerast fósturforeldrar, enda krefjast fjölbreyttar þarfir fósturbarna fjölbreytts hóps fósturforeldra. Aukin þekking á þeim hvata og aðstæðum sem liggja að baki ákvörðuninni um að gerast fósturforeldri gæti stutt betur við nýliðun og fjölbreytni í hópi þeirra. Rannsóknin er hluti af stærri blandaðri rannsókn en í erindinu verður fjallað um niðurstöður greiningar á 22 hálfopnum eigindlegum viðtölum við fósturforeldra á Íslandi, þar sem markmiðið var að varpa ljósi á þá þætti sem móta ákvörðun fólks um að taka að sér fósturbarn. Niðurstöðurnar sýna að hvatar fósturforeldra eru fjölbreyttir. Fyrir suma var fóstur leið til að verða foreldri eftir ófrjósemi eða aðrar hindranir í barneignum. Aðrir lýstu sterkri löngun til að veita barni öryggi, ást og umhyggju við erfiðar aðstæður. Þegar um blóðskyld fósturbörn var að ræða byggðist ákvörðunin einkum á ábyrgðartilfinningu gagnvart barninu og ótta við að það yrði vistað hjá ókunnugri fjölskyldu. Þessir þátttakendur lýstu jafnframt þeirri flóknu stöðu að styðja barn í fóstri á sama tíma og takast á við áframhaldandi tengsl og samskipti við kynforeldra þess. Fjárhagslegir hvatar komu einnig fram, einkum meðal reynslumikilla fósturforeldra sem höfðu tekið að sér mörg börn. Þótt greiðslur væru sjaldan meginhvati skiptu þær suma verulegu máli. Reynslan veitti þessum hópi jafnframt aukna samningsstöðu gagnvart barnaverndaryfirvöldum. Niðurstöðurnar undirstrika að ólíkar leiðir og lífsaðstæður liggja að baki ákvörðuninni um að gerast fósturforeldri og að skilningur á þeirri fjölbreytni er lykill að árangursríkri nýliðun fósturforeldra.

Fötlun barns og fjölskyldan: Áhrif heilalömunar (CP) á samband og barneignir foreldra

Guðrún Svavarsdóttir¹, Johan Jarl², Tinna Laufey Ásgeirsdóttir¹

¹ Háskóli Íslands, Hagfræðideild

² Lund University, Department of Clinical Sciences

Umönnun barna leggst ólíkt á mæður og feður og hefur áhrif á skilnaðartíðni og hvort foreldrar stofna til nýs sambands. Álagið getur verið enn meira þegar barn er með langvarandi fötlun. Við setjum fram tvær gagnstæðar tilgátur: (1) álagstilgátan spáir auknum sambúðarslitum vegna álags og streitu, en (2) gagnkvæmnilgátan fækkun þeirra, þar sem sameiginleg ábyrgð og verkaskipting gera foreldra háðari hvort öðru. Erlendar rannsóknir gefa misvísandi mynd og lítið er vitað um hlut velferðarkerfisins. Markmið rannsóknarinnar er að meta áhrif þess að eignast barn með heilalömun (cerebral palsy, CP) á sambandsslit, myndun nýs sambands, frekari barneignir og búferlaflutninga foreldra, og kanna hvor tilgátan á við. Við notum íslensk skráargögn þar sem börn með CP-greiningu og foreldrar þeirra eru borin saman við paraðan samanburðarhóp. Tekjuskipting innan heimilisins er notuð til að meta hvort gagnkvæm ábyrgð skipti máli, þar sem ójöfn tekjuskipting bendir til verkaskiptingar þar sem annað foreldri aflar tekna en hitt sinnir umönnun. Með atburðagreiningu (e. event study) fylgjum við foreldrum frá tveimur árum fyrir fæðingu barns til átta ára eftir hana. Niðurstöðurnar samræmast fremur gagnkvæmnilgátunni en álagstilgátunni. Sambandsslit eru marktækt fátíðari meðal mæðra barna með CP, um fjögur prósentustig. Engin samsvarandi áhrif mælast hjá feðrum, og skilnaðir, frekari barneignir og búferlaflutningar breytast ekki. Meðal einstæðra foreldra mælast ekki marktæk áhrif á myndun nýs sambands, en matið er ónákvæmt. Þetta bendir til þess að umönnun barns með fötlun styrki fremur en veiki samband foreldra í íslensku velferðarsamhengi og að umfang opinbers stuðnings skipti þar máli.

Óvissa, ábyrgð og ótrygg framtíð: Viðhorf ungs fólks til barneigna

Sunna Símonardóttir

Háskólinn á Akureyri, Félagsvísindadeild

Á undanförunum árum hefur fæðingartíðnin á Íslandi dregist saman og sífellt fleiri einstaklingar fresta barneignum eða sleppa þeim alfarið. Markmið þessarar rannsóknar er að greina hvernig ungt fólk á Íslandi upplifir barneignir í nútímasamfélagi og hvaða þættir móta viðhorf þess til foreldrahlutverksins. Rannsóknin byggir á greiningu einstaklings- og rýnihópaviðtala við 36 barnlausa viðmælendur á aldrinum 24–34 ára. Gagnasöfnun fór fram í tveimur lotum og notast var við þemagreiningu til að greina endurtekin mynstur í frásögnum viðmælenda. Niðurstöðurnar benda til þess að viðhorf ungs fólks til barneigna einkennist af nokkuð tvíbentri afstöðu. Barneignir eru hvorki skilgreindar sem sjálfsgöðar né alfarið útilokaðar, heldur stöðugt endurmetnar í ljósi breytilegra lífsaðstæðna. Viðmælendur setja barneignir í skýrt samhengi við fjárhagslegt og félagslegt öryggi, einkum þegar kemur að vinnumarkaðsstöðu og húsnæði. Viðmælendur leggja enn fremur áherslu á persónulegt frelsi, sjálfsmynd og tíma til sjálfsræktar á þessu lífsskeiði. Foreldrahlutverkið er almennt skilgreint sem yfirgripsmikil og ævilöng ábyrgð sem krefst andlegs, fjárhagslegs og tilfinningalegs stöðugleika. Loftslagskvíði og óvissa um framtíðina valda siðferðilegri togstreitu þegar kemur að ákvörðunum um barneignir þar sem frestun eða höfnun barneigna er oft réttlætt sem ábyrg og ígrunduð ákvörðun. Niðurstöðurnar eru settar í samhengi við kenningar um aukna einstaklingshyggju, áhættusamfélag og ákaft uppeldi og varpa ljósi á hvernig þessar hugmyndir móta framtíðarsýn og frjósemisákvarðanir ungs fólks á Íslandi. Rannsóknin undirstrikar mikilvægi þess að skilja barneignir sem félagslegt ferli mótað af hugmyndum um óvissu og ábyrgð á tímum breyttra samfélagslegra væntinga. Hún er jafnframt innlegg í frekari umræðu um stefnumótun, velferðarkerfi og framtíð fjölskyldulífs.

Resilience, Care and Resistance Across Societies

Love, Labour and Loss: Posthumous Care and Widowhood in Icelandic Cinema

Xin Chen

University of Iceland, Sociology

Care work is commonly understood as the physical and emotional labour directed towards living others. This paper asks what happens when the cared-for person dies: does care end, or does its labour persist in new forms? Introducing the concept of posthumous care, the paper examines how Icelandic cinema visualises care after the death of a partner and how grief redirects care towards memory, the self, family, community, and political action. Using a visual-sociological approach, the study conducts comparative close readings of 5 Icelandic feature films spanning 2002–2024: *The Sea* (2002), *White Night Wedding* (2008), *A White, White Day* (2019), *The County* (2019), and *When the Light Breaks* (2024). Drawing on care ethics and the continuing bonds framework in grief studies, the analysis investigates how mourning practices become practices of care and where that care is redirected. The analysis identifies five modes of posthumous care: collapse, entrapment, reconstruction, politicisation, and dispersed solidarity. Across the films, isolated male protagonists tend to redirect care inward, where grief may become self-justification, possessiveness, or violence, whereas female and younger characters more often transform loss into collective action or shared support. The findings suggest that care does not end with death but persists as invisible, unpaid labour shaped by gender, generation, and the availability of social outlets. By conceptualising widowhood as a site of posthumous care work, the paper expands care research beyond the workplace and the living, highlighting the emotional infrastructures through which social life is sustained after loss.

A new non-violence: Students protests in India

Giti Chandra

Háskóli Íslands, Humanities

The recent students protests in India have sparked a good deal of commentary focusing especially on what is being called the GenZ methods of protest, especially their use of social media. In this presentation I will examine different aspects of the twenty-day long protest such as their slogans, placards, poetry, music, and use of social media in order to think through the unique sense of non-violence that is produced through these methods, and why it is different from earlier practices and understandings of non-violence in Indian politics. Briefly outlining the systemic casting of the dissenter as criminal who must accept their positioning as oppositional to the State as upholder of law and order, the presentation will analyse the interactions of the students with the State police to show how the protesters refuse this contract of violence that the State seeks to impose on its dissenters. They seek, instead, to include the police in a larger 'imagined community' or nationhood of equals. Through these practices, I will argue, these 'GenZ' protesters produce a new understanding of non-violence that centers a politics of care and community, while not obscuring the fact of an indifferent and violent State that needs to be called to account. I will argue, finally, that it is these aspects that have proved effective in negotiations with the government where earlier mass protests have failed.

Anticipatory resilience and student engagement in a fragile higher education system: Evidence from Guinea-Bissau.

Jon Edmund Bollom¹, Stefán Hrafn Jónsson², Aladje Baldé³, Zeca Jandi⁴, William Gomes Ferreira⁵, Geir Gunnlaugsson², Jónína Einarsdóttir¹

¹ Háskóli Íslands, Félagsfræði-, mannfræði- og þjóðsfræðideild

² Háskóli Íslands, Faculty of Sociology, Anthropology and Folkloristics

³ Jean Piaget University of Guinea-Bissau

⁴ Instituto Nacional de Estudos e Pesquisa (INEP)

⁵ Universidade Jean Piaget da Guiné-Bissau, Bissá, Gínea-Bissá

Higher education (HE) participation has grown across sub-Saharan Africa despite resource constraints and substantial barriers to access. Persistent disparities between enrolment and graduation rates necessitate the investigation of factors that sustain student engagement after enrolment. This study examined the determinants of student engagement among HE students in Guinea-Bissau, particularly exploring whether resilience contributes differently to engagement amongst rural and urban students. Survey data were collected from 2,255 students enrolled across six multi-faculty HE institutions. Student engagement was captured by a composite measure incorporating behavioural, cognitive, and affective dimensions of student engagement. Hierarchical linear regression was used to assess the contribution of demographic characteristics, institutional experiences, and resilience-related factors to engagement. Student engagement was primarily associated with students' lived experiences of HE, rather than demographic characteristics. Positive perceptions of campus climate and the worth of HE, and academic success were associated with greater engagement, whereas financial hardship, consideration of dropping out, and experiences of extortion or sexual harassment were associated with lower engagement. Crucially, the significant interaction between students' backgrounds and self-reported resilience indicated that resilience was associated with greater engagement only among students with rural backgrounds, suggesting that resilience operates differently per students' social and educational contexts. We extend socioecological resilience models by introducing anticipatory resilience as a culturally situated interpretive lens illuminating the process by which students sustain or adjust engagement amid scarcity and uncertainty. The study highlights the importance of institutional environments, financial stability, and equitable access in supporting engagement within fragile HE systems.

Kollsteypukosningar 2024? Kjósendur, frambjóðendur og stjórnmalaflokkar II

Kynjuð stjórnmál á Alþingi

Svanhildur Þorvaldsdóttir, Eva Marín Hlynsdóttir

Háskóli Íslands, Stjórnmálafræðideild

Á síðustu áratugum hefur þátttaka kvenna í íslenskum stjórnmálum aukist mikið. Samkvæmt kenningum um næveru í stjórnmálum (e. politics of presence) þurfa konur sjálfar að eiga sæti við borðið til að hagsmunir og málefni kvenna komist á dagskrá. Rannsóknir á fulltrúalýðræði hafa jafnframt lengi glímt við fyrirframgefnar hugmyndir um hlutverk karla og kvenna í stjórnmálum. Áherslan hefur einkum verið á viðhorf kjósenda, til dæmis hvort kvenkyns frambjóðendur þurfi að vera hæfari en karlkyns til að ná kjöri og hvort konur leggi áherslu á önnur málefni en karlar. Minna er vitað um hvernig frambjóðendur sjálfir skynja hlutverk karla og kvenna í stjórnmálum. Á Alþingi reynir mikið á vilja einstaklinga til að vera í sviðsljósinu, „taka slagina“ og sýna ýtni og áræðni til að koma málum sínum áfram. Þótt samstarfshæfni skipti máli, enda skiptast þingmenn í stjórn og stjórnarandstöðu sem hvor um sig samanstendur yfirleitt af fulltrúum nokkurra flokka, má ætla að frami ráðist fremur af vilja til að taka áhættu og standa fast á sínu. Ef ákveðni og hugrekki teljast ákjósanlegir eiginleikar þingmanna er ástæða til að spyrja hvort frambjóðendur skynji kynjaða skiptingu pólitískra hlutverka og málaflokka – og hvort karlar og konur í framboði séu sammála um hvernig þeirri skiptingu er háttað. Markmið rannsóknarinnar er að greina viðhorf frambjóðenda til Alþingis árið 2024 til tveggja spurninga: annars vegar hvort ákveðnir eiginleikar séu taldir einkenna karla umfram konur eða öfugt, og hins vegar hvort ákveðnir málaflokkar séu taldir eiga betur við annan hópinn en hinn. Byggt er á frambjóðendakönnun Íslensku kosningarannsóknarinnar 2024.

Valmengi og kjósendamarkaðir: Tvíþætt ákvarðanataka íslenskra kjósenda 2024

Agnar Freyr Helgason, Ólafur Þ. Harðarson

Háskóli Íslands, Stjórnmálafræðideild

Tæplega helmingur kjósenda kusu annan flokk í alþingiskosningunum 2024 en í alþingiskosningunum 2021. Þrátt fyrir þetta mikla flokkaflakk er kosningahegðun kjósenda þó alls ekki tilviljanakennd. Erindið byggir á þeirri kenningu að ákvarðanataka kjósenda sé tvíþætt: fyrst ákvarði langtímaþættir á borð við hugmyndafræði og samfélagsstöðu valmengi flokka sem kemur til greina að kjósa, en skammtímaþættir kosningabaráttunnar ráða svo úrslitum um hvert atkvæðið fellur. Markmið erindisins er að varpa ljósi á stærð og samsetningu slíkra valmengja meðal íslenskra kjósenda og greina þá kjósendamarkaði sem myndast utan um þau. Greiningin byggir á svokölluðum PTV-mælingum úr kosningabaráttukönnun ÍSKOS 2024, þar sem svarendur meta líkur á að kjósa hvern flokk á kvarðanum 0–10. Beitt er netgreiningu á fylgni PTV-einkunna og flokkagreiningu (e. latent class analysis) til að bera kennsl á afmarkaða kjósendahópa. Niðurstöður sýna að valmengi flestra kjósenda eru þröng, en 86% velja á milli eins til fjögurra flokka. Fimm skýrt afmarkaðir kjósendamarkaðir myndast: vinstri, mið-vinstri, hægri, jaðar og fljótandi markaður, hver með sitt félagslega og hugmyndafræðilega sviptmót. Stóru sviptingarnar 2024 áttu sér að mestu leyti stað innan þessara markaða, ekki á milli þeirra. Niðurstöðurnar varpa nýju ljósi á hvernig sveiflukennd fylgisþróun getur samræmst kerfisbundnu og fyrirsjáanlegu mynstri í hegðun kjósenda.

Vissu kjósendur hvað þeir vildu 2024?

Ólafur Þ. Harðarson

Háskóli Íslands, Stjórnmálafræðideild

Hverjar voru helstu orsakir hrakfara ríkisstjórnarflokkanna 2024 og stórsigurs núverandi stjórnarflokka? Staðan er einkum greind í ljósi kenninga um kostnað við stjórnarþátttöku og efnahagslega kosningu - en jafnframt er fjallað um margvísleg vandræði ríkisstjórnarflokkanna á kjörtímabilinu 2021–24. Kostnaður við stjórnarþátttöku hefur aukist í flestum vestrænum lýðræðiskerfum hin síðari ár og margar ríkisstjórnir fallið í kosningum. Á Íslandi hefur engin ríkisstjórn eftir hrúnið 2008 haldið velli - nema 2021, þegar ríkisstjórn Katrínar Jakobsdóttur bætti við sig fylgi í kjölfar árangursríkrar baráttu gegn COVID-19. Kenningin um efnahagslega kosningu gerir ráð fyrir því að ríkissjórnnum sé refsað í kjörklefanum þegar kjósendur telja þær ábyrgar fyrir vandræðum í efnahagsmálum. Greiningin byggir á gögnum Íslensku kosningarannsóknarinnar 2024. Kostnaður við stjórnarþátttöku 2021–2024 er borinn saman við þróunina síðustu áratugi á Íslandi og í útlöndum. Mörg dæmi eru nefnd sem uppsöfnuð eru líkleg til þess að hafa rýrt stuðning við stjórnina. Sýnt er fram á að kjósendur töldu efnahagsmál mikilvægasta málaflokkinn 2024 - ólíkt því sem gerðist 2021. Margir kjósendur töldu efnahagsástandið slæmt. Miklu færri kjósendur töldu stjórnarflokkana hafa bestu stefnuna í efnahagsmálum 2024 en 2021, en fleiri nefndu stjórnarandstöðuflokka. Fleiri vildu stjórnarandstöðuflokka og foringja þeirra í ríkisstjórn eftir kosningar en raunin var um stjórnarflokkana. Greining á flokkafakki sýnir hvernig fylgi steymdi milli flokkanna frá 2021–2024. Niðurstaðan er sú að kosningarnar 2024 hafi sýnt mikilvægi beggja kenninganna sem nefndar voru. Það er almennt fræðilegt framlag til kosningarannsóknna.

Skautun meðal íslenskra kjósenda 1987–2024

Hulda Þórisdóttir, Viktor Orri Valgarðsson

Háskóli Íslands, Stjórn málafræðideild

Pólitísk skautun hefur verið í senn áhyggjuefni og viðfangsefni í alþjóðlegum stjórnmálum undanfarin ár. Þróun skautunar meðal íslenskra kjósenda er lítt þekkt. Í umfjöllun um skautun skiptir máli að greina á milli hugmyndafræðilegrar skautunar sem vísar til aukinnar fjarlægðar í pólitískri afstöðu og tilfinningaskautunar sem birtist í neikvæðum viðhorfum til annarra stjórnmálaflokka og stuðningsfólks þeirra. Með gögnum Íslensku kosningarannsóknarinnar skoðum við þróun skautunar frá árunum 1987 til 2024. Við metum við tilfinningaskautun með mismuninum á mati kjósenda á eigin flokki og öðrum flokkum. Einnig greinum við sjálfstaðsetningu kjósenda á vinstri-hægri ásnum, félagslega fjarlægð og mat þeirra á því hvort fulltrúar þess flokks sem svarendum líkar verst við vilji íslensku samfélagi í einlægni vel. Niðurstöðurnar sýna að tilfinningaskautun var tiltölulega lítil og stöðug fram til 2013 en hefur síðan aukist og haldist há eftir síðustu þrennar alþingiskosningar. Þessi skautun endurspeglar ekki í aukinni dreifingu kjósenda á vinstri-hægri ásnum. Andúðin fylgir greinilegum flokkslínunum og beinist einkum að Miðflokknum, Pírötum, Sósíalistaflokknum og Sjálfstæðisflokknum. Jafnframt efast um þriðjungur kjósenda um að sá flokkur sem þeim líkar verst við vilji samfélaginu í raun vel, þótt mikill meirihluti telji ólíklegt að flokksstuðningur komi í veg fyrir nána vináttu. Niðurstöðurnar benda því til þess að tilfinningaleg mörk milli pólitískra hópa hafi skerpst án sambærilegrar gliðunar á hefðbundnum vinstri-hægri ás. Þróunin kallar á frekari rannsóknir á því hvort ágreiningur um menningarleg málefni og félagsleg sjálfsmynd skýri aukna skautun og hvaða áhrif hún geti haft á pólitíska samvinnu og lýðræðislegt samtal á Íslandi.

Fjármál og samfélag: viðhorf til peninga, fjármála og skulda

Vantraust á stofnunum fremur en fólki: Viðhorf til peninga í Póllandi og á Íslandi

Már Wolfgang Mixa¹, Sylwester Białowas²

¹ Háskóli Íslands, Viðskiptafræðideild

² Poznań University of Economics and Business, Market Research and Services Management

Í erindinu er borið saman viðhorf fullorðinna til peninga í Póllandi og á Íslandi. Löndin tvö hafa öfuga reynslu af fjármálakerfum sínum: Ísland gekk í gegnum eitt dýpsta bankahrun í sögu þróaðra hagkerfa árið 2008 en Pólland slapp við bankakreppu. Stuðst er við sambærilegar rafrænar kannanir meðal almennings í báðum löndum árið 2026 (Pólland $n = 530$; Ísland $n = 468$), þar sem notaðir voru sömu fjölatriða kvarðar um viðhorf til peninga og sparnaðar. Niðurstöðurnar ganga gegn því sem rannsóknir á áhrifum fjármálakreppa spá fyrir um. Það eru Pólverjar, ekki Íslendingar, sem sýna meira vantraust á fjármálastofnunum ($d = 0,32$), og munurinn helst þegar tekið hefur verið tillit til aldurs, kyns, menntunar og tekna. Þetta á hins vegar ekki við um varkárni í peningasamskiptum við annað fólk, þar sem munurinn hverfur þegar tekið er tillit til sömu lýðfræðilegu þátta. Munurinn milli landanna er því bundinn við fjármálastofnanir en ekki afleiðing af almennt minna trausti. Þáttagreining sýnir að kvarðinn hegðar sér ekki eins í löndunum tveimur. Meðal íslenskra svarenda birtast sömu víddir og fyrri rannsóknir gera ráð fyrir, en meðal pólskra svarenda renna spurningar um peninga sem stöðutákn og spurningar um stjórn á eigin fjármálum saman í eina vídd. Áður en meðaltöl slíkra kvarða eru borin saman milli landa þarf því að ganga úr skugga um að þeir mæli það sama í báðum löndum.

Ímyndir um fjármálahegðun Íslendinga og Pólverja

Guðrún Sif Friðriksdóttir

Háskóli Íslands

Margskonar þættir stjórna fjármálahegðun einstaklinga, til dæmis bakgrunnsbreytur og umhverfisþættir. Einnig eru staðalmyndir um fjármálahegðun mismunandi hópa oft sterkar, hvort sem þær eiga sér stoð í raunveruleikanum eður ei. Því er vert að skoða hvort/hvernig fjármálahegðun og ímyndir ferðast á milli landa með hreyfanleika fólks. Í þessu erindi verður fjallað um ímyndir Íslendinga annarsvegar og Pólverja búsetta á Íslandi hinsvegar. Bæði verður rýnt í hugmyndir hópana um sína eigin fjármálahegðun og hugmyndir um hegðun hvors annars. Hvernig lýsa þessir hópar sinni eigin fjármálahegðun og hvernig lýsa þeir hegðun hinn hópsins? Hvaða útskýringa er gripið til til að útskýra muninn? Erindið byggir á viðtölum við Íslendinga annarsvegar og Pólverja búsetta á Íslandi hinsvegar. Viðtölin voru tekin frá mars til september 2026. Báðir hópar settu fram algengar staðalmyndir varðandi eigin hóp sem og hinn hópinn varðandi fjármálahegðun. Hinsvegar var það alls ekki svo að einstaklingar skilgreindu sína eigin hegðun alltaf í samræmi við staðalmyndina. Þegar viðmælendur leituðust við að útskýra fjármálahegðun sína og annarra var oftast bent til umhverfisþátta, eins og fjármálaumhverfis, frekar en uppeldis eða einstaklingsbreytna.

Financial inclusion and morality of debt

Anna Wojtynska¹, Már Wolfgang Mixa²

¹ University of Iceland, Félagsfræði-, mannfræði- og þjóðfræðideild

² Háskóli Íslands, Viðskiptafræðideild

One consequence of the extensive financialization of the global economy is the pervasive reliance on financial institutions in the daily lives of individuals and families. Therefore, access to fair and affordable financial products may directly affect immigrants' welfare and their social inclusion. However, this issue is rarely raised when discussing immigrants' integration, typically focused on language acquisition and labor market participation. Using Poles in Iceland as a case study, the paper examines immigrants' financial inclusion and their attitudes towards debt. The presentation builds on semi-structured interviews with Polish immigrants taken in 2020 as part of a pilot study and in 2025 as part of a research project financed by Þróunarsjóður innflytjendamála. Theoretically, it is situated within anthropological studies of financialization that see capitalism not only as a mode of production and capital accumulation but also as a form of governmentality that shapes subjectivities and moralities. The results show that loan preferences are informed not only by formal structures but also by divergent value systems. Consequently, some migrants lean towards self-exclusion driven by culturally shaped attitudes toward debt, rationalized responses to uncertainty, and a desire to minimize administrative complexity.

Útlend áhrif á lagahugsun í íslenskum stjórnskipunarrétti

Haukur Logi Karlsson

Háskólinn á Bifröst, Lagadeild

Gildandi réttur er spegill hvers samfélags. Í gegnum lög og reglur birtist samfélagsgerðin, ríkjandi viðhorf og siðferðislegur metnaður borgaranna. Í réttarsölum dómstólanna er tekist á um gildandi rétt. Þar eru færðar fram röksemdir hvað sé og hvað ætti að vera með hliðsjón af lögum og þeim kenningagrunni sem lögfræðin og lagahugsun byggir á. Í þessu erindi verður gerð grein fyrir niðurstöðum empírískrar rannsóknar á úrtaki dóma úr dómasafni Hæstaréttar á sviði stjórnskipunarréttar. Rannsóknin náði til fjölda þátta, en sú niðurstaða sem hér verður tekin til umfjöllunar snýr að áhrifum Mannréttindasáttmála Evrópu á rökstuðning í leiðandi dómum Hæstaréttar á sviði stjórnskipunarréttar. Í ljós kemur að tíðni röksemda í dómaúrtakinu, byggðum á tilvísunum í Mannréttindasáttmála Evrópu, er há samanborið við sambærilegar rannsóknir á dómum æðstu dómstóla hinna Norðurlandanna. Niðurstöðurnar sýna að lifandi umræða á sér stað fyrir dómstólum hérlandis um stjórnskipulegt gildi ákvæða Mannréttindasáttmála Evrópu, sem ýmist er vísað til sem fyrirmyndar um hvernig rétt sé að túlka ákvæði íslensku stjórnarskrárinnar, eða sem sjálfstæðs grundvallar undir stjórnskipulegar röksemdir fyrir dómi. Þessi niðurstaða er sett í samhengi við fræðilega umræðu hérlandis um tvíeðli landsréttar og þjóðaréttar. Niðurstaða rannsóknarinnar bendir til þess að útlend lagahugsun um Mannréttindasáttmála Evrópu hafi áhrif á innlenda lagahugsun á sviði stjórnskipunarréttar, m.a. í gegnum röksemdir málsaðila við rekstur mála sem enda fyrir Hæstarétti Íslands

Pátttökulýðræði eða sérhagsmunagæsla? Hverjir hafa áhrif á lagasetningu í gegnum samráðsgátt stjórnvalda?

Kári Hólmur Ragnarsson¹, Elín Ósk Helgadóttir²

¹ Háskóli Íslands, Lagadeild

² Skrifstofa Alþingis

Samráðsgátt stjórnvalda var opnuð árið 2018 með það að markmiði að auka gagnsæi og efla getu almennings og hagsmunahópa til að taka þátt í stefnumótun og reglusetningu. Áform um lagasetningu, drög að stjórnarfrumvörpum sem áætlað er að leggja fram á Alþingi, sem og ýmis önnur stefnumótunarskjöl, eru birt í samráðsgáttinni og tekið við athugasemdum. Rannsóknin beinist að áhrifum samráðsins á löggjöf á tilteknu tímabili. Við rannsökum athugasemdir við drög að lagafrumvörpum sem urðu að lögum og greinum hverjir það eru sem nýta sér samráðsgáttina (samtök hagaðila, fyrirtæki, almannahagsmunasamtök, einstaklingar, ríkisstofnanir o.s.frv.) og hvort samráðið hefur áhrif í þeim skilningi að efni lagafrumvarpa taki breytingum vegna athugasemdanna. Með því að greina hvers konar aðilar eru líklegastir til þess að ná fram breytingum á lagafrumvörpum rannsökum við hvort samráðsgáttin sé í reynd að auka áhrif almennings eða feli í sér nýtt tækifæri fyrir sérhagsmunahópa að vinna að sínum hagsmunamálum. Við setjum þessa greiningu í samhengi við fræðaskrif, einkum frá Bandaríkjunum, um áberandi áhrif sérhagsmunahópa í samráðsferlum (e. regulatory capture). Auk þess fjöllum við um tengsl samráðsgáttarinnar við samráð á vegum fastanefnda Alþingis. Þær niðurstöður sem liggja fyrir benda til þess að notendur samráðsgáttarinnar séu nokkuð fjölbreyttir og athugasemdir leiði tiltölulega oft til einhverra breytinga (í um 25% af þeim frumvörpum sem urðu að lögum á einum þingvetri sem var til skoðunar). Sérhagsmunahópar eru líklegastir til þess að ná fram breytingum en þó mælast áhrif allra hópa notenda, einnig einstaklinga. Samráðsgáttin er einnig mikið notuð til samráðs milli ríkisstofnana.

Fyrirspurnir almennings til gervigreindarþjónustu Evrópuvefsins í aðdraganda þjóðaratkvæðagreiðslunnar 2026

Hafsteinn Einarsson

Háskóli Íslands, Iðnaðarverkfræði-, vélaverkfræði- og tölvunarfræðideild

Inngangur. Í aðdraganda þjóðaratkvæðagreiðslunnar 29. ágúst 2026, um hvort taka ætti upp aðildarviðræður við Evrópusambandið að nýju, opnaði Evrópuvefurinn gervigreindarþjónustu sem svarar spurningum almennings út frá ritstýrðu safni vefsins. Spurningar almennings gefa beina sýn á það sem kjósendur vildu sjálfir vita, og á það hvernig sú upplýsingaþörf þróaðist samhliða umræðunni í samfélaginu. Markmið. Að lýsa um hvað almenningur spurði, hvernig var spurt og hvort efnisvalið breyttist eftir því sem nær dró kjördegi. Aðferð. Allar fyrirspurnir frá opnun þjónustunnar 25. júní til 28. ágúst voru greindar. Endurteknar sendingar sömu spurningar voru sameinaðar og eftir stóðu 809 spurningar. Málíkan flokkaði hverja spurningu eftir föstum lista 17 efnisflokka og átta spurningagerða. Tímabilinu var skipt í tvo jafnlanga helminga og munur prófaður með kí-kvaðratprófi og öryggisbilum fyrir hvern flokk, leiðréttum fyrir fjölda samanburða. Niðurstöður. Algengustu efnin voru aðildarferlið (15%), efnahagur og verðlag (14%), stofnanir ESB (9%) og evran (9%). Fyrirspurnirnar voru stuttar, miðgildi 45 stafir; 41% voru einfaldar staðreyndaspurningar og 19% aðeins stikkorð. Efnisvalið breyttist marktækt milli helminganna ($p < 0,001$, Cramér's V 0,25). Spurningum um sjávarútveg fækkaði úr 10% í 4%, en spurningum um þjóðaratkvæðagreiðsluna sjálfa fjölgaði úr 3% í 8% og um landbúnað úr 4% í 8%. Hluttur stikkorða jókst á kostnað fullmótaðra spurninga. Ályktanir. Gögnin sýna upplýsingaþörf kjósenda eins og hún birtist í raun. Síðustu vikurnar færðist athygli frá sjávarútvegi, sem lengi hefur verið þungamiðja Evrópuumræðunnar, yfir á framkvæmd atkvæðagreiðslunnar og landbúnað.

Réttur útlendinga til endurupptöku stjórnsýslumáls

Arndís Anna Kristínardóttir Gunnarsdóttir

Háskólinn á Bifröst, Lagadeild

Hvað gerist ef stjórnvald tekur ákvörðun sem reynist byggð á röngum eða ófullnægjandi upplýsingum? Eða ef aðstæður breytast svo verulega eftir að ákvörðun er tekin að forsendur hafa gjörbreyst? Samkvæmt 24. gr. stjórnsýslulaga nr. 37/1993 á einstaklingur við slíkar aðstæður rétt á endurupptöku máls. Sá réttur er mikilvægur hluti af því réttaröryggi sem stjórnsýsluréttinum er ætlað að tryggja einstaklingum í samskiptum þeirra við stjórnvöld. Árið 2023 var réttur til endurupptöku afnuminn í málum er varða alþjóðlega vernd. Fólki á flótta er þess í stað gert að leggja fram „endurtekna umsókn“, sem samkvæmt 35. gr. a laga um útlendinga nr. 80/2016 skal að jafnaði vísað frá. Í erindinu verður sýnt fram á víðtækar afleiðingar breytingarinnar, mögulega umfram það svigrúm sem stjórnarskráin heimilar. Með fræðilegri greiningu á lögum, lögskýringargögnum og framkvæmd stjórnvalda verður rakið hvernig einstaklingur getur lent í réttarfarslegu öngstræti, þ.e. ekki krafist endurupptöku samkvæmt almennum reglum, nýtur takmarkaðra réttinda við meðferð endurtekinnar umsóknar og fyrri ákvörðun um brottflutning líklega framkvæmd í millitíðinni. Afleiðingin getur orðið sú að einstaklingur sé fluttur úr landi án þess að eiga kost á endurskoðun ákvörðunar sem tekin var á grundvelli ófullnægjandi upplýsinga eða forsendna sem hafa gjörbreyst. Erindið veltir upp og leitast við að svara grundvallarspurningum um íslenskt réttarkerfi: Hversu langt má löggjafinn ganga í að undanskilja tiltekinn hóp öryggisreglum sem eiga að tryggja grundvallarréttindi einstaklinga? Þá býður erindið íslensku þjóðinni að líta í spegilinn varðandi breytingar sem gerðar hafa verið á lögum um útlendinga í nafni skilvirkni á síðustu misserum.

“You feel that there is fear of me.” Skilled Middle Eastern Refugees’ Experiences of Navigating Exclusion

Ragheb A J Besaiso¹, Erla Sólveig Kristjánsdóttir¹, Unnur Dís Skaptadóttir²

¹ Háskóli Íslands, Viðskiptafræðideild

² Háskóli Íslands, Félagsfræði-, mannfræði- og þjóðfræðideild

Upheaval in the Middle East has displaced many skilled professionals who often face barriers to labor market inclusion in host countries. This study examines skilled Middle Eastern refugees’ lived experiences of navigating labor market processes in Iceland. Using a phenomenological methodology and semi-structured interviews with 12 skilled refugees, five themes emerged: having language competence questioned, being seen through stereotypes, struggling to return to professional work, navigating uncertain recognition processes, and working without effective protection. Findings reveal that exclusion could persist despite Icelandic proficiency and formal qualification recognition. Assessments of competence and professional suitability remained intertwined with racialization and othering while recognized qualifications and workplace rights did not always translate into professional opportunities and effective protection. The study findings provide theoretical and practical contributions. First, the findings extend research on racialization and othering by showing how participants could acquire Icelandic proficiency, possess professional experience, and obtain formal recognition of their qualifications, while assessments of their competence and professional suitability remained intertwined with racialized assumptions about their identities. Second, the findings contribute to research on structural inequality by showing that participants could obtain formal recognition of their qualifications and possess workplace rights while still encountering constraints in accessing professional opportunities and exercising workplace rights. The findings suggest that recognition authorities should examine barriers within qualification-recognition procedures, employers should review how language requirements and racialized assumptions shape assessments of professional competence and suitability, and trade unions and policymakers should improve refugees’ access to, exercise of, and enforcement of workplace rights.

„Ég er orðin hálfgerð ,legend.““Upplifun háskólamenntaðra sérfræðinga 65 ára og eldri á vinnumarkaði.

Árelía Eydís Guðmundsdóttir¹, Erla Sólveig Kristjánsdóttir²

¹ Háskóli Íslands, Viðskiptadeild.

² Háskóli Íslands, Viðskiptafræðideild

Þrátt fyrir vaxandi áhuga á eldra starfsfólki vegna hækkandi lífaldurs hefur rannsóknaráherslan að mestu beinst að fólki sem nálgast hefðbundinn eftirlaunaaldur. Minna er vitað um reynslu þeirra sem halda áfram að vinna fram yfir hefðbundinn eftirlaunaaldur, sérstaklega um þá merkingu sem vinnan hefur á þessu æviskeiði. Markmið rannsóknarinnar er að skoða hvernig háskólamenntað fólk á aldrinum 65–85 ára upplifir áframhaldandi þátttöku á vinnumarkaði og hvaða þættir hvetja það, móta vilja og möguleika til að halda áfram að vinna. Rannsóknin byggir á eigindlegum, hálfstöðluðum viðtölum við fólk á þessum aldri sem enn er virkt á vinnu-markaði. Fyrstu niðurstöður benda til þess að áframhaldandi vinna hafi margþætta merkingu og upplifa þátttakendur að þeir séu enn að gefa af sér, gera gagn og leggja af mörkum til samfélagsins. Þeir lýsa stolti af þekkingu sinni, menntun og reynslu og leggja áherslu á mikilvægi þess að framlag þeirra sé metið og að til þeirra sé leitað vegna sérþekkingar þeirra. Einn þátttakandi orðaði það svo: „Ég er orðin hálfgerð legend.“ Vinnan tengist þannig tilgangi og jákvæðri sjálfsmynd. Regluleg samskipti og tilfinning fyrir að tilheyra eru einnig mikilvæg, auk þess sem vinnan skapar rútínu og hvetur til líkamlegrar virkni. Störfin virðist falla vel að fjölskyldulífi og öðru því sem þátttakendur vilja hafa rými fyrir. Niðurstöðurnar benda til þess að skilningur á lengri starfsævi þurfi að ná út fyrir fjárhagslegan hvata og starfslokaaldur og taka jafnframt mið af tilgangi, sjálfsmynd, félagslegum tengslum og viðurkenningu á uppsafnaðri þekkingu og reynslu.

Perpetuating harm: Institutional complicity and the experiences of foreign women in Icelandic academia

Telma Marisa Ojeda Velez

University of Iceland, Education and Diversity

Nordic higher education institutions publicly commit to equality and inclusion, yet internationalization has reshaped academic labour markets, leaving foreign women exposed to precarious contracts and limited institutional protection. This paper examines how foreign women in Icelandic academia experience employment-based violence (EBV) as personal violence enabled and sustained by structural conditions. European research shows such violence is widespread and structurally embedded. In Iceland, research has examined workplace harassment and feminist activism in academia, yet has largely excluded non-Icelandic speakers. The study employs a longitudinal qualitative design, drawing on narrative interviews with seven foreign women working in Icelandic academia (2022–2023), with five returning for follow-up interviews in 2025, analysed using inductive thematic analysis. The analysis draws on structural violence theory and an account of institutional complaint, showing how unaddressed complaints sustain structural violence beneath a facade of equality commitments. Findings reveal that personal and structural violence are intertwined and feed on each other, neither existing without the other: individual acts are enabled by structural conditions such as precarious contracts and absent redress, while their repeated, unaddressed occurrence entrenches structural harm. Institutions consistently fail to intervene, normalising violence and undermining equality commitments, calling for accountability beyond performative frameworks.

Konur í ótryggum akademískum störfum: Bjartsýni við ótryggar aðstæður

Thamar Heijstra¹, Gyða Margrét Pétursdóttir²

¹ HÍ, FMP

² Háskóli Íslands, Stjórn málafræðideild

Tímabundnar ráðningar og óvissa um framtíðarmöguleika einkenna í auknum mæli starfsferla innan háskólasamfélagsins. Slíkar aðstæður skapa togstreitu milli löngunar til að byggja upp akademískan feril og þarfarinnar til að draga úr þátttöku og verja eigin velferð. Markmið erindisins er að skoða hvernig konur í ótryggum akademískum stöðum á Íslandi takast á við þessa togstreitu og viðhalda tengslum sínum við háskólastarf. Erindið byggir á eigindlegum viðtölum við fimmtán konur í háskólastarfi. Við greininguna er hugtökunum miskunnarlaus bjartsýni (e. cruel optimism) og þögun uppgjöf (e. quiet quitting) beitt til að varpa ljósi á hvernig þátttakendur fjalla um og ljá stöðu sinni innan akademíunnar merkingu. Niðurstöðurnar sýna að þátttaka mótast hvorki af einföldu vali milli þess að vera um kyrrt né að hverfa á brott. Konurnar héldu í fyrirheit akademísku starfs um merkingarþætt starf og faglega sjálfsmynd en drógu jafnframt úr þátttöku sinni með því að setja skýrari mörk, velja verkefni af meiri kostgæfni og rækta aðra framtíðarmöguleika. Þögun uppgjöf birtist því síður sem bein andspyrna en sem aðstæðubundin bjargráð sem gera áframhaldandi þátttöku mögulega við ótrygg starfsskilyrði. Erindið leggur til umræðunnar um akademískt vinnuumhverfi með því að sýna hvernig tryggð og brotthvarf fléttast saman og geta bæði viðhaldið akademískum starfsferlum og því ótrygga kerfi sem mótar þá.

Á mörkum heima: Frásagnir, trú og tengsl

„Svo hélt hann með mig í þennan dal og giftist mér“: Hjónaband og heimilisofbeldi í íslenskum þjóðsögum

Dagrún Ósk Jónsdóttir

Háskóli Íslands, Félagsfræði-, mannfræði- og þjóðfræðideild

Í erindinu verður sjónum beint að íslenskum þjóðsögum þar sem heimilisofbeldi kemur við sögu. Til grundvallar liggja sagnir sem safnað var á 19. og snemma á 20. öld og finnast í útgefnum þjóðsagnasöfnum. Athyglinni er sérstaklega beint að sögnum sem segja frá sambúð kvenna og útilegumanna, sem búa á mörkum tveggja heima. Þar má finna sagnir af konum sem eru neyddar í hjónaband, annað hvort af feðrum sínum eða verðandi eiginmönnum. Tilfinningar kvennanna fá jafnan lítið rými en sagnirnar varpa áhugaverðu ljósi á stöðu kvenna, viðhorf til hjónabandsins og heimilisofbeldis á þeim tíma sem sagnirnar voru sagðar. Skilaboð sagnanna eru þó í tíðum þversagnakennd, ekki er æskilegt að neyða konur í hjónaband, en á sama tíma eru þær oft gerðar ábyrgar fyrir því ofbeldi sem þær verða fyrir. Viðhorfin sem koma fram í sögunum eru yfirleitt ekki hliðholl konunum. Í erindinu verður fjallað um það félagslega taumhald sem sögurnar fela í sér gagnvart konum, en líka um hugsanlegar leiðir kvenna til að takast á við og tala um veruleika sinn. Sagnirnar eru skoðaðar út frá þjóðfræði, sögulegum og kynjafræðilegum sjónarhornum.

Huldufólkið fór til hofs „eða sem þið kallið kirkju“: Hvernig birtist kristin trú í íslenskum huldufólkssögum?

Þórunn Valdís Þórsdóttir

Háskóli Íslands

Þegar Íslendingar hugsa um huldufólk sjá mörg fyrir sér kristnar verur, enda finnast kirkjur þeirra víða um land. Þegar huldufólkssögur í þjóðsagnasöfnum eru skoðaðar má finna fjölda tilvísana til kristinnar trúar þeirra, til dæmis messuhald og sálmasöng. Einnig er fjöldi sagna af dýrgripum í kirkjum mannfólks sem huldufólk hefur gefið. Söfnin innihalda þó einnig fjölda sagna þar sem má sjá að mannfólkið notar kristni til að verjast huldufólki og jafnvel skaða það. Þær sagnir benda til þess að huldufólkið deili ekki þessari trú mannanna, þar sem ólíklegt er að kristnar bænir valdi kristnum verum skaða. Í rannsókninni er notast við eigindlegar rannsóknaraðferðir og orðræðugreiningu til að rýna í hvað þær huldufólkssagnir sem prentaðar eru í íslenskum þjóðsagnasöfnum geta sagt okkur um trúarlíf og þjóðtrú Íslendinga á 19. og 20. öld, þegar sagnirnar voru skrásettar. Byggt er á þjóðsagnasöfnum Jóns Árnasonar og Sigfúsar Sigfússonar, enda eru þau söfn vel þekkt og aðgengileg og henta því vel til slíkra rannsókna. Niðurstöður rannsóknarinnar sýna að þó að vissulega sé til kristið huldufólk er ekki þar með sagt að huldufólk sé almennt kristið, heldur virðist vera þó nokkur fjölbreytni í trú þess og viðhorfum til kristinnar.

What's the Story? The Narrative Framework of Funerary Ritual Performances in Old Norse Religion

Gerður Halldóra Sigurðardóttir

Independent

Funerary Rituals in Old Norse Religion could be extremely complex, multifaceted performances that made use of various elements, ranging from the landscape they took place in, to the structures and objects employed, actions, such as processions and the sacrifice of animals (and sometimes even humans). Using two examples, the 9th century Oseberg grave in Norway, and Ibn Faḍlān's description of the funeral of a "Rūsiyyah" chieftain on the banks on the Volga in the early 10th century, this presentation will argue that all of these elements taken together created a performative whole in which each component played an essential role. Further, the possibility that some kind of narrative framework was employed, in the form of these performative elements, will be explored. Such encompassing performances may have had the effect of not only evoking narrative motifs known to those present but also bringing together the earthly site of the funeral with the otherworldly place in which the deceased was believed to reside from this point onwards.

„Innilegt og náíð samband“: Kýr og konur í gamla bændasamfélaginu

Sigurlaug Dagsdóttir

Þjóðminjasafn Íslands, Þjóðháttaafn

Um aldir var kýrin það húsdýr sem var nánast konum á Íslandi. Vinnudagur kvenna í gamla bændasamfélaginu var mótaður af mjóltum og mjólkurvinnslu og konur voru háðar kúnni um fæði handa heimilisfólkinu sem þeim var gert að annast. Á sama tíma sinntu konur daglegri umhirðu kúnna, veittu þeim skjól, voru jafnvel talsmenn kúnna og höfðu áhrif á örlög þeirra. Kýr voru vissulega nytjadýr en þær voru einnig partur af tengsla – og samtryggingarneti kvenna í gamla sveitasamfélaginu, jafnvel á milli mann- og huldheima, þar sem konur veittu hvor annarri stuðning þegar illa stóð á, lánuðu mjólk til bjargar þegar kýr nágrannakonunnar mjólkaði ekki. Þetta nána samband kvenna og kúa var um leið flókið og byggt á margræðum tengslum, valdaójafnvægi og umhyggju. Í þessum fyrirlestri fjalla ég um tengsl á milli kúa og kvenna og hvernig þau birtast í heimildum Þjóðháttaafns Þjóðminjasafns Íslands. Þjóðháttaafnið hefur að geyma rúmlega 20.000 svör við eigindlegum spurningaskrár sem Þjóðminjasafnið hefur sent út síðan 1959. Hér verður sérstaklega horft til spurningaskrárinnar „Nautpeningur“. Hún hefur að geyma 97 svör frá heimildafólki sem flest var fætt fyrir eða rétt um aldamótin 1900. Heimildirnar lýsa hvernig samlífi kvenna og kúa byggði á líkamlegri þekkingu, verkþekkingu sem barst á milli kynslóða kvenna, hjátrú og samskiptum á milli ólíkra tegunda sem mótað höfðu hvor aðra. Rannsóknin afhjúpar flókin valdakerfi, ójafna stöðu tegunda og kynja sem birtast í marglaga frásögnum heimildafólks þar sem ólíkum viðhorfum karla og kvenna til kúa er lýst, í sögum af ást og umhyggju en einnig ofbeldi og grimmd.

Málstofa um ferðamál II

Vinnumarkaður ferðapjónustu á norðurslóðum: Staða, áskoranir og leiðir að “góðri atvinnu”

Gunnar Þór Jóhannesson

Háskóli Íslands, Líf- og umhverfisvísindadeild, Land- og ferðamálafræði

Ferðapjónusta er oft talin til drifkrafta sjálfbærrar þróunar á norðurslóðum en starfsskilyrði á vinnumarkaði fela í sér margvíslegar áskoranir í samhengi við Heimsmarkmið Sameinuðu þjóðanna um góða atvinnu (e. Decent work). Takmarkaðar rannsóknir á vinnumarkaði ferðapjónustu eru til staðar, til að mynda hvernig ferðapjónusta hefur áhrif á staðbundinn vinnumarkað og hvað einkennir störf og starfsskilyrði fólks í ferðapjónustu á norðurslóðum. Í þessu erindi er gerð grein fyrir alþjóðlegu rannsóknarverkefni, Tourism Employment in the Arctic: Towards Decent Work, sem hefur að markmiði að varpa ljósi á stöðu mála og helstu áskoranir á vinnumarkaði ferðapjónustu á norðurslóðum sem og að skilgreina aðgerðir til að vinna að því að efla ferðapjónustu sem starfsvettvang. Verkefnið er styrkt af norðurslóðaáætlun Norræna Ráðherraráðsins og leitt af Þemaneti Háskóla Norðurslóða um ferðamál og tekur til Íslands, Grænlands, Kanada, Svíþjóðar, Finnlands og Noregs. Gögnum var safnað með tvennskunar hætti. Í fyrsta lagi með rýni á fyrirliggjandi rannsóknum, tölfræði og greiningum frá aðilum vinnumarkaðarins í þátttökulöndunum. Í annan stað með vettvangsvinnu sem rannsakendur, framhaldsnemar og hagaðilar ferðapjónustu frá þessum löndum tóku þátt í. Á fyrsta ári verkefnisins var megin viðfangsefni þess ótrygg staða á vinnumarkaði (e. precarity). Niðurstöður sýna að óvissa á vinnumarkaði er einkennandi ástand fyrir margt starfsfólk í ferðapjónustu. Fyrirtæki í ferðapjónustu eiga oft í erfiðleikum með að bjóða starfsfólki atvinnu allt árið og ráða starfsfólk til skamms tíma. Þeir hópar sem helst standa frammi fyrir ótryggum starfsskilyrðum eru ungt fólk, konur og innflytjendur.

Vistkerfi frumkvöðla og seigla ferðapjónustufyrirtækja í dreifbýli

Íris Hrund Halldórsdóttir

Háskóli Íslands, Land- og ferðamálafræði

Ferðapjónustufyrirtæki í dreifbýli starfa oft í breytilegu og óvissu rekstrarumhverfi. Til að skilja seiglu slíkra fyrirtækja þarf því að horfa bæði til fyrirtækjanna sjálfra og þess umhverfis sem þau starfa í. Erindið byggir á doktorsrannsókn sem hefur það að markmiði að skoða hvernig vistkerfi frumkvöðla í ferðapjónustu móta seiglu ferðapjónustufyrirtækja í dreifbýli. Rannsóknin er eigindleg tilviksrannsókn þar sem tvö svæði, Vestmannaeyjar og Mýrdalshreppur, eru borin saman. Hún byggir á viðtölum við eigendur og stjórnendur ferðapjónustufyrirtækja. Fræðilega er stuðst við rannsóknir á vistkerfum frumkvöðla og seiglu fyrirtækja. Vistkerfisnálgunin er nýtt til að skoða fyrirtækin í samhengi við það staðbundna umhverfi sem þau starfa í. Frumniðurstöður benda til að tengsl vistkerfis frumkvöðla og seiglu séu tvíþætt. Vistkerfið veitir fyrirtækjunum aðgang að auðlindum, tengslum og tækifærum sem styðja við rekstur, en takmarkanir í sama umhverfi geta jafnframt skapað aðstæður sem kalla á stöðuga aðlögun. Fyrirtækin bregðast við með fjölbreyttum hætti, meðal annars með sveigjanlegu rekstrarfyrirkomulagi og auknu framlagi eigenda og fjölskyldu. Seigla fyrirtækjanna getur því að hluta byggst á því að þau bæti sjálf upp fyrir takmarkanir í rekstrarumhverfinu. Niðurstöðurnar benda þannig til að geta fyrirtækis til að halda starfsemi áfram sé ekki sjálfkrafa vísbending um að umhverfið sem það starfar í styðji vel við reksturinn.

Public access and 'everyone's right' in the Nordic countries: Histories of belonging

Katrín Anna Lund

Háskóli Íslands, Líf- og Umhverfissvísindadeild

The caption of this presentation is a title of a volume that will be published in November this year by Palgrave MacMillan. I co-edited the book with Professor Brynhild Granås from the Arctic University in Norway, Tromsø, and want to use this opportunity to introduce its content as it touches much upon issues regarding tourism mobilities. The book explores the changing meanings of 'everyone's right,' the Nordic principle granting public access to uncultivated land, regardless of ownership. It investigates what happens when custom, rooted in local needs, movement, and shared use, encounters the realities of a hyper-mobile world. People in these countries have long celebrated everyone's right as a foundational principle of outdoor life and connection to nature. Yet growing tourism, environmental change, shifting rural economies, and increasing pressures on land have transformed the conditions under which this right is practiced, raising new questions about access, ownership, belonging, responsibility, and care. Drawing on interdisciplinary perspectives and case studies from Norway, Sweden, Finland, and Iceland, the contributions examine how everyone's right is negotiated in a variety of landscapes, shaped by the likes of recreation, cultural heritage, Sámi land use, hospitality, and more. The volume reveals the tensions, conflicts, and ethical dilemmas that emerge when diverse people, livelihoods, histories, and species cohabit shared environment

Vörupróun eða lína á korti? Um þróun ferðamannaleiða á Íslandi

Eyrún Jenný Bjarnadóttir, Ása Marta Sveinsdóttir

Rannsóknamiðstöð ferðamála

Ferðamannaleiðir hafa verið þróaðar víða um land á síðustu árum með það að markmiði að dreifa ferðamönnum, styrkja ferðaþjónustu á landsbyggðinni og skapa tækifæri fyrir ferðafólk til að komast út fyrir alfaraleið og hægja á ferðinni. Í erindinu er fjallað um þrjár slíkar leiðir, Norðurstrandarleið, Vestfjarðaleiðina og Eldfjallaleiðina. Allar byggja þær á neti vega sem þegar er fyrir hendi og tengja saman áfangastaði, þjónustu og upplifun á viðkomandi svæðum. Rannsóknin byggir á hálfstöðluðum viðtölum við 14 einstaklinga frá Vegagerðinni, markaðsstofum landshlutanna og sveitarfélögum eða samtökum sveitarfélaga. Markmiðið var að skoða þróun ferðamannaleiðanna, hlutverk og aðkomu Vegagerðarinnar og hvernig samstarfi og samráði hagaðila væri háttað. Niðurstöðurnar sýna að viðmælendur voru almennt sammála um að Vegagerðin hefði mikilvægu hlutverki að gegna við þróun ferðamannaleiða. Stór hluti af upplifuninni er enda aksturinn og vegurinn sjálfur og ýmislegt sem snýr að uppbyggingu og rekstri leiðanna verður ekki leyst án aðkomu Vegagerðarinnar. Aðkoma hennar að leiðunum þremur hefur þó verið mismikil og samstarfið að mestu óformlegt. Ólík hlutverk og forgangsörðun, takmarkað fjármagn og gildandi regluverk setja jafnframt skorður á hvað hægt er að gera. Rannsóknin sýnir þannig að þróun ferðamannaleiða snýst ekki eingöngu um vörupróun og markaðssetningu heldur einnig um vegina sem leiðirnar byggja á og samstarf þeirra aðila sem bera ábyrgð á þeim.

Afbrot, löggæsla og vinnumenning

Eru karlar hæfari en konur til að sinna lögreglustarfinu? Kynjaðar staðalmyndir í lögreglu.

Margrét Valdimarsdóttir¹, Guðmundur Ævar Oddsson²

¹ Háskóli Íslands, Félagsfræði, mannfræði og þjóðfræðideild

² Háskólinn á Akureyri, Félagsvísindadeild

Staða kvenna innan lögreglunnar hefur verið töluvert rannsökuð, ekki síst í tengslum við menningu lögreglunnar. Meðal þess sem talið er einkenna slíka menningu eru kynjaðar staðalmyndir í lögreglustarfinu, þar á meðal sú sýn að lögreglustarfið sé í eðli sínu karlastarf og karlar því betur til þess fallnir en konur. Slík viðhorf hafa meðal annars verið tengd við veikari stöðu kvenna innan lögreglunnar og að þær hverfi frekar úr starfi en karlar. Mikilvæg spurning er að hve miklu leyti slík viðhorf endurspeglar 1) viðhorf í samfélaginu almennt, 2) val inn í lögreglustarfið eða 3) félagsmótun innan lögreglunnar. Einstaklingar með íhaldssamari kynjaviðhorf gætu verið líklegri til að velja sér starf innan lögreglunnar, en viðhorf geta einnig mótast þegar nýliðar tileinka sér ríkjandi viðmið starfsmenningarinnar. Í erindinu eru viðhorf lögreglunema borin saman við viðhorf almennings, breytingar hjá sömu einstaklingum skoðaðar frá upphafi náms til útskriftar, þegar nemendur hafa þegar hafið störf í lögreglu, og jafnframt kannað hvort viðhorf lögreglunema hafi breyst á tímabilinu 2017–2026. Gögnin koma úr Evrópsku samfélagskönnuninni (ESS) og RECPOL. Niðurstöður sýna að lögreglunemar aðhyllast síður kynjaðar staðalmyndir en almenningur. Karlar hafa marktækt íhaldssamari kynjaviðhorf en konur í öllum hópum og meðal lögreglunema tengist hægri pólitísk afstaða einnig íhaldssamari viðhorfum. Ekki kemur fram marktæk breyting hjá sömu einstaklingum frá upphafi til loka náms, en viðhorf lögreglunema virðast hafa orðið íhaldssamari á síðari árum. Fjallað verður um hvað niðurstöðurnar segja um uppruna kynjaðra viðhorfa innan lögreglunnar og mögulega þýðingu þeirra fyrir stöðu kvenna í starfinu.

Fagleg ábyrgð og viðbrögð við kynferðislegri áreitni innan lögreglunnar

Laufey Axelsdóttir, Finnborg Salome Steinþórsdóttir, Gyða Margrét Pétursdóttir

Háskóli Íslands, Stjórnmálafræðideild

Kynferðisleg áreitni er útbreitt vandamál innan lögreglunnar. Til að takast á við vandann þarf markvissar forvarnir. Í því skyni var þróuð þjálfun fyrir lögregluna sem byggir á umræðuvettvangi (e. in-group forums) og þátttökuleikriti (e. Forum Power Plays). Markmið þjálfunarinnar er að fræða og valdefla starfsfólk til að vinna sameiginlega að bættu vinnuumhverfi. Gögnum var safnað á árunum 2024, 2025 og 2026 í umræðuhópum með 25 varðstjórum og 213 lögreglumenum. Samtölin voru hljóðrituð og síðan afrituð. Í rannsókninni er leitast við að svara eftirfarandi rannsóknarspurningu: hvernig skilja varðstjórar faglega ábyrgð sína á að bregðast við kynferðislegri áreitni og stuðla að bættri vinnumenningu innan lögreglunnar? Niðurstöðurnar varpa ljósi á væntingar lögreglunema um að varðstjórar axli ábyrgð, grípi inn í og stuðli að öruggari vinnustaðamenningu. Jafnframt að varðstjórar vilja leggja sitt af mörkum til slíkra breytinga en upplifa óöryggi þegar kemur að því að beita sér sem yfirmenn í málum sem varða kynferðislega áreitni. Mikilvægt er að takast á við þessar áskoranir til að tryggja inngildandi, öruggt og sjálfbært vinnuumhverfi innan lögreglunnar. Rannsóknin er hluti af norræna rannsóknarverkefninu UISH sem er styrkt af Nordforsk (nr. 137287) og unnin í samstarfi við Mennta- og starfsþróunarsetur lögreglunnar og Landssamband lögreglumanna.

”Þú getur endað sem einn af þeim grunuðu”: Reynsla svartra karlkyns innflytjenda af samskiptum við lögreglu.

Eyrún Eypórsdóttir

Háskólinn á Akureyri, Félagsvísindadeild

Í gegnum tíðina hefur lögreglan verið talin bæði inngildandi og útilokandi afl innan samfélagsins. Þetta hefur mikið verið rannsakað í tengslum við frumkvæðisstörf lögreglu, s.s. leit á fólki og stöðvun ökutækja, en mun minna hefur verið skoðað hvernig fólk upplifir viðbrögð lögreglu þegar það sjálf óskar eftir aðstoð hennar. Þetta erindi byggir á tíu hálfstöðluðum djúpvíðtölum við svarta karlkyns innflytjendur á Íslandi. Skoðað er hvernig þátttakendur upplifðu störf lögreglu, þ.m.t. viðmót og samskipti, þegar þeir sjálfir leituðu eftir aðstoð og hvernig sú reynsla hafði áhrif á tilfinningu þeirra fyrir því að tilheyra samfélaginu. Frumniðurstöður sýna að þátttakendur hikuðu oft við að hafa samband við lögreglu og að gæði viðbragða hennar, hvort lögreglumennirnir hlustuðu, trúðu og gripu til aðgerða, réðu því hvort samskiptin voru upplifuð sem inngildandi eða útilokandi. Niðurstöðurnar bætast við norrænar rannsóknir á löggæslu með því að sýna fram á að kynþáttamiðun hefur einnig áhrif á samskipti sem eiga sér stað að frumkvæði borgaranna og benda til þess að hún grafi undan trausti, dragi úr vilja til að leita aðstoðar og styrki víðtækari reynslu af útilokun og þeirri tilfinningu að tilheyra ekki íslensku samfélagi.

Netglæpir: tegundir, þróun og reynsla Íslendinga 2016-2026

Helgi Gunnlaugsson¹, Jónas Orri Jónasson²

¹ Háskóli Íslands, Félags-, mannfræði- og þjóðfræðideild

² Lögreglan á höfuðborgarsvæðinu

Netglæpir eru taldir kosta samfélagið stórar upphæðir á hverju ári og margir telja brot af þessu tagi vaxandi vanda í samfélaginu. Hvert er umfang brota af því tagi á Íslandi? Hvaða þjóðfélagsþópar eru líklegastir til þess að verða fyrir brotum á netinu og hvaða brot eru algengust? Er brotum af þessu tagi að fjölga hér á landi? Gögnin sem niðurstöðurnar byggja á koma úr fimm þjóðmálakönnunum sem Félagsvísindastofnun safnaði saman 2016, 2018, 2020, 2022 og fyrr á þessu ári 2026. Þátttakendur voru spurðir hvort þeir hefðu orðið þolendur einhverra eftirtalinna netbrota: Meiðyrði eða rógburði, hótun um ofbeldi, persónuupplýsingar verið misnotaðar, t.d. kreditkortaupplýsingar eða kennitala, kynferðislegri áreitni, fjárkúgun, svik í viðskiptum, hvort einhver hafi hótad að dreifa eða birta myndir/efni um sig án leyfis og að lokum hvort einhver hafi birt eða dreift myndum án samþykkis. Helstu niðurstöður eru að heildarfjöldi þeirra sem segist hafa orðið þolandi netbrots hefur ekki vaxið merkjanlega frá 2018 eftir töluverða aukningu frá 2016, eða alls um 20 prósent þátttakenda á þessu ári 2026. Aftur á móti greindu þeir sem sögðust hafa orðið fyrir netbrotum 2020, 2022 og 2026 frá fleiri brotum en þolendur gerðu árin 2016 og 2018. Flest brotanna öll árin tengjast meiðyrðum og fjársvikum. Athygli vekur að talsvert fleiri sögðust þolendur kynferðislegrar áreitni í mælingunum eftir 2018 og hlutfallslega fleiri sögðust hafa orðið þolendur meiðyrða árin 2022 og 2026 en áður. Í lokin verða niðurstöðurnar metnar í ljósi kenninga og samfélagslegra breytinga.

Menningararfur, landslag og sögulegt minni

Frá hversdagsleið til menningararfs: Umbreyting gamalla leiða í Borgarfjarðardölum

Einar Skúlason

Leiðsögumaður og stundakennari í HÍ, Félagsfræði-, mannfræði- og þjóðfræðideild

Gamlar götur og leiðir eru víða sýnilegar í íslensku landslagi þótt sú samfélagsgerð og þau verkefni sem mótuðu þær séu að mestu horfin. Leiðirnar eru þó ekki aðeins efnisleg ummerki fyrri samgangna heldur tengjast þær munnlegri hefð, örnefnum, staðbundinni þekkingu og minningum um samskipti fólks og nýtingu lands. Erindið byggir á MA-rannsókn í þjóðfræði á umbreytingu leiða í Skorradal, Lundarreykjadal, Flókadal, Reykholtisdal og Hálsasveit og fjallar um hvernig virkar hversdagsleiðir verða að menningararfi þegar upphaflegt hlutverk þeirra í verkefnalandslaginu hverfur. Rannsóknin byggist á eigindlegum viðtölum, vettvangsferðum og fjölbreyttum heimildum, meðal annars örnefnaskrá, áttahagabókum og fornleifaskýrslum. Fræðileg nálgun sækir einkum til hugmynda um verkefnalandslag, staðartengsl og menningarlegt minni. Skoðað er hvernig leiðir urðu til og héldust við í tengslum við búskap, samgöngur og félagsleg samskipti og hvernig merking þeirra breytist þegar þær hverfa úr daglegri notkun. Niðurstöðurnar benda til þess að leiðirnar hverfi ekki einfaldlega með breyttum lifnaðarháttum. Þær halda áfram að tengja fólk við landslagið í gegnum frásagnir, örnefni og minningar og sumar öðlast nýtt hlutverk sem göngu- og útivistarleiðir. Menningararfur leiðanna felst því ekki aðeins í sýnilegum götuslóðum heldur einnig í þeirri þekkingu, reynslu og félagslegu merkingu sem tengist þeim og miðlast áfram milli kynslóða.

Reki á mörkum (yfir)náttúru, þjóðfræða og samtímalistar

Kristinn Schram

Háskóli Íslands, Félagsfræði-, mannfræði- og þjóðfræðideild

Hér er fjallað um samtvinnun náttúru og menningar eins og hún birtist í goðsögnum, þjóðsögnum og reynslusögnum samtímans sem gerast í fjörunni. Kannað er hvernig fólk við sjávarsíðuna hefur upplifað og skynjað gróður, dýralíf og náttúru-menningarleg efni (e. nature-cultural materials) og hvernig þessi fyrirbæri hafa verið færð í frásögn. Fjallað er um frásagnir sem rekja má allt aftur til upphafs Íslandsbyggðar, í umhverfi þar sem náttúrulegum og yfirnáttúrulegum ógnum er mætt með skapandi frásagnarmenningu og hversdagslegu listfengi. Eins og sýnt verður fram á geta þjóðsagnagreining og þjóðfræðilegar vettvangsrannsóknir nýst vel við rannsóknir á umhverfisbreytingum og náttúruvá. Leitað verður svara við því hvernig hreyfanleg tengslanet dýra, plantna og náttúru-menningarlegra efna, svo sem rekaviðar og dýraleifa, ögra viðteknum mörkum milli náttúru og menningar, hins náttúrulega og yfirnáttúrulega. Sérstök áhersla er lögð á frásagnir og sögumenn sem draga verufræðilegar forsendur og viðtekin mörk í efa. Jafnframt er spurt hverju pósthúmanískar nálganir á dýrleika (e. animality) geti skilað. Persónulegar reynslufrásagnir og sagnir skapa ákveðið rými fyrir slíka könnun, en getur samtímalist, í samtali við þjóðfræðaeefni, einnig orðið tæki til að takast á við framandleika hins meira-en-mannlega (e. more-than-human)?

Sjóhrakningar og samfélagsáföll í hafnleysu suðurstrandarinnar: Manntapar á áraskipum og þilskipum 1818–1945

Sigrun Lilja Einarsdóttir

Háskólinn á Bifröst, Félagsvísindadeild

Suðurströnd Íslands nær allar götur frá Hvalnesi í austri að Selvogi í vestri og hafnleysan víðast hvar lék útvegsbændur grátt hér fyrir á öldum, allt fram á miðja 20. öld; afar skeinuhætt og lúmsk þegar ólag kom á sjóinn, sem olli því að bátar fórust stundum í logni og stillu. Lágsendingin, ströndin, er á sífelldri hreyfingu sökum brims og þunga strauma. Á tímabilinu 1818–1945 urðu alls 129 slys á áraskipum og þilskipum við suðurströnd landsins, að Vestmannaeyjum meðtöldum. Í þessari kynningu verður sagt frá yfirstandandi rannsókn á þessum slysum og afdrifum þeirra fjölskyldna sem áttu um sárt að binda eftir slík samfélagsáföll og byggir á manntölum, kirkjubókum, æviskrám og öðrum opinberum gögnum. Alls fóru 625 manns í þessum slysum, þar af 19 konur, og flest slysin urðu í Árnessýslu, eða 47 að tölu. Þess má geta að mannfall þetta hafði mikil og afdrifarík áhrif á heimili sem misstu bæði fyrirvinnur og vinnu-menn. Sum heimilanna leystust upp, börnin lentu á sveit og fyrir kom að útræði lagðist af um tíma í fámennari sveitum. Engu að síður var það lífsbjörgin og erfið búsetu- og afkomuskil-yrði sem urðu til þess að bændur í sveitunum við Suðurströnd Íslands þurftu að stunda sjóinn, þrátt fyrir hættulegar og krefjandi aðstæður í illfærri hafnleysunni. Markmiðið með þessari rannsókn er að varpa ljósi á áhrif og afleiðingar þessara slysa, segja sögu þeirra sem eftir sátu og draga upp mynd af samfélagsáföllum fyrri tíma af völdum sjóhrakninga og manntapa á sjó, fyrir daga vélbátaaldarinnar.

Bergmál á Þingvöllum: Menningararfur, staðarsköpun og síkvikar heimsminjar

Anna Hildur Hildibrandsdóttir¹, Bergsveinn Þórsson²

¹ Háskólinn á Bifröst, Félagsvísindadeild

² Háskólinn á Bifröst, Félagsvísindadeild

Þingvellir hafa gegnt margvíslegu hlutverki í íslensku þjóðlífi í gegnum aldirnar sem þingstaður Íslendinga, vettvangur þjóðarminnis og lýðveldishátíða, þjóðgarður, ferðamannastaður og heimsminjastaður UNESCO. Í erindinu er tónlistarviðburðurinn Bergmál, sem haldinn var á Þingvöllum sumarið 2026, skoðaður sem nýtt lag í þessari hlutverkasögu. Þar mættust popptónlist, náttúra, sögulegt minni og heimsminjastaða í samspili sem dró fram ólíkar hugmyndir um nýtingu staðarins og umræðu um hverjum Þingvellir tilheyra. Í erindinu vörpum við ljósi á hvernig merking, hlutverk og möguleg framtíðarnot Þingvalla eru mótuð og um þau samið í tengslum við Bergmál. Greiningin byggir á hugmyndum um menningararf sem síkvikt ferli og stað sem tengslabundið og stöðugt endurskapað fyrirbæri. Rannsóknin byggir á greiningu opinberra skjala, kynningarefnis og fjölmiðlaumfjöllunar. Skoðað er hvernig hugmyndir um vernd, þjóðareign, aðgengi og menningarlegt gildi eru virkjaðar til að réttlæta eða gagnrýna viðburðinn og hvernig staðsetning, tímasetning og sviðsetning Bergmáls kalla fram þjóðernislega og sögulega merkingu Þingvalla. Rýnt er í hvernig Þingvallanefnd, UNESCO-ramminn, skipuleggjendur viðburðarins og þátttakendur í opinberri fjölmiðlaumræðu taka þátt í þessari merkingarsköpun. Niðurstöðurnar sýna að þótt svigrúm sé til samningaviðræðna um merkingu og notkun Þingvalla séu sterk tengsl staðarins við þjóðarminni viðvarandi. Greiningin dregur jafnframt fram togstreitu milli verndar, aðgengis og nýrrar menningarnotkunar og bendir til þess að aukin geta einkaaðila, sem byggir bæði á fjárhagslegu bolmagni og vaxandi þekkingu á umfangsmiklu viðburðahaldi, geti aukið vægi þeirra í mótun framtíðarnota Þingvalla.

Imagining Iceland: how Chinese tourists construct Iceland on social media

Yixuan Lu

University of Iceland, School of Social sciences

Iceland has long been imagined through narratives of remoteness, purity, and dramatic nature. As tourism becomes increasingly mediated by digital platforms and more geographically diverse visitor groups, however, these established representations are also being received, reinterpreted, and recirculated across cultural contexts. This paper examines how Chinese tourists construct and negotiate imaginaries of Iceland on social media, asking not only what becomes visible, but how different elements of the destination are made meaningful. Drawing on user-generated travel narratives from Chinese social media, the study combines corpus-level textual analysis with close qualitative analysis of visual and textual materials. Using lexical analysis and inductive coding, it is informed by theories of tourism imaginaries and the tourist gaze, with particular attention to nature, culture, affect, and self-representation. The findings show that nature overwhelmingly structures the Chinese social media imaginary of Iceland, but its significance extends beyond scenic appreciation. Landscapes become affective and symbolic resources through which tourists articulate wonder, escape, solitude, and desired forms of selfhood. Cultural elements are less prominent but remain meaningful as selective points of interpretation, comparison, and value identification. Rather than simply reproducing established Western images of Iceland, Chinese tourists rework globally circulating representations through culturally specific references, aspirations, and emotional experiences. The study therefore highlights tourism imaginaries as processes of cross-cultural negotiation and suggests that museums and cultural tourism institutions can benefit from engaging more explicitly with the expectations and imaginative frameworks visitors bring with them.

Beyond Participation: A Rhizomatic Model of Co-Creation in LAM Institutions

Jamie Johnston¹, Martyna Karolina Daniel², Anna Wojtynska³

¹ University of Iceland, Department of Information Science

² Reykjavik City Library, Equity and Community Engagement

³ University of Iceland, Félagsfræði-, mannfræði- og þjóðfræðideild

As public libraries increasingly position themselves as participatory and democratic spaces, co-creation has become an important approach to involving communities in shaping institutional activities and services. Yet co-creation is often understood through structured models that emphasise levels of participation and the distribution of decision-making power. While valuable, these approaches may not fully capture the fluid and emergent character of participation in practice. This presentation brings together academic and professional perspectives to develop an alternative conceptualisation of co-creation through the lens of rhizome theory. It draws on three experimental initiatives developed at Reykjavik City Library: Stofan: A Public Living Room, Love Speech, and Pikknikk. The initiatives are examined as comparative cases, drawing on project documentation, observations and participant experiences to explore how co-creation unfolds in practice. Through rhizome theory, we conceptualise co-creation as an evolving network rather than a linear process leading towards predetermined outcomes. Participation can emerge at different points, develop in unexpected directions, and create connections that extend beyond individual programmes and institutional boundaries. Building on this dialogue between theory and practice, we propose a rhizomatic model of co-creation with relevance across the wider library, archive, and museum (LAM) sector. The model highlights the professional competencies needed to facilitate relationships, respond to emergent processes, and enable shared agency. In doing so, it positions co-creative practice as a means through which LAM institutions can strengthen community relationships and resilience, while creating opportunities for participation in democratic and civic life.

Frá samtali til samstarfs: Söfn og ferðaþjónusta á Íslandi

Guðrún Dröfn Whitehead¹, Vera Vilhjálmsdóttir²

¹ Háskóli Íslands, Safnafræði

² Rannsóknamiðstöð ferðamála

Vægi menningartengdrar ferðaþjónustu, sem safnaferðaþjónusta fellur undir, hefur aukist jafnt og þétt á undanförunum áratugum og er hún orðin ein af grunnstöðum ferðaþjónustu í Evrópu. Menning er einnig mikilvæg fyrir íslenska ferðaþjónustu en samkvæmt landamærakönnun Ferðamálastofu frá 2025 sögðu 57% erlendra ferðamanna að íslensk menning hefði haft áhrif á ákvörðun þeirra um að heimsækja landið. Þarfir og meginmarkmið þessara tveggja geira – safna og ferðaþjónustu – geta þó verið ólík. Samstarf og gagnkvæmur skilningur eru því mikilvæg forsenda farsæls sambands þeirra á milli. Mikilvægt er að safnageirinn á Íslandi hafi sterka rödd í þróun afurða menningarferðaþjónustu, meðal annars til að stuðla að trúverðugleika og áreiðanleika þeirra. Erindið byggir á eins árs verkefni, styrktu af Safnasjóði, sem miðar að því að efla samstarf safna og ferðaþjónustu með samtali milli geiranna á fjórum vinnustofum víðs vegar um Ísland árið 2026. Bráðabirgðaniðurstöður úr fyrstu tveimur vinnustofunum, sem haldnar voru á Norður- og Austurlandi í maí 2026, benda til mikils áhuga á auknu samstarfi safna, menningarstofnana og ferðaþjónustunnar, en jafnframt viðvarandi hindrana tengdum takmörkuðum fjármunum, ólíkum starfsháttum og áherslum, brotakenndu upplýsingaflæði og skorti á skipulögðum vettvangi fyrir samtal. Jafnframt komu fram vannýtt tækifæri til sameiginlegrar markaðssetningar, svæðisbundins samstarfs og til að styrkja stöðu safna og menningararfs í upplifun ferðamanna.

Foreign Policy Pillars of Greenlandic Independence

Vilborg Ása Guðjónsdóttir¹, Svanhildur Þorvaldsdóttir²

¹ University of Iceland, Faculty of Political Science

² Háskóli Íslands, Stjórn málafræðideild

Renewed US interest in acquiring Greenland since early 2025 has thrust its foreign policy choices to the center of transatlantic politics. Existing scholarship establishes the legal and institutional framework within which Greenland operates in foreign policy, but not the perspective of the actors who navigate it. This study addresses that gap by asking how Greenlandic political actors themselves assess the pillars on which a future independent Greenland might rest. Drawing on original interviews with Greenlandic parliamentarians, civil servants, and experts, it analyzes their views through shelter theory and sovereignty games. Across relationships with Denmark, the US, the EU, Iceland, and Canada, interviewees weigh each against Greenland's existing dependence on Denmark. An overwhelming majority regard statehood in some form of continued union with Denmark as the most feasible path, echoing the paradox of "independent claims to renounce independence", a preference that coexists with a postcolonial dependency on Denmark at times likened to Stockholm syndrome. A defense agreement with the United States emerges as the central, largely unavoidable security pillar, even as interviewees reject a Compact of Free Association and treat closer US ties as leverage against Denmark. EU membership is rejected in favor of looser cooperation, while Iceland and Canada are approached as secondary partners. The study offers a Greenlandic perspective on the Nuuk–Copenhagen–Washington triangle now central to Arctic security.

Launstjórnun hins frjálsa vilja: Um lýðræðisógnir í þjóðaratkvæðagreiðslu út frá sjónarhorni félagsfræði þekkingar

Viðar Halldórsson

Háskóli Íslands, Félagsfræði, mannfræði og þjóðfræði

Kjarni frjálslynds lýðræðis (e. liberal democracies) byggir á þeirri hugmyndafræði að borgarar séu vel upplýstar skynsemisverur sem beiti frjálsum vilja við að vega og meta upplýsingar við móttun samfélagsins. Hvort borgarar séu vel upplýstir og búi yfir frjálsum vilja (e. free will) er hins vegar umdeilanlegt. Heimsmynd fólks er félagslega mótuð og takmarkast af fjölda þátta sem það gerir sé ekki endilega grein fyrir, til að mynda af blekkingar- og stýringaraðferðum sem öflugir hagsmunaaðilar beita í því skyni að beygja vilja almennings að eigin þörfum. Út frá sjónarhorni félagsfræði þekkingar fjallar greinin um launstjórnun vilja almennings sem beitt er af stofnunum sem eru upphafðar sem mikilvægir hornsteinar upplýsts lýðræðis: stjórn mála-öflum og fjölmiðlum. Greinin tekur fyrir umfjöllun Morgunblaðsins í aðdraganda þjóðaratkvæðagreiðslu um áframhaldandi aðildarviðræður Íslands að Evrópusambandinu. Innihaldsgreining á efni blaðsins leiðir í ljós kerfisbundnar tilraunir til launstjórnunar (e. manipulation) þar sem áberandi einhæf, neikvæð, stýrandi og jafnvel villandi umfjöllun er sett fram gegn áframhaldandi aðildarviðræðum Íslands að sambandinu. Greinin setur fram spurningar um stöðu lýðræðis í opnu nútímasamfélagi. Hún varpar ljósi á þá þversögn að mikilvægar lýðræðislegar stofnanir, sem byggja tilvist sína á þeirri forsendu að borgarar búi yfir réttmætum og áreiðanlegum upplýsingum og frjálsum vilja, reyna að beygja vilja fólks að eigin þörfum með kerfisbundnum hætti. Slíkar aðgerðir eru til marks um hræsni félagslegra stofnana sem misnota frelsi hins opna lýðræðissamfélags og grafa undan upplýstri umræðu og raunverulegu frelsi borgaranna.

Mælingar á vinnumarkaði menningar og skapandi greina: Hvað er sýnilegt og hvað ekki?

Erla Rún Guðmundsdóttir

Háskóli Íslands, Viðskiptafræðideild - PhD nemi

Erlendar rannsóknir á vinnumarkaði menningar og skapandi greina hafa sýnt fram á ýmis sérkenni hans, meðal annars háa tíðni sjálfstæðrar atvinnustarfsemi og verkefnabundinnar vinnu, óöruggar starfsaðstæður og ójafna möguleika á starfsframa innan geirans. Á Íslandi hefur vinnumarkaður menningar og skapandi greina fengið tiltölulega litla fræðilega athygli en fyrirliggjandi rannsóknir og skýrslur benda til svipaðra einkenna. Þá hafa menningarvísar Hagstofu Íslands orðið mikilvæg heimild til að varpa ljósi á stærð, þróun og samsetningu geirans. Markmið rannsóknarinnar er að varpa ljósi á samsetningu og einkenni vinnumarkaðar menningar og skapandi greina á Íslandi, setja í fræðilegt samhengi og að kanna hvernig opinber hagskýrslugögn endurspeglar einkenni sem alþjóðlegar rannsóknir hafa leitt í ljós. Rannsóknin byggir á sérvinnslu úr vinnumarkaðsrannsókn Hagstofu Íslands, lýsandi tölfræði og krosskeyrslum á völdum breytum. Í greiningunni eru íslensk hagskýrslugögn sett í samhengi við alþjóðlegar rannsóknir á vinnumarkaði menningar og skapandi greina, auk þess sem stuðst er við fyrri íslenskar rannsóknir og skýrslur þar sem við á. Niðurstöðurnar sýna meðal annars hærra hlutfall sjálfstætt starfandi í menningu og skapandi greinum en á vinnumarkaði í heild, jafnara kynjahlutfall og meiri samþjöppun vinnuafls á höfuðborgarsvæði. Jafnframt gefa lýsigögn um framkvæmd vinnumarkaðsrannsóknar tilefni til að skoða takmarkanir á því hvaða störf verða sýnileg í mælingunni og hvaða störf geta þannig fallið utan hennar. Framlag greinarinnar felst annars vegar í empirískri mynd af íslenskum vinnumarkaði menningar og skapandi greina og hins vegar í umfjöllun um hvernig einkenni skapandi og menningartengdrar vinnu verða sýnileg í opinberum vinnumarkaðsgögnum.

CSRD–SFDR: Virkar upplýsingaflæðið til fjárfesta?

Björg Jónsdóttir, Þróstur Ólafur Sigurjónsson

Háskóli Íslands, Viðskiptadeild

Regluverk Evrópusambandsins um sjálfbær fjármál byggir að miklu leyti á því að upplýsingar flæði milli fyrirtækja og fjárfesta. Tilskipun um sjálfbærniupplýsingagjöf fyrirtækja (Corporate Sustainability Reporting Directive, CSRD) á að bæta aðgengi stofnanafjárfesta að áreiðanlegum og samanburðarhæfum sjálfbærniupplýsingum sem þeir þurfa til að uppfylla upplýsingaskyldu sína samkvæmt reglugerð um upplýsingagjöf tengda sjálfbærni á fjármálamarkaði (Sustainable Finance Disclosure Regulation, SFDR). Mikilvægt er að þessar tvær upplýsingaskyldur virki saman í framkvæmd. Rannsóknin skoðar hvort þetta upplýsingaflæði virki í reynd og hvaða áhrif fyrirhugaðar Omnibus-breytingar kunna að hafa á það. Rannsóknin styðst við hugmyndina um stjórnun í gegnum upplýsingagjöf, þar sem stjórnvöld hafa áhrif á hegðun með því að móta hvaða upplýsingar verða til og hvernig þær berast milli aðila. Hún byggir á hálfstöðluðum viðtölum við yfirmenn sjálfbærnimála og sérfræðinga í sjálfbærni hjá norrænum lífeyrissjóðum, auk greiningar á upplýsingagjöf sjóðanna og nýlegum stefnumótunargögnum. Frumniðurstöður benda til þess að enn sé misræmi milli þeirra upplýsinga sem fyrirtæki birta samkvæmt CSRD og þeirra upplýsinga sem fjárfestar þurfa til að uppfylla skyldur sínar samkvæmt SFDR. Þótt CSRD nái yfir mörg þeirra gagna sem SFDR byggir á eru sum þeirra aðeins birt ef fyrirtæki meta þau mikilvæg samkvæmt tvöföldu mikilvægismati. Omnibus-breytingarnar kunna að auka þetta misræmi ef upplýsingakröfur eru einfaldaðar eða gagnapunktum fækkað. Það gæti dregið úr samanburðarhæfni og aukið þörf fjárfesta fyrir að afla upplýsinga annars staðar. Rannsóknin bætir þannig við þekkingu á samspili þessara tveggja regluverka og sýnir að virkni SFDR veltur að hluta á því hvort CSRD skili í reynd þeim upplýsingum sem fjárfestar þurfa.

Are hackathons a valuable tool to foster rural innovation?

Magdalena Falter¹, Gunnar Þór Jóhannesson²

¹ HÍ, VoN-Líf- og umhverfisvísindadeild

² Háskóli Íslands, Líf- og umhverfisvísindadeild, Land- og ferðamálafræði

Rural areas around the world are often faced with challenges such as depopulation, economic decline, and limited access to resources and are often considered less attractive for innovators, entrepreneurs and creative minds. Networking and platforms for exchange, often missing in rural settings, are vital for developing thriving innovation ecosystems. In recent years, hackathons have gained attention as a tool for rural development, offering opportunities for collaboration and creative problem-solving. Although hackathons offer promising avenues for fostering innovation in rural areas, their long-term effects on communities remain under-explored. With this study, we aim to contribute to bridging that gap in knowledge. This paper explores the potential of hackathons as a tool to foster and boost rural innovation through the example of the rural hackathon label “Hacking Hekla” that has been up and running from 2020 – 2023 in Iceland. The study is based on qualitative methods. Semi structured interviews were conducted with representatives of the winning teams of five Hacking Hekla events. The findings indicate that whether or not the winning teams’ projects make a contribution to a particular rural area’s innovativeness depends on various factors, such as the teams’ level of familiarity with the innovation support system, their resources and their professional embeddedness. The results inform future initiatives aimed at rural development by leveraging creative methods like hackathons.

Samfélagsleg ábyrgð lítilla og meðalstórra fyrirtækja á Íslandi

Fjóla Björk Karlsdóttir, Kjartan Sigurðsson

Háskólinn á Akureyri, Viðskiptadeild

Rannsóknir á samfélagslegri ábyrgð fyrirtækja hafa lengi beinst að stórum fyrirtækjum þar sem formlegar stefnur, skýrslugjöf og staðlaðir mælikvarðar eru áberandi. Lítil og meðalstór fyrirtæki starfa hins vegar við aðrar aðstæður og fyrri rannsóknir benda til þess að samfélagsleg ábyrgð þeirra sé gjarnan óformleg, tengsladrifin og nátengd gildum eigenda og stjórnenda. Lítið er þó vitað um hvernig þetta birtist í íslensku samhengi. Markmið rannsóknarinnar er að auka skilning á því hvernig samfélagsleg ábyrgð birtist í daglegum rekstri lítilla og meðalstórra fyrirtækja á Íslandi, hverjir taka ákvarðanir um hana og hvernig henni er miðlað. Rannsóknin er eigindleg fjöltilvikarannsókn og byggir á 24 hálfopnum viðtölum við níu eigendur og stjórnendur í níu fyrirtækjum úr ólíkum atvinnugreinum. Gögnin voru greind innan hvers tilviks og síðan borin saman milli tilvika með stöðugum samanburði. Niðurstöðurnar sýna að samfélagsleg ábyrgð fyrirtækjanna er að mestu innbyggð í daglegan rekstur, er gildisdrifin og undir sterkum áhrifum eigenda og framkvæmdastjóra. Helstu birtingarmyndir hennar tengjast velferð starfsmanna, umhverfisábyrgð og tengslum við nærsamfélag og viðskiptavinum. Formlegar stefnur og kerfisbundnar mælingar eru fremur sjaldgæfar og ytri miðlun oft takmörkuð. Samanburður tilvika sýnir þó að formleg og óformleg samfélagsleg ábyrgð eru ekki endilega andstæður. Aukin formfesta getur bæst við áframhaldandi gildis- og tengsladrifinn grunn þegar rekstrarsamhengi, vottanir eða væntingar hagsmunaaðila kalla á skýrari ferla og skjalfestingu. Niðurstöðurnar varpa þannig ljósi á samfélagslega ábyrgð sem samofið og stigvaxandi fyrirbæri fremur en einfalt val milli formlegrar og óformlegrar nálgunar.

Sjálfbærniupplýsingagjöf íslenskra fyrirtækja: framkvæmd og viðhorf stjórnenda

Jón Arnar Baldurs

Háskóli Íslands, Viðskiptafræðideild

Upplýsingagjöf fyrirtækja um sjálfbærni getur stutt mat á umhverfislegum og samfélagslegum áhrifum rekstrar og nýst við ákvarðanatöku stjórnenda og annarra hagaðila. Notagildi upplýsinganna ræðst meðal annars af áreiðanleika þeirra og samanburðarhæfni. Markmið rannsóknarinnar er að kortleggja sjálfbærniupplýsingagjöf íslenskra fyrirtækja og kanna viðhorf stjórnenda til tilgangs hennar, ávinnings og áskorana. Rannsóknin skiptist í tvo hluta. Annars vegar er greindur skýrslugrundvöllur fyrirtækja sem skráð eru í kauphöll, ásamt völdum stórum óskráðum félögum. Greiningin tekur til birtra árs- og sjálfbærnisráðgjafna og annarra opinberra upplýsinga, að jafnaði vegna ársins 2025. Skoðað er hvaða staðlar og viðmið liggja til grundvallar upplýsingagjöfnni og hvernig beitingu þeirra er lýst. Hins vegar var aflað gagna meðal stjórnenda um hvata til upplýsingagjafar, kostnað við hana, nýtingu upplýsinganna og mögulegan ávinning. Niðurstöður kortlagningarinnar sýna fjölbreyttan skýrslugrundvöll og samhliða notkun ólíkra viðmiða. Nasdaq UFS-leiðbeiningar og GRI eru víða notuð, en mörg félög styðjast við valdar upplýsingakröfur ESRS eða hafa staðlana til hliðsjónar. Slík notkun felur ekki sjálfkrafa í sér fullt samræmi við ESRS. Nokkur félög tilgreina jafnframt notkun VSME, þar á meðal félög á Aðalmarkaði. Tilvísanir fyrirtækja í sömu staðla fela því ekki endilega í sér samþættingu beitingu þeirra, sem getur torveldað samanburð upplýsinga milli fyrirtækja. Framlag rannsóknarinnar felst í að greina þessa fjölbreytni og tengja hana við viðhorf stjórnenda til ytri krafna og notagildis sjálfbærniupplýsinga innan fyrirtækja. Rannsóknin veitir þannig grundvöll að umræðu um samræmingu upplýsingagjafar og hvernig hún geti betur nýst við stjórnun og ákvarðanatöku hagaðila.

Þróun vistkerfis frumkvöðla á Íslandi 2000–2025: Lykilaðilar, hlutverk og tengsl

Hannes Ottósson¹, Runólfur Smári Steinþórsson¹, Rögnvaldur Jóhann Sæmundsson²

¹ Háskóli Íslands, Viðskiptafræðideild

² Háskóli Íslands, Iðnaðarverkfræðideild

Vistkerfi frumkvöðla byggjast á samspili ólíkra aðila, stofnana og auðlinda, en vægi þeirra og hlutverk geta breyst eftir því sem vistkerfi þróast. Í smærri samfélögum, þar sem tengsl milli aðila eru náin og einstaka aðilar geta haft hlutfallslega mikið vægi, er sérstaklega mikilvægt að skilja hvernig slíkt samspil mótar þróun vistkerfisins. Markmið rannsóknarinnar er að greina þróun íslenska frumkvöðlavistkerfisins á tímabilinu 2000–2025 með áherslu á hvaða aðilar hafa gegnt lykilhlutverkum, hvernig hlutverk þeirra hafa breyst og hvernig tengsl og auðlindaflæði hafa þróast. Rannsóknin byggir á tólf hálf-opnum viðtölum við einstaklinga sem hafa starfað í ólíkum hlutum vistkerfisins, meðal annars hjá stjórnvöldum, háskólum, fjárfestum, fyrirtækjum og stuðnings- og milliaðilum. Gögnin eru greind með þemagreiningu með áherslu á breytingar á vægi og hlutverkum aðila, tengsl þeirra og auðlindaflæði. Niðurstöður sýna þróun frá tiltölulega sundurlausu umhverfi, þar sem brautryðjendur og fyrirmyndar-fyrirtæki höfðu mikið vægi, til sérhæfðara, alþjóðlegra og samtengdara vistkerfis. Árangur fyrirtækja jók lögmæti frumkvöðlastarfs og stuðlaði að uppbyggingu mannauðs og þekkingar. Með áframhaldandi þróun vistkerfisins urðu stofnanir, milliaðilar og sérhæfðir fjárfestar mikilvægari við að tengja og miðla auðlindum. Á síðari hluta tímabilsins varð jafnframt sýnilegra hvernig uppsöfnuð reynsla, tengsl og einkafjármagn skiluðu sér aftur inn í vistkerfið. Rannsóknin sýnir þannig hvernig þroski frumkvöðlavistkerfis birtist ekki aðeins í fjölgun og sérhæfingu aðila heldur einnig í aukinni getu vistkerfisins til að halda auðlindum í umferð og virkja þær til áframhaldandi frumkvöðlastarfsemi.

Símenntun, leiðsögn og háskólamenntun

Viðbragðsmiðað faglegt lærdómssamfélag doktorsnema og leiðbeinenda: Starfstengd sjálfsrýni á hópleiðsögn.

Svanborg Rannveig Jónsdóttir, Hafdís Guðjónsdóttir

Háskóli Íslands Menntavísindasvið, Deild kennslu- og menntunarfræði

Doktorsnám gegnir veigamiklu hlutverki í undirbúningi fyrir akademískt starf og geta ákveðnir þættir verið lykillinn að árangri. Tilgangur rannsóknarinnar var að kanna hvernig faglegt lærdómssamfélag getur virkað sem stoð við doktorsnema þegar þeir upplifa áskoranir og einmanaleika. Markmiðið var að kortleggja mikilvæga þætti lærdómssamfélags doktorsnema. Rannsóknarspurningin var: Hvað einkennir ferlið við að skapa lærdómssamfélag fyrir hóp doktorsnema? Doktorsnemar standa frammi fyrir margvíslegum áskorunum í námi sínu og margir upplifa að skipulag námsins sé losaralegt eða fagmennska í leiðsögn takmörkuð. Nálgun lærdómssamfélags gefur færi á samspili mismunandi þekkingar og hæfni, samvinnu og mótun akademískrar sjálfsmyndar. Við, tveir leiðbeinendur í menntavísindum, beittum starfstengdri sjálfsrýni sem aðferðafræði í þessari rannsókn. Gagnaöflun fór fram 2021-2026 og innihélt upptökur af fundum lærdómssamfélagsins, MÚSarmiða (Miði Úr Skólastofu), spurningakannanir í árslok og gagnrýna ígrundun okkar. Greining gagna fór fram jafnóðum þar sem við brugðumst við túlkun okkar á þörfum doktorsnemanna með skipulagningu næsta fundar. Til að bregðast við fræðilegum og félagslegum þörfum doktorsnema sem við leiðbeindum, stofnuðum við lærdómssamfélag árið 2021 og voru fundir haldnir mánaðarlega á netinu. Ferlið við að þróa það hefur verið sveigjanlegt og skapandi, þar sem við höfum aðlagð það og brugðist við því sem þátttakendur deildu. Ávinningur af lærdómssamfélaginu hefur komið skírt í ljós, þar sem nemar af ólíkum þjóðernum og menningu, með mismunandi viðfangsefni og rannsóknaraðferðir, hafa lagt til aukna fjölbreytni og dýpt á málefnum menntunar. Í erindinu kynnum við sveigjanlegt líkan um hópleiðsögn doktorsnema sem sýnir mögulega leið til að auka gæði í doktorsleiðsögn.

Hvers vegna stunda ungmenni Gíneu-Bissá háskólanám? Eigindleg rannsókn

Jónína Einarsdóttir¹, Jon Edmund Bollom¹, Zeca Jandi², William Gomes Ferreira³, Aladje Baldé⁴

¹ Háskóli Íslands, Félagsfræði-, mannfræði- og þjóðsfræðideild

² Instituto Nacional de Estudos e Pesquisa (INEP)

³ Universidade Jean Piaget da Guiné-Bissau, Bissá, Gínea-Bissá

⁴ Jean Piaget University of Guinea-Bissau

Ástæðum ungs fólks fyrir að stunda háskólanám er gjarnan skipt í einstaklingsmiðaðar (t.d. persónulegan þroska, starfsferil, eða fjárhagslegt öryggi) og samfélagslegar (t.d. að leggja sitt af mörkum til samfélagsins, takast á við samfélagsleg úrlausnarefni eða efla félagslegt réttlæti). Rannsóknin skoðar og greinir væntingar og ástæður háskólanema í Gíneu-Bissá fyrir háskólanámi sínu út frá þroskakenningu Nsamenang, sem kallast á við vestur-afríska heimspeki um persónusköpun, og hugmyndir Amílcar Cabral um menntun sem forsendu framfara og afnýlenduvæðingar. Viðtöl voru tekin við 24 háskólanema við sex háskólastofnanir í janúar 2024, 11 konur, 13 karlar, þar af tveir fatlaðir; 10 komu úr borg og 14 úr sveit. Viðtölin voru ýmist tekin á portúgölsku, kreól eða blöndu þessara tungumála, síðan umrituð og þemakóðuð með ATLAS.ti. Velferð fjölskyldu og samfélags, eigið efnahagslegt öryggi, persónuleg köllun, virðingarverð staða og sjálfsvirðing eru mikilvægar ástæður sem haldast í hendur fremur en að standa í andstöðu hvor við annað. Það er þátttakendum mikilvægt að styrkja sjálfsmynd sína og stöðu, samtímis því sem þau sinna skyldum við fjölskyldu og samfélag eftir getu. Samtímis er lögð áhersla á mikilvægi menntunar til að bæta eigin efnahag, stöðu fjölskyldu og samfélags í heild án þess að gera lítið úr staðbundinni þekkingu og samfélagslegum hefðum. Ástæður háskólanema eru samþættar og spanna bæði einstaklingsbundnar og samfélagslegar áherslur og eru forsenda þess að tiltekna væntingar geti orðið að veruleika.

Áhugi en takmarkað svigrúm. Reynolds félagsráðgjafa af sí- og endurmenntun.

Halldór S Guðmundsson

Háskóli Íslands, Félagsráðgjafardeild

Markmið rannsóknarinnar var að varpa ljósi á þátttöku félagsráðgjafa á Íslandi í sí- og endurmenntun, upplifun þeirra af aðgengi að slíkri menntun og mat á framtíðarþörfum. Rafræn könnun var lögð fyrir félagsráðgjafa á fyrri hluta árs 2026 og bárust svör frá 265 þátttakendum. Í erindinu verður fjallað um fyrsta hluta af lýsandi greiningu niðurstaðna. Niðurstöðurnar sýna að svarendur voru almennt með 11 ára eða lengri starfsreynslu og meirihluti lokið meistara-prófi. Þátttaka í símenntun var útbreidd og fólst meðal annars í jafningafræðslu, sjálfsnámi, kennslu og vefbundnu námi. Jafnframt kom fram skýr vilji til áframhaldandi faglegar þróunar og aukinnar sérhæfingar. Þrátt fyrir mikinn áhuga á sí- og endurmenntun töldu margir svarendur sig ekki hafa nægilegt svigrúm til náms á vinnutíma. Helstu hindranir voru skortur á tíma, takmarkað framboð námsleiða, kostnaður og samspil vinnu og fjölskylduábyrgðar. Aukinn stuðningur frá vinnuveitendum og aðgengi að vefbundnu námi voru meðal þeirra þátta sem svarendur töldu geta auðveldað þátttöku. Flestir töldu sí- og endurmenntun hafa jákvæð áhrif á faglega þekkingu, færni og öryggi í starfi. Þá komu fram óskir um aukið framboð sérhæfðar endurmenntunar. Niðurstöðurnar benda til jákvæðrar náms- og þróunarmenningar meðal félagsráðgjafa, en jafnframt að bæta þurfi aðstæður og stuðning til að mæta þeirri þörf.

Sí- og endurmenntun félagsráðgjafa – tækifæri og áskoranir

Hervör Alma Árnadóttir, Halldór S Guðmundsson, Steinunn Hrafnadóttir

Háskóli Íslands, Félagsráðgjafardeild

Háskólar hafa gengt mikilvægu hlutverki í að miðla nýrri þekkingu og skapa tækifæri fyrir fagfólk til að efla færni sína í takt við framtíðaráskoranir samfélagsins. Jafnframt hafa á síðustu árum aukist kröfur um að sí- og endurmenntun sé eðlilegur og nauðsynlegur hluti af starfi fagfólks. Markmið þessa erindis er að fjalla um tækifæri og áskoranir sem félagsráðgjafar standa frammi fyrir þegar kemur að þátttöku í sí- og endurmenntun. Gögn voru fengin með spurningakönnun sem innihélt opnar og lokaðar spurningar. Við greiningu gagna var stuðst við SPSS-tölfræðiforrit og þemagreiningu. Fyrstu niðurstöður benda til þess að félagsráðgjafar hafi talsverðan áhuga á að stunda sí- og endurmenntun en starfið þurfi að bjóða upp á viðunandi aðstæður til þess að það sé mögulegt. Í því samhengi lögðu þátttakendur áherslu á mikilvægi þess að fá svigrúm til náms innan vinnutíma og að til staðar þyrfti að vera mannaflí til að tryggja að verkefni safnist ekki upp í fjarveru starfsfólks. Þá var fjölbreytt og aðgengilegt námsframboð talið mikilvægt, einkum netnámskeið og sveigjanlegar námsleiðir sem gera þeim kleift að samræma nám og störf. Bent var á að aukið framboð rafræns náms og aðgengi að upptökum af fyrirlestrum gæti eflt þátttöku félagsráðgjafa um land allt, óháð búsetu. Aukin þátttaka félagsráðgjafa í sí- og endurmenntun krefst stuðnings vinnustaðar og námsframboðs sem tekur mið af starfsaðstæðum og búsetu fagfólks.

Farsæld barna: staða, lærdómur og næstu skref

Þýðing þess að stefnumótun um farsæld barna á Íslandi var formgerð í lögum og samstarfi stjórnvalda

Ragný Þóra Guðjohnsen

Háskóli Íslands, Menntavísindasvið, Deild menntunar og margbreytileika

Þegar umræða hófst hér á landi um að tryggja þyrfti aukna farsæld barna, var hópur fag- og stjórnmálafólks kallaður saman til þess að kortleggja hvaða leiðir væru færar. Úr varð að lög um samþætta þjónustu í þágu farsældar barna voru samþykkt og í framhaldi fór af stað innleiðingarferli í samstarfi við opinbera aðila og fagfólk á vettvangi. Markmið erindisins er gefa yfirlit yfir innleiðingarferli farsældarlaga, fjórum árum eftir gildistöku og þá nýju verkferla og stoðverkefni sem orðið hafa til. Leitað verður svara við þýðingu þess að farsældarvinnan var mótuð innan ramma laga og alþjóðlegra skuldbindinga og unnin af stórum hópi fagfólks í vel ferðarkerfum samfélagsins. Nýtt var eigindleg aðferð, gerð lýsandi greining á fyrirliggjandi stefnumótunar- og innleiðingargögnum og tekin fjögur viðtöl við sérfræðinga sem komu að innleiðingu farsældarlaga til að dýpka fyrirliggjandi gögn. Niðurstöður sýndu að mikilvæg skref hefðu verið stigin í innleiðingu laganna og heildrænni samvinnu fagaðila en jafnframt að stoðverkefni og verkferlar hefðu orðið til í málefnum barna og fjölskyldna. Innleiðingin væri þó mislangt komin eftir málefnasviðum og að enn væru ýmsar hindranir í veginum sem takast þyrfti á við og leysa. Þau sveitarfélög sem hófu innleiðinguna sögðust upplifa að skýrari verkferlar hafi orðið til, þverfaglegt samstarf fagaðila aukist og börn væru gripin fyrr. Þó væru stuðningsúrræði á öðru og þriðja þjónustustigi enn af skornum skammti. Rætt verður um skrefin framundan í innleiðingu farsældarlaga og hvernig nýta megi niðurstöður í þeirri vinnu.

Grunnrannsókn, hvað svo? Innleiðing laga um samþættingu þjónustu í þágu farsældar barna

Halla Björk Marteinsdóttir¹, Ásdís A. Arnalds²

¹ Barna og fjölskyldustofa

² Háskóli Íslands, Félagsráðgjafadeild

Lög um samþættingu þjónustu í þágu farsældar barna nr. 86/2021 tóku gildi 1. janúar 2022 með það að markmiði að börn og foreldrar sem á þurfa að halda hafi aðgang að samþættri þjónustu við hæfi án hindrana. Í erindinu er fjallað um hvernig niðurstöður grunnrannsóknar á fyrstu stigum innleiðingar laganna og nýleg stjórnsýsluúttekt varpa ljósi á hvernig tekist hefur til með innleiðingu laganna. Efniviður er annars vegar byggður á könnunum meðal foreldra og sérfræðinga í mennta-, félags- og heilbrigðiskerfi sem unnar voru fyrir mennta- og barnamálaráðuneytið á fyrstu árum innleiðingar laganna. Hins vegar er stuðst við stjórnsýsluúttekt Ríkisendurskoðunar frá 2025 um framkvæmd laganna á landsvísi. Niðurstöður grunnrannsóknarinnar sýndu vísbendingar um jákvæða þróun í þeim sveitarfélögum sem fyrst hófu innleiðingu laganna. Fagfólk þar lýsti auknu þverfaglegu samstarfi og breytingum á þjónustu sem rekja mætti til gildistöku laganna. Foreldrar greindu jafnframt frá því að börn fengju þá þjónustu sem þau þyrftu og að samráð milli fagfólks væri meira en áður. Einnig var bent á áskoranir, meðal annars að sum börn fengu ekki nauðsynlega þjónustu þrátt fyrir þörf og að munur var á nýtingu á þjónustu eftir fjárhagsstöðu heimila. Niðurstöður Ríkisendurskoðunar benda til þess að áskoranir séu enn til staðar. Sérstaklega er bent á að innleiðing þjónustu fyrir börn með fjölþættan og flókinn vanda sé skammt á veg komin, upplýsingamiðlun milli kerfa ófullnægjandi og nauðsynlega stafræna innviði skorti. Erindið varpar þannig ljósi á vísbendingar um árangur ásamt viðvarandi áskoranir þegar innleiðing laganna er metin til lengri tíma.

Heillaspor til farsældar: Innleiðing tengslamiðaðrar nálgunar í íslensku skóla- og frístundastarfi

Kolbrún Þ. Pálsdóttir

Háskóli Íslands, Menntavísindasvið

Heillaspor er heildræn nálgun sem miðar að því að efla öryggi og velferð barna og byggir á skosku Nurture-módeli sem hefur um árabil snúist um að styrkja tengslamiðaða starfshætti í skólum. Innleiðing Heillaspora er hluti af víðtækri stefnumótun í kjölfar laga um farsæld barna. Markmið erindisins er að varpa ljósi á innleiðingu Heillaspora sem hefur farið fram í samstarfi Miðstöðvar menntunar og skólaþjónustu (MMS), skólaþjónustu sveitarfélaga og grunn- og leikskóla. Rannsóknarspurningar beindust að upplifun þátttakenda af tækifærum og áskorunum við Heillaspor, samstarfi milli kerfa og mögulegum áhrifum á farsæld barna. Gagna var aflað með viðtölum við stefnumótunaraðila, starfsfólk MMS og fagfólk í skóla- og frístundastarfi. Einnig var rýnt í ýmis rituð gögn, áætlanir og fræðsluefni. Fyrstu niðurstöður benda til þess að Heillaspor felist í því að styðja við valdeflandi starfshætti og menningu fremur en innleiðingu tiltekins verklags eða verkfæra. Viðmælendur töldu áherslur Heillaspora beinast að styrkleikamiðaðri nálgun sem beindist að tengslum og þátttöku allra, bæði barna og starfsfólks. Margir töldu að fræðsla af hálfu MMS hefði gefið mikilvægt tækifæri til starfspróunar og stutt við jákvæða vinnustaðamenningu þar sem allt starfsfólk tekur þátt í að þróa starfsumhverfi í anda Heillaspora. Á meðal áskorana voru takmörkuð geta smærri sveitarfélaga til að byggja upp heildstæða innleiðingu og skortur á tíma og mannafla. Of snemmt er að segja til um áhrif Heillaspora á farsæld barna til lengri tíma. Þó benda niðurstöður til að Heillaspor auki vitund og þekkingu starfsfólks í skóla- og frístundastarfi á tengsla- og áfallamiðaðri nálgun í starfi með börnum.

Áhrif fjárfestinga í jörðum á byggðapróun – viðhorf íbúa eftir nýtingaráformum

Hver á Ísland? Kortlagning á eignarhaldi lands

Tryggvi Már Ingvarsson

HMS Húsnæðis, mannvirkja og skipulagsstofnun, Fasteignaskrá

Undanfarin ár hefur verið mikil umræða um eignarhald lands á Íslandi og ljóst að skráning fasteigna eins og henni hefur verið háttað fram til þessa hefur ekki getað gefið skýr svör um eignarhald, stærðir eigna og afmörkun þeirra. Skortur á gögnum um heildarstærð lands í eigu ákveðinna einstaklinga og fyrirtækja gerir yfirvöldum því erfitt um vik að beita ákvæðum Jarðalaga frá 2020, sem takmarka eiga jarðasöfnun. Frá því að HMS tók við umsjón fasteignaskrár hefur stofnunin unnið markvisst að uppbyggingu landeignaskrár þannig að hún geti þjónað sem heildstætt upplýsingarkerfi um eignarhalds lands á Íslandi. Hluti af því verkefni felst í kortlagningu jarða á Íslandi með því að nýta opinber gögn til að áætla legu eignamarka og bera undir eigendur jarða. HMS hefur nú lokið kortlagningu á jörðum á Vestfjörðum, Norðurlandi og Austurlandi. Í erindinu verður fjallað nánar um verkefnið Áætlun eignamarka og helstu áskorunum við framkvæmd þess. Eins hvernig kortlagning eignamarka getur varpað ljósi á eignarhald, styrkt opinbera stjórnsýslu og auðveldað samfélaginu að nálgast upplýsingar um landið sem við búum á og nýtum.

Skiptir nýting lands og uppruni kaupenda máli? Mat íbúa í dreifbýli á áhrifum fjárfestinga í jörðum á byggðapróun

Magnfríður Birnu Júlíusdóttir¹, Anna Karlsdóttir²

¹ Háskóli Íslands, Landfræði

² Háskóli Íslands, Land- og ferðamálafræði LUD

Aukin sókn fjárfesta í land í dreifbýli á heimsvísu, og mikil fjölbreytni í nýtingaráformum, hafa ýtt undir spurningar um mismunandi sýn hagaðila á hvernig æskilegt er að nýta land í samtímanum og til framtíðar. Í íslensku samhengi hafa sjónir yfirvalda og fjölmiðla mest beinst að stórfelldri jarðasöfnun nokkurra erlendra aðila, en þekkingu skortir á viðhorfum íbúa í sveitum landsins til jarðakaupa erlendra og íslenskra fjárfesta eftir nýtingaráformum. Í erindinu eru kynntar niðurstöður spurningakönnunar meðal íbúa í dreifbýli, þar sem fókus er á viðhorf til áhrifa jarðakaupa á byggðapróun, eftir mismunandi landnýtingu eða landnýtingaráformum. Könnun var lögð fyrir úrtak 910 íbúa með pósthfang í dreifbýli í apríl og maí í ár. Spurt var um 14 tegundir landnýtingar, eftir erlendum og íslenskum uppruna fjárfesta, og þátttakendur beðnir um að leggja mat á hvort viðkomandi landnýting myndi efla eða veikja byggð. Niðurstöður sýna að heilt yfir er viðhorf jákvæðara til jarðakaupa íslenskra fjárfesta/fyrirtækja en erlendra. Mikill munur er á viðhorfum eftir landnýtingu þar sem áform um matvælaframleiðslu hugnast íbúum best, en raforkuframleiðsla með vindmyllum og engin starfsemi á jörðum hugnast þeim verst. Þrjár gerðir landnýtingar skera sig úr sem líklegar til að efla byggð: Matvælaframleiðsla, uppbygging ferðaþjónustu og fiskeldi á landi. Lítil munur greinist á viðhorfum eftir svæðum. Yngsti aldurshópurinn er jákvæðari í garð fjárfestinga í jörðum en sá elsti, og kynjamunur má greina í viðhorfum til nokkurra tegunda landnýtingar.

Landnýting til fæðuframleiðslu og mótvægisáðgerða við hlýnun jarðar - rýnt í viðhorf til áhrifa jarðakaupa á byggðaþróun

Magnfríður Birnu Júlíusdóttir

Háskóli Íslands, Landfræði

Rannsóknir á hvötum aukinnar sóknar fjárfesta í land á heimsvísu á 21. öldinni, hafa sýnt að fæðuöryggi og mótvægisáðgerðir við loftslagsbreytingum eru áberandi hvatar. Í fræðilegri umræðu er tengt við hugtök eins og landsækni eða kapphlaup um land (e. land rush), landuppgrip og grænuppgrip (e. land grabbing og green grabbing). Kaup erlendra aðila og íslenskra fyrirtækja á jörðum í dreifbýli á Íslandi síðustu tvo áratugi hafa leitt til viðbragða stjórnvalda í formi stærðartakmarkana á landeign einstakra aðila og verndunar á góðu ræktarlandi í nafni fæðuöryggis. Minna hefur borið á viðbrögðum við stórauðinni á sókn í land til nýtingar í nafni mótvægisáðgerða við hlýnun jarðar, en greina má vaxandi átakalínur víða um land vegna slíkrar landnýtingar eða landnýtingaráforma. Í erindinu verður rýnt í viðhorf íbúa í dreifbýli á Íslandi til byggðaþróunaráhrifa uppkaupa erlendra aðila og íslenskra fyrirtækja á landi til matvælaframleiðslu, raforkuframleiðslu, skógræktar til kolefnisbindingar og jarðefnavinnslu, sem einkum snýr að gerð loftslagsvænna sements. Greiningin byggir bæði á svörum við opnum spurningum í spurningakönnun meðal íbúa í sveitum landsins á þessu ári og viðtölum við bændur á nokkrum svæðum. Niðurstöður sýna að mat á mismunandi byggðaáhrifum nýtingaráforma á jörðum snúast mest um hvort þau leiði til fjölgunar íbúa og atvinnusköpunar, eða veiki staðarsamfélögin m.a. vegna deilna um ákveðin landnýtingaráform og skorts á jörðum til búskapar á viðráðanlegu verði. Almennu má greina vantraust til jarðakaupa hagnaðardrifinna fyrirtækja, en fólk sem sest að og verður hluti af samfélaginu er velkomið, óháð uppruna.

Viðhorf íbúa til fjárfestinga í íslenskum bújörðum til uppbyggingar ferðaþjónustu og nýtingar vatnsauðlinda

Anna Karlsdóttir

Háskóli Íslands, Land- og ferðamálafræði LUD

Vaxandi fræðileg umræða er um ásókn fjárfesta í land og greina má auknar fjárfestingar í jörðum í dreifbýli á Íslandi. Sú umfjöllun hefur lítið verið tengd beint við áhrif á byggðapróun. Í þessu erindi er tengt saman viðhorf íbúa í dreifbýli til áhrifa fjárfestinga erlendra og íslenskra aðila á jörðum, og hvort mismunandi landnýting efli eða veiki byggðapróun og samheldni íbúa í nágrenni fjárfestinganna. Í erindinu er horft til fjárfestinga í landi til uppbyggingar ferðaþjónustu og nýtingar á vatnslindum. Með vaxandi efnahagslegu vægi náttúruferðaþjónustu hefur ásókn erlendra og innlendra fjárfestinga í jörðum til uppbyggingar ferðaþjónustu aukist. Er það dæmi um landnýtingu sem getur skipti máli fyrir samfélagslegan byggðabrag og þróun dreifbýlis á Íslandi. Skortur á vatni er vaxandi áhyggjuefni á mörgum svæðum heimsins og því fylgir aukin sókn einkaaðila í að fjárfesta í vatnslindum. Þróun á Íslandi er að ráðandi einkaeignaraðilar eru erlendir, í gegnum kaup á jörðum eða fyrirtækjum. Er m.a. velt upp spurningum um hvort að fólk telji uppruna fjárfesta skipta máli í þessu samhengi. Niðurstöður spurningakönnunar í maí 2026 sýna að af þeim 14 landnýtingarmöguleikum sem spurt var um, var viðhorf til fjárfestinga til uppbyggingar ferðaþjónustu fremur jákvætt, enda hefur hröð uppbygging ferðaþjónustu aukið fjölbreytni atvinnutækifæra á landsbyggðinni. Nokkur munur var á afstöðu til þess hvort að uppbygging ferðaþjónustu á keyptum jörðum efli byggð, eftir því hvort fjárfestar voru erlendir eða íslenskir, en 63% svarenda leist illa á erlenda fjárfesta á meðan einungis 28% leist illa á þá innlendu. Meirihluta svarenda leist mjög illa á fjárfestingar í vatnslindum og töldu þær veikja byggð, sem bendir til almennrar neikvæðrar afstöðu til einkavæðingar þeirra, einkum ef kaupendur voru erlendir.

Pátttakendur

Adam Fishwick	Háskóli Íslands, Stjórn málafræðideild	adamf@hi.is
Agnar Freyr Helgason	Háskóli Íslands, Stjórn málafræðideild	afh@hi.is
Akiko HARADA	Tsuru University, Teacher Education	akikoharada1019@gmail.com
Aladje Baldé	Jean Piaget University of Guinea-Bissau	aladje@gmail.com
Alda Stefánsdóttir	Háskólinn á Akureyri, Hug- og félagsvísindasvið	alda@unak.is
Anita Zehrer	MCI, Family Business Center	anita.zehrer@mci.edu
Anna Birgitta Thoresson	Reykjavík University	annat@ru.is
Anna Dóra Sæþórsdóttir	HÍ, Líf- og umhverfisvísindadeild	annadora@hi.is
Anna Helga Jónsdóttir	HÍ, Raunvísindadeild	ahj@hi.is
Anna Hildur Hildibrandsdóttir	Háskólinn á Bifröst, Félagsvísindadeild	annah@bifrost.is
Anna Karlsdóttir	Háskóli Íslands, Land- og ferðamálafræði LUD	annakar@hi.is
Anna Wojtyńska	University of Iceland, Félagsfræði-, mannfræði- og þjóðfræðideild	wojtynska@hi.is
Arnaldur Smári Stefánsson	Háskóli Íslands, Hagfræðideild	arnaldur@hi.is
Arnaldur Sölvi Kristjánsson	Háskóli Íslands, Hagfræðideild	askristjansson@hi.is
Arndís Anna Kristínardóttir	Háskólinn á Bifröst, Lagadeild	arndisg@bifrost.is
Gunnarsdóttir		
Arney Einarsdóttir	Háskólinn á Bifröst, Viðskiptadeild	arney@bifrost.is
Arni Guðmundsson	Háskóli Íslands, Heilsuefingar- íþrótt- og tómstunda	arni@hi.is
Auður Arna Arnardóttir	Háskóli Íslands, Viðskiptafræðideild	auduraa@hi.is
Auður Ósk Guðmundsdóttir	Háskóli Íslands, Félagsráðgjafadeild	auosk@hi.is
Ágústa Eva Jósépsdóttir	Háskóli Íslands, Viðskiptafræðideild	agustaejosepsdottir0@gmail.com
Árelia Eydís Guðmundsdóttir	Háskóli Íslands, Viðskiptadeild.	arelia@hi.is
Ása Marta Sveinsdóttir	Rannsóknamiðstöð ferðamála	asamarta@rmf.is
Ásdís A. Arnalds	Háskóli Íslands, Félagsráðgjafadeild	aaa@hi.is
Ásthildur Margrét Jóhannsdóttir	Háskóli Íslands, Hagfræðideild	asthildurm@gmail.com
Bergsveinn Þórsson	Háskólinn á Bifröst, Félagsvísindadeild	bergsveinnth@bifrost.is
Birgir Guðmundsson	Háskólinn á Akureyri, Félagsvísindadeild	birgig@unak.is
Björg Jónsdóttir	Háskóli Íslands, Viðskiptadeild	bjj25@hi.is
Brynhildur Þórarinsdóttir	Háskólinn á Akureyri, Hug- og félagsvísindasvið	brynh@unak.is
Dagrún Ósk Jónsdóttir	Háskóli Íslands, Félagsfræði-, mannfræði- og þjóðfræðideild	doj5@hi.is
David Reimer	HÍ, FMP	reimer@hi.is
Dilys Sharona Quartey	University of Iceland, Sociology	dsq1@hi.is
Edda Óskarsdóttir	Háskóli Íslands, Deild kennslu og menntunarfræði	eddao@hi.is
Edita Tverjónaite	HÍ, Líf- og umhverfisvísindadeild	edita@hi.is
Einar Skúlason	Leiðsögumaður og stundakennari í HÍ, Félagsfræði-, mannfræði- og þjóðfræðideild	einarskula@hi.is
Elín Ósk Helgadóttir	Skrifstofa Alþingis	elinoh@ru.is
Erla Björg Sigurðardóttir	Háskóli Íslands, Félagsráðgjafadeild	ebs@hi.is
Erla Hlynisdóttir	Háskólinn á Bifröst, Viðskiptadeild	erlahlyns@gmail.com
Erla Rún Guðmundsdóttir	Háskóli Íslands, Viðskiptafræðideild - PhD nemi	erg68@hi.is
Erla Sólveig Kristjánsdóttir	Háskóli Íslands, Viðskiptafræðideild	esk@hi.is
Eva Dógg Sigurðardóttir	Háskóli Íslands, Félagsráðgjafadeild	eds@hi.is
Eva H. Önnudóttir	Háskóli Íslands, Stjórn málafræðideild	eho@hi.is
Eva Jørgensen	Háskóli Íslands, Félagsfræði-, mannfræði og þjóðfræðideild	jorgensen@hi.is
Eva Marín Hlynisdóttir	Háskóli Íslands, Stjórn málafræðideild	evamarin@hi.is
Eyrún Eypórsdóttir	Háskólinn á Akureyri, Félagsvísindadeild	eyruney@unak.is
Eyrún Jenný Bjarnadóttir	Rannsóknamiðstöð ferðamála	ejb@rmf.is
Fatou N'dure Baboudóttir	Háskóli Íslands, Félagsfræði-, mannfræði- og þjóðfræðideild	fatou@hi.is
Finnborg Salome Steinþórsdóttir	Háskóli Íslands, Stjórn málafræðideild	finnborg@hi.is
Fjóla Björk Karlsdóttir	Háskólinn á Akureyri, Viðskiptadeild	fjolabjork@unak.is
Florian Sexl	MCI, Family Business Center	florian.sexl@mci.edu
Geir Gunnlaugsson	Háskóli Íslands, Faculty of Sociology, Anthropology and Folkloristics	geirgunnlaugsson@hi.is
Gerður Halldóra Sigurðardóttir	Independent	gerdursig@simnet.is
Giti Chandra	Háskóli Íslands, Humanities	gc@hi.is

Goda Cicénaitė	University of Iceland, School of Social Sciences. Faculty of Sociology, Anthropology and Folkloristics.	goc1@hi.is
Gréta Bergrún Jóhannesdóttir	Háskólinn á Bifröst, Rannsóknarsetur í byggða-gretaj@bifrost.is og sveitarstjórnarmálum	
Guðbjörg Linda Rafnsdóttir	Háskóli Íslands, FMP	glr@hi.is
Guðmundur Kristján Óskarsson	Háskólinn á Akureyri, Viðskiptadeild	gko@unak.is
Guðmundur Ævar Oddsson	Háskólinn á Akureyri, Félagsvísindadeild	goddsson@unak.is
Guðrún Dröfn Whitehead	Háskóli Íslands, Safnafræði	gdw@hi.is
Guðrún Sif Friðriksdóttir	Háskóli Íslands	gsf@hi.is
Guðrún Svavarsdóttir	Háskóli Íslands, Hagfræðideild	gudrunsvavars@hi.is
Gunnar Þór Jóhannesson	Háskóli Íslands, Líf- og umhverfisvísindadeild, Land- og ferðamálafræði	gtj@hi.is
Gyða Margrét Pétursdóttir	Háskóli Íslands, Stjórnmálafræðideild	gydap@hi.is
Gylfi Dalmann Aðalsteinsson	Háskóli Íslands, Viðskiptafræðideild	gylfidal@hi.is
Gylfi Magnússon	Háskóli Íslands, Viðskiptafræðideild	gylfimag@hi.is
Gylfi Zoega	University of Iceland	gz@hi.is
Hafdis Björg Hjálmarsdóttir	Háskólinn á Akureyri, Viðskiptadeild	hafdisb@unak.is
Hafdis Guðjónsdóttir	Háskóli Íslands Menntavísindasvið, Deild kennslu- og menntunarfræði	hafdgud@hi.is
Hafsteinn Einarsson	Háskóli Íslands, Stjórnmálafræðideild	hbe@hi.is
Hafsteinn Einarsson	Háskóli Íslands, Iðnaðarverkfræði-, vélaverkfræði- og tölvunarfræðideild	hafsteinne@hi.is
Halla Björk Marteinsdóttir	Barna og fjölskyldustofa	halla.bjork.marteinsdottir@bofs.is
Halldór S Guðmundsson	Háskóli Íslands, Félagsráðgjafardeild	halldorg@hi.is
Hanna Ragnarsdóttir	Háskóli Íslands, Menntavísindasvið	hannar@hi.is
Hannes Ottósson	Háskóli Íslands, Viðskiptafræðideild	ho@hi.is
Haukur Freyr Gylfason	Háskóli Íslands, Viðskiptafræðideild	hfg@hi.is
Haukur Logi Karlsson	Háskólinn á Bifröst, Lagadeild	haukurlogi@bifrost.is
Helga Helgadóttir	Háskóli Íslands, Deild kennslu og menntunarfræði	hhelgadottir@hi.is
Helgi Gunnlaugsson	Háskóli Íslands, Félags-, mannfræði- og þjóðfræðideild	helgigun@hi.is
Hervör Alma Árnadóttir	Háskóli Íslands, Félagsráðgjafardeild	hervora@hi.is
Hjördis Líney Aðalsteinsdóttir	Háskólinn í Reykjavík, Viðskipta- og hagfræðideild	hjordisliney@gmail.com
Hjördis Sigursteinsdóttir	Háskólinn á Akureyri, Viðskiptadeild	hjordis@unak.is
Hrafnhildur Snæfriðar- og Gunnarsdóttir	Háskóli Íslands, Hjúkrunar- og ljósmóðurfræðideild	hsg@hi.is
Hulda Þórisdóttir	Háskóli Íslands, Stjórnmálafræðideild	huldat@hi.is
Ingibjörg Sigurðardóttir	Háskólinn á Akureyri, Félagsvísindadeild	ingibsi@gmail.com
Íris Hrun Halldórsdóttir	Háskóli Íslands, Land- og ferðamálafræði	irish@hi.is
Jamie Johnston	University of Iceland, Department of Information Science	jamijo@hi.is
Johan Jarl	Lund University, Department of Clinical Sciences	johan.jarl@med.lu.se
Jon Edmund Bollom	Háskóli Íslands, Félagsfræði-, mannfræði- og þjóðfræðideild	jeb@hi.is
Jón Arnar Baldurs	Háskóli Íslands, Viðskiptafræðideild	jonarn@hi.is
Jón Gunnar Bernburg	Háskóli Íslands, Félagsfræði	bernburg@hi.is
Jón Gunnar Ólafsson	Háskóli Íslands, Stjórnmálafræðideild	jgo@hi.is
Jón Þorvaldur Heiðarsson	Háskólinn á Akureyri, Viðskiptadeild	jthh@unak.is
Jónas Orri Jónasson	Lögreglan á höfuðborgarsvæðinu	jonas@lrh.is
Jónína Einarsdóttir	Háskóli Íslands, Félagsfræði-, mannfræði- og þjóðfræðideild	je@hi.is
Katla Sigríður M. Línal	OK	ksm6@hi.is
Katrín Anna Lund	Háskóli Íslands, Líf- og Umhverfisvísindadeild	kl@hi.is
Kári Hólmur Ragnarsson	Háskóli Íslands, Lagadeild	khrr@hi.is
Kjartan Sigurðsson	Háskólinn á Akureyri, Viðskiptadeild	kjartansig@unak.is
Kolbrún Tómasdóttir	HI, Viðskiptafræðideild	kot2@hi.is
Kolbrún Þ. Pálsdóttir	Háskóli Íslands, Menntavísindasvið	kolbrunp@hi.is
Kristian Guttesen	Háskólinn á Akureyri, Kennaradeild	guttesen@unak.is
Kristinn Már Ársælsson	Háskólinn á Akureyri, Félagsvísindadeild	kma@unak.is
Kristinn Schram	Háskóli Íslands, Félagsfræði-, mannfræði- og þjóðfræðideild	khschram@hi.is
Kristín Dýrfjörð	Háskólinn á Akureyri, Hug- og félagsvísindasvið, Kennaradeild	dyr@unak.is
Kristín Heba Gísladóttir	Varða - rannsóknastofnun vinnumarkaðarins	kristin@rannvinn.is

Kristín Loftsdóttir	University of Iceland, School of Social Sciences. Faculty of Sociology, Anthropology and Folkloristics	kristinl@hi.is
Kristjana Stella Blöndal	Háskóli Íslands, Félagsfræði-, mannfræði- og þjóðfræðideild	kb@hi.is
Kristján Hafþórsson	Peppandi, Fyrirlestrar + vinnustofur	krh43@hi.is
Lara Wilhelmine Hoffmann	Háskóli Íslands, Menntavísindasvið	laraw@hi.is
Lars Gunnar Lundsten	Helsingfors universitet, Svenska social- och kommunalhögskolan	lars.lundsten@helsinki.fi
Laufey Axelsdóttir	Háskóli Íslands, Stjórn málafræðideild	laa@hi.is
Linda Björk Ólafsdóttir	Háskólinn á Akureyri, Iðjuþjálfunardeild	lindabjork@unak.is
Magdalena Falter	HÍ, VoN-Líf- og umhverfisvísindadeild	magdalenafalter@hi.is
Magnfríður Birnu Júlíusdóttir	Háskóli Íslands, Landfræði	mj@hi.is
Magnús Ásgeirsson	Háskóli Íslands, Líf og umhverfis	mha@hi.is
Magnús Þorkell Bernharðsson	Williams College, US, History Department	mbernar@williams.edu
Marco Francesconi	University of Essex	mfranc@essex.ac.uk
Marco Solimene	Háskóli Íslands, Félagsfræði, Mannfræði og þjóðfræði	solimene@hi.is
Margrét Valdimarsdóttir	Háskóli Íslands, Félagsfræði, mannfræði og þjóðfræðideild	margretva@hi.is
Markus Meckl	Háskólinn á Akureyri, Félagsvísindadeild	markus@unak.is
Martyna Karolina Daniel	Reykjavík City Library, Equity and Community Engagement	martyna.karolina.daniel@reykjavik.is
Már Wolfgang Mixa	Háskóli Íslands, Viðskiptafræðideild	mwm@hi.is
Megumi Nishida	University of Iceland, School of Education	megumi@hi.is
Michaël Virgil Bishop	Háskóli Íslands, Land og ferðamálafræði	mbv3@hi.is
Nói Kristinsson	Háskóli Íslands, Félagsfræðideild	nok1@hi.is
Ólafur Þ. Harðarson	Háskóli Íslands, Stjórn málafræðideild	othh@hi.is
Ragheb A J Besaiso	Háskóli Íslands, Viðskiptafræðideild	raj49@hi.is
Ragna Kemp Haraldsdóttir	Háskóli Íslands, FMP	rh@hi.is
Ragnheiður Guðmundsdóttir	Tengslamat	tengslamat@tengslamat.is
Ragný Þóra Guðjohnsen	Háskóli Íslands, Menntavísindasvið, Deild menntunar og margbreytileika	ragny@hi.is
Rannveig Oddsdóttir	Háskólinn á Akureyri, Hug- og félagsvísindasvið	rannveigo@unak.is
Runólfur Smári Steinþórsson	Háskóli Íslands, Viðskiptafræðideild	rsmari@hi.is
Rögnvaldur Jóhann Sæmundsson	Háskóli Íslands, Iðnaðarverkfræðideild	rjs@hi.is
Sara Stefánsdóttir	Háskólinn á Akureyri, Iðjuþjálfunardeild	saras@unak.is
Sema Erla Serdaroglu	Háskóli Íslands, Menntavísindasvið	sema@hi.is
Shyam Sunder	Yale University, School of Management	shyam.sunder@yale.edu
Sigrún Lilja Einarssdóttir	Háskólinn á Bifröst, Félagsvísindadeild	sigrunlilja@bifrost.is
Sigrún Gunnarsdóttir	Háskóli Íslands, Viðskiptafræðideild	sigrungu@hi.is
Sigrún Kristín Jónasdóttir	Háskólinn á Akureyri, Iðjuþjálfunardeild	sigrunk@unak.is
Sigurlaug Dagsdóttir	Þjóðminjasafn Íslands, Þjóðháttafagn	sigurlaug.dagsdottir@thjodminjasafn.is
Silja Björk Þórðardóttir	HÍ, Viðskiptafræðideild	sbt16@hi.is
Soffía Valdimarsdóttir	Háskóli Íslands, Félagsfræði-, mannfræði- og þjóðfræðideild	soffiav@hi.is
Sóllilja Bjarnadóttir	Varða - rannsóknastofnun vinnumarkaðarins	solilija@rannvinn.is
Stefan C. Hardonk	Háskóli Íslands, Félagsfræði-, mannfræði og þjóðfræðideild	hardonk@hi.is
Stefanie Haselwanter	MCI, Tourism Business Studies	stefanie.haselwanter@mci.edu
Stefán Hrafn Jónsson	Háskóli Íslands, Faculty of Sociology, Anthropology and Folkloristics	shj@hi.is
Steinunn Hrafnadóttir	Háskóli Íslands, Félagsráðgjafardeild	steinhra@hi.is
Sunna Símonardóttir	Háskólinn á Akureyri, Félagsvísindadeild	sunna@unak.is
Susan Rafik Hama	Háskóli Íslands, Menntavísindasvið	srh@hi.is
Svanborg Rannveig Jónsdóttir	Háskóli Íslands Menntavísindasvið, Deild kennslu- og menntunarfræði	svanjons@hi.is
Svanhildur Þorvaldsdóttir	Háskóli Íslands, Stjórn málafræðideild	sthorvalds@hi.is
Sveinn Guðmundsson	Háskóli Íslands	sveinn@hi.is
Sylwester Białowas	Poznań University of Economics and Business, Market Research and Services Management	sylwester.bialowas@ue.poznan.pl
Telma Marisa Ojeda Velez	University of Iceland, Education and Diversity	tmo4@hi.is
Thamar Heijstra	HÍ, FMP	thamar@hi.is
Tinna Laufey Ásgeirsdóttir	Háskóli Íslands, Hagfræðideild	ta@hi.is
Tryggvi Már Ingvarsson	HMS Húsnæðis, mannvirkja og skipulagsstofnun, Fasteignaskrá	tryggvi.ingvarsson@hms.is
Unnur Dís Skaptadóttir	Háskóli Íslands, Félagsfræði-, mannfræði- og þjóðfræðideild	unnurd@hi.is

Vala Rún Magnúsdóttir	Háskóli Íslands, Viðskiptafræðideild	verm3@hi.is
Valgerður Jóhannsdóttir	Háskóli Íslands, Stjórn málafræðideild	vaj@hi.is
Vera Kristín Vestmann	Háskólinn á Akureyri, Viðskiptadeild	verak@unak.is
Kristjánsdóttir		
Vera Vilhjálmisdóttir	Rannsóknamiðstöð ferðamála	verav@rmf.is
Verena Karlsdóttir	University of Akureyri, Viðskiptadeild	verena@unak.is
Viðar Halldórsson	Háskóli Íslands, Félagsfræði, mannfræði og þjóðfræði	vidarh@hi.is
Viktor Orri Valgarðsson	Háskóli Íslands, Stjórn málafræðideild	viktor@hi.is
Vilborg Ása Guðjónsdóttir	University of Iceland, Faculty of Political Science	vag7@hi.is
Vivek Chaudhri	Melbourne School of Business	v.chaudhri@mbs.edu
William Gomes Ferreira	Universidade Jean Piaget da Guiné-Bissau, Bissá, Gínea-Bissá	atman.wferreira@gmail.com
Xin Chen	University of Iceland, Sociology	xic2@hi.is
Yixuan Lu	University of Iceland, School of Social sciences	yil8@hi.is
Zeca Jandi	Instituto Nacional de Estudos e Pesquisa (INEP)	jandizeca@gmail.com
Zill-e Huma	University of Iceland, School of Business	zeh2@hi.is
Þóra H. Christiansen	Háskóli Íslands, Viðskiptafræðideild	thc@hi.is
Þóra Þorgeirsdóttir	Háskólinn í Reykjavík, Viðskipta- og hagfræðideild	thorath@ru.is
Þórey S. Þórisdóttir	Háskóli Íslands, Viðskiptafræðideild	thoreysth@hi.is
Þórhallur Örn Guðlaugsson	Háskóli Íslands, Viðskiptafræðideild	th@hi.is
Þóroddur Bjarnason	Háskóli Íslands, Félagsfræði-, mannfræði- og þjóðfræðideild	thoroddur@hi.is
Þórunn Valdís Þórsdóttir	Háskóli Íslands	tvt1@hi.is
Þröstur Ólafur Sigurjónsson	Háskóli Íslands, Viðskiptadeild	olaf@hi.is